

Kristendommens spor i navnebrugen på Sjælland i 1700- og 1800-tallet

Kællerød, Lars-Jakob Harding

Publication date:
2014

Document version
Peer-review version

Citation for published version (APA):
Kællerød, L-J. H. (2014, jan. 20). Kristendommens spor i navnebrugen på Sjælland i 1700- og 1800-tallet.

Kandidatspeciale i dansk

Lars-Jakob Harding Kællerød

Kristendommens spor i navnebrugen på Sjælland i 1700- og 1800-tallet

Vejleder: Birgit Eggert (NFI)

December 2013

Abstract

Traces of Christianity in the given names on Zealand in the 18th and 19th century.

The relationship between given names and Christianity exemplified in saints' names is examined in this MA-thesis. Studies of personal names from the Middle Ages and the centuries after the Reformation have often suggested relations between the popularity of a certain name and a saint who bore the name, especially when this saint was associated and present in everyday life e.g. as patron saint for the local church. In continuation of these views, it has been my aim with this research to investigate if the suggested relations can be traced in a minor geographically area, if there occur major geographical differences in the use of saints' names, and if possible concentrations can be explained by the particular saint being more visible in that specific area — e.g. as patron saint for a town church, appearance on frescoes in a local church, or if holy wells are dedicated to the saint.

As the case area for this study, a limited region consisting the towns Holbæk, Ringsted and Slagelse and parishes in between has been chosen; while the corpus of names has been established by registering and counting all men's names in two censuses (1787 and 1880) covering the area. The former census is the main object for the analytic elucidation of saint's role as naming motif. Because of the conservativeness of the times and traditional use of naming after (dead) relatives, the names in the 1787-censuses are most likely largely equivalent to the names in use in the Middle Ages.

The investigation departs in the most frequent saint's names in the 1787-censuses, namely *Iohannes*, *Nicolaus*, *Petrus*, *Laurentius*, *Andreas*, *Olaf*, *Georgius* and *Erasmus*, plus the two Danish canonized saints' names *Knut* and *Wilhelm*, and finally the patron saints in the towns not previously mentioned, *Michael* and *Benedictus*.

In the thesis it is shown that when a saint's name is significant, it can't always be explained by a certain affection or visibility for the given saint. Only seldom there seem to be traces of a relation between the use of a name and a specific saint — the local patron saint himself never seems to be a motif. Therefore it is questioned if the local official hagiolatry and the giving of saint's names are as coherent as often suggested.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	2
2. Problemformulering	4
3. Historisk indføring I: Navngivning	4
3.1 Nordiske navne	4
3.2 Kristne navne.....	6
3.3 Opkaldelse som navngivningsmotiv	7
4. Historisk indføring II: Helgener.....	8
4.1 Helgenskaren og helgendyrkelsen.....	8
4.2 Kilder til dansk helgendyrkelse.....	9
4.2.1 Legendesamlingen <i>Legenda aurea</i>	10
4.2.2 Relikviedyrkelsen i Danmark	10
4.3 Helgeners synlighed i samfundet	11
4.3.1 Kirker	11
4.3.2 Kalkmalerier	12
4.3.3 Navnedage, helligkilder og kildemarkeder.....	13
5. Forskningshistorie	14
5.1 Tidligere danske studier over helgennavne.....	15
5.2 Tidligere skandinaviske studier over helgennavne.....	18
6. Baggrund for undersøgelsen	19
6.1 Befolkning og social struktur.....	19
6.2 Folketællinger som kilder	20
6.3 Forudsætninger og metodiske overvejelser.....	22
7. Analyseafsnit I: De otte mest frekvente helgennavne	27
7.1 <i>Iohannes</i>	27
7.2 <i>Nicolaus</i>	32
7.3 <i>Petrus</i>	37
7.4 <i>Laurentius</i>	42
7.5 <i>Andreas</i>	48
7.6 <i>Olaf</i>	51
7.7 <i>Georgius</i>	54
7.8 <i>Erasmus</i>	57
8. Analyseafsnit II: Danske kanoniserede helgener	60
8.1 <i>Knut</i>	60
8.2 <i>Wilhelm</i>	63
9. Analyseafsnit III: Købstadskirkeværnehelgener i området	68
9.1 <i>Mikael</i>	68
9.2 <i>Benedictus</i>	71
10. Konklusion	73
11. Kilde- og litteraturliste	76
12. Kort	82
13. Bilag	90

1. Indledning

I personnavnestudier over dansk navnestof i middelalderen og århundrederne efter reformationen har man gentagne gange kunnet konstatere påfaldende regionale forskelle med hensyn til et fornavns udbredelse. Når der i den forbindelse er tale om et helgennavn, er en speciel tilknytning til den pågældende helgen i området ofte den årsagsgivende forklaring til navnekoncentrationen, som det eksempelvis er tilfældet med *Tøger* i Thy, hvor en særligt dyrket missionær har båret dette navn (Thomsen 1926: 140; Jørgensen 1909: 53f.) eller *Knud* på Fyn og i mindre grad på Sjælland og i Sønderjylland, hvortil historiske begivenheder knytter helgenerne Knud den Hellige og Knud Lavard (Meldgaard 1982: 192; Thomsen 1926: 139; Jørgensen 1909: 56ff.). Ligeledes tillægges helgener en vis indflydelse i regioners navnebrug i kraft af deres virke som kirkers skytspatroner, hvilket eksempelvis er tilfældet for udbredelsen af *Olaf* på Sjælland, hvor Sankt Olai-kirker findes i Roskilde og Helsingør (Thomsen 1926: 139; Meldgaard 1982: 191f.). Det ser derfor ud til, at der i Danmark er "...en nøje sammenhæng mellem navneskikken og middelalderens h[elgen]dyrkelse." (Hald 1961: 337).

Inspireret af de nævnte iagttagelser angående helgeners indvirkning på personnavnes geografiske fordeling imellem større landområder er idéen til det foreliggende speciale opstået. Men hvor de nævnte betragtninger gælder regionale afvigelser imellem landsdele, vil jeg i nærværende undersøgelse udforske, hvorledes kristendommen har sat spor i navnebrugen eksemplificeret ved mandlige helgennavne i et afgrænset geografisk område, og om der på tilsvarende vis indenfor dette område forekommer markante afvigelser i navnebrugen fra egn til egn, samt om der i så tilfælde kan påvises forbindelser mellem navnebrugen i et nærområde og lokale helgennavngivningsmotiver. Det primære undersøgelsesmateriale udgøres af navnestof hentet fra folketællingen 1787, men også navnestof fra folketællingen 1880 vil sekundært blive inddraget i perspektiverende henseende med henblik på at belyse udviklingen i områdets navnemasse i den mellemliggende periode. Et vigtigt aspekt at holde for øje er, at navnestoffet således afspejler navnebrugen omkring 250 år efter reformationen, hvor man officielt er gået bort fra helgendyrkelse i Danmark. Efter 1536 har man i almindelighed ikke længere navngivet børn direkte efter en helgen, men da flere personnavnestudier har påvist en gennemgående ensartethed i danskernes navnemasse fra middelalderens slutning frem til indgangen af det 19.

århundrede (Eggert 2009: 89), hvilket ikke mindst må tillægges de praktiserede opkaldesskikke, der vedvarende har været et dominerende navngivningsmotiv i den aktuelle periode (Meldgaard 1982: 200), må disse navne retrospektivt vidne om hvilke helgennavne, der har været fremtrædende i navnebrugen i katolsk tid.

Jeg har valgt at tage udgangspunkt i et midt- og vestsjællandsk område, der inkluderer købstæderne Holbæk, Ringsted, Slagelse og Sorø, og som herudover tæller 58 landsogne. Herved muliggøres dels en sammenligning af navnestof på tværs af den udprægede homogene og stedbundne almuebefolkning, dels en tilsvarende sammenligning mellem landsogne- og købstadsbefolkningens navnerepertoarer. Undersøgelsens primære formål er at klarlægge hvilke helgennavne og udviklinger heraf, der særligt markerer sig i det sjællandske almuesamfund i det 18. århundrede, samt at påvise om der for disse navne optræder en geografisk ulig fordeling. Til at besvare dette vil jeg udføre en analytisk gennemgang af områdets otte mest frekvente helgennavne udledt af 1787-folketællingen: *Iohannes*, *Nicolaus*, *Petrus*, *Laurentius*, *Andreas*, *Olaf*, *Georgius* og *Erasmus*, tilsvarende analyser for navne båret af danske kanoniserede helgener, *Knud* og *Vilhelm*, samt navne på de ikke allerede nævnte helgener, der har status som købstadskirkeværnehelgener i området: *Michael* og *Benedictus*. Sekundært vil jeg i forlængelse af undersøgelsens resultater udforske, hvorvidt markante afvigelser af et helgennavns frekvensmæssige andel områderne imellem lader sig forklare ud fra synlige helgennavnemotivdannende instanser i form af eksempelvis kirkers skytspatroner, kalkmalerier og historiske begivenheder. Endvidere vil jeg via studiet søge at klarlægge ligheder og forskelle imellem brugen af helgennavne og udviklinger heraf imellem almuesamfundet i landsognene og købstadsbefolkningen. Undervejs vil jeg sammenligne med den senere folketælling fra 1880 for derigennem at kunne belyse områdets udvikling indenfor navnebrugen.

Inden fokus rettes imod helgennavnene i det sjællandske område, vil jeg fremføre undersøgelsens teoretiske fundamenter i form af to redegørende afsnit omhandlende henholdsvis personnavne og helgener. I førstnævnte afsnit vil fokus rettes imod de ændringer i navnebrugen, som indstiftelsen af kristendommen førte med sig i form af navnerepertoire og navngivningsmotiver, mens der i afsnittet om helgener primært vil blive fokuseret på helgenernes dyrkelse og synlighed i det danske samfund i såvel katolsk som protestantisk tid. Efter en kort forskningshistorisk gennemgang af studier, der direkte eller indirekte behandler kristne navne i tiden før eller omkring

denne undersøgelses perspektiv, vil jeg give en nærmere præsentation af det undersøgte område og samfund, undersøgelsens kildegrundlag og metodiske overvejelser.

2. Problemformulering

Med udgangspunkt i navnestof fra folketællingen 1787, hvilke helgennavne, herunder udviklinger af pågældende navne, er særligt frekvente for et udvalgt område på Sjælland, og forekommer der geografisk frekvensmæssigt markante afvigelser indenfor det afgrænsede område? Endvidere: hvor der forekommer en særlig koncentration af et helgennavn, er det da muligt at påvise en tilknytning til en helgennavnsmotivdannende instans i form af eksempelvis kirkelige skytspatroner, kalkmalerier og historiske begivenheder? Og synes der i det hele taget at være relation imellem denne form for instanser og navngivningen? Endelig: optræder der markante afvigelser imellem landsogne- og købstadsbefolkningens brug af helgennavne?

3. Historisk indføring I: Navngivning

3.1 Nordiske navne

Inden kristendommen vandt frem, har fornavne blandt Nordens befolkning næsten udelukkende bestået af navne med oprindelse i det nordiske sprog (Eggert 2009: 90). For danskernes personnavne i oldtiden er en af de vigtigste kilder stednavne, hvor særligt stednavnedannelser med hovedleddene *-lev*, hvis betydning er 'noget, der er overladt', 'arv' og *-sted*, 'plads eller grund for bebyggelse', fra folkevandringstiden samt *-torp*, hvis betydning er 'udflytterbebyggelse', der traditionelt anses for at have været produktiv i vikingetiden, både før og efter kristningen af Danmark (Hald 1971: 10ff.; Eggert 2008: 120f.; Jørgensen 1997: 11ff.). De nævnte hovedled er i reglen sammensat med et beskriverled, hvilket ofte har været et personnavn, der således vidner om et tilhørs- eller ejerforhold til lokaliteten (Hald 1965: 75ff., 120ff.). Disse personnavne kan inddeles i tre grupper: *usammensatte navne*, *sammensatte navne* samt *hypokoristiske navne*, dannet som kortnavne eller kæleformer af navne tilhørende de første grupper (Hald 1971: 14; Hornby 1947: 208ff.).

Gruppen af usammensatte navne synes i vidt omfang at bestå af substantiviske ord fra hverdagslivet, heriblandt dyrenavne (f.eks. *Ulf*, 'ulv'; *Rafn*, 'ravn'; *Biorn*, 'bjørn'), personbetegnelser (f.eks. *Bondi*, 'bonde'; *Swen*, 'svend' og *Karl*, 'karl') og genstande fra dagligdagen (f.eks. *Knut*, 'knude'; *Ketil*, 'kedel', tillige 'kedelhat' i betydningen 'jernhjelm' og *Stein*, 'sten'), og en stor del af dem formodes især at have været benyttet "...som det jævne folks navne." (Søndergaard 1979: 84). De sammensatte navne består oftest af to substantiver, heriblandt mange af de appellativer, der isoleret kan optræde som et usammensat navn, men et af elementerne i det sammensatte navn kan være et adjektiv (Hald 1971: 19). Runeindskrifter fra vikingetiden vidner om, at *variationsprincippet*, hvor en slægtnings navns for- eller efterled, eksempelvis *Arn-*, *Es-*, *Thor-*, *-biorn*, *-ger* og *-ulf*, nedarves til barnet og kombineres med et andet navneled, hvorved der opstår variation, har været en udbredt norm ved navngivning med sammensatte navne (ibid.: 14). De to navneelementer danner ikke nødvendigvis et meningsdannende forhold, men isoleret vidner de om symbolske kræfter. Et vigtigt aspekt i navngivningen på denne tid synes at have været en tro på kvaliteter i navnene. Når et barn navngives, eksempelvis ud fra variationsprincippet, har selve navneleddet en betydning af en særlig kvalitet, men samtidig føres en form for mana fra den opkaldte slægting videre til barnet, foruden det faktum, at navne viser tilhørshold: "Det toleddede navn ansaas for mest lykkebringende, ved det havde man bedst mulighed for at vise sammenhængen med slægten..." (Hornby 1947: 190).

Sammenhæng med slægten viser også de øvrige navngivningsmotive, *allitteration* og *opkaldelse*, der i vidt omfang var gældende inden kristendommens indtog i Danmark. Ved allitteration forstås, at slægtens medlemmers navne begynder med samme konsonant eller en vokal, der alle allittererer indbyrdes, hvilket har været et udbredt navngivningsmotiv blandt folkevandringstidens konge- og fyrsteslægter og ikke mindst skyldes allitterationens klang i helteedigtningen: "Betydningen af denne ny navneskik er åbenbar nok; den udspringer fra et poetisk hensyn. Den bogstavrimende forbindelse [...] har gjort navnene anvendelige i digtning, i heltekvad." (Olrik 1903: 24). Hvor allitteration som navngivningsprincip opgives i Norden inden kristen tid, forbliver opkaldelse efter en afdød, nær slægting et herskende motiv i vikingetiden igennem (Hald 1971: 16f.). *Landnámabók* vidner om, at opkaldelse har været vigtig som navngivningsprincip i Norden, men på dansk grund

er Bregningestenen eneste belæg fra vikingetiden på dette motiv, hvor ikke blot et navneelement fra en slægtning videregives til barnet, men hele slægtingens navn (Hald 1971: 17) (jf. afsnit 3.3).

3.2 Kristne navne

Med kristningen af Danmark i løbet af 900-årene følger en ændring i landets navnestof, da en lang række navne med forbindelse til den nye religion i form af bibelske navne, navne med relation til kirkehistorien, men særligt navne på helgener vinder indpas (Kousgård Sørensen 1990: 396). Disse navne er af forskellig herkomst i såvel historisk som sproglig henseende, dog ofte af hebraisk, græsk eller latinsk oprindelse, men kommer i forskellige udviklinger, hovedsagligt danske, nordiske og tyske, til at præge navneforrådet middelalderen igennem (Hald 1974: 44). I perioden fra kristendommens indførelse til omkring år 1200 er det almindeligt med to fornavne, da den konverterede kristne i dåben ofte modtager et kristent navn, men samtidig bevarer sit gamle, hedenske navn sidestillet hertil (Meldgaard 1994: 203f.). Dette gør sig eksempelvis gældende for Svend Tveskæg, der i dåben opkaldes efter en kristen, tysk kejser ved navn Otto, og således benævnes Svend Otto hos såvel *Adam af Bremen* som i *Heimskringla* (Hald 1974: 24). Dobbeltnavneskikken har dog ikke alene været tilknyttet kongehuset, "...men har været meget videre udbredt..." (Søndergaard 1979: 100), hvorved de kristne navne har vundet en smule terræn, men deres indtog i det danske navneforråd er imidlertid en langsommelig proces.

I en undersøgelse af navne i den danske kongefamilie fra Harald Blåtand og otte generationer frem påviser Eva Villarsen Meldgaard, at det er en forsvindende lille del af de mange børn, der tildeles et kristent navn, og at de der gør, ikke får bibelske navne, men udelukkende navne efter helgener (Meldgaard 1994: 204 ff.). De nye navne bliver kun "...givet til pigebørn, yngre ægtefødte sønner og frillesønner." (ibid.: 207), mens de børn, der har størst mulighed for at komme på tronen, alle får et nordisk navn. Den samme tendens forekommer også hos den kristne konge Sven Estridsen, under hvem kirken i Danmark for alvor organiseres (Koch 1949: 35f.; DBL.14: 242f.), når han navngiver størstedelen af sine mere end tyve børn med nordiske navne, således at "I den tidlige middelalder medførte det at have et kristent sindelag altså ikke nødvendigvis, at man også giver sine børn et kristent navn." (Meldgaard 1994: 209). Der ansføres endvidere en vis usikkerhed med hensyn til

nogle af de kristne navne, der findes i slægten. Sven Estridsens søn, "Niels har også et kristent navn, men da Nicolauskulten i Europa først tog sin begyndelse i 1087, da St. Nicolauses rester overførtes fra Lilleasien til Bari i Syditalien, og da kong Niels må være født omkring 1064, har *Niels* sandsynligvis ikke være hans oprindelige navn." (ibid.: 206). Måske et lignende forhold kan tænkes angående navnet på halvbroderen *Benedikt*, "...om hvem intet andet vides med sikkerhed end at han blev dræbt sammen med broderen Knud i Odense Albani kirke..." (DBL.14: 243). Ganske vist kan klostre i Slesvig og Lund være grundlagt som benediktinerklostre allerede omkring midten af 1000-tallet (Garner 1968: 53, 55), omtrent samtidig med at kongens halvbroder må være født, men det er først i perioden 1130-80, at benediktinerordenen sammen med en række andre herreklostre for alvor vinder indpas i Danmark (Vogt 2002: 177). Benediktinere har dog ikke været helt ukendte inden, da "...St Ansgar och hans följeslagare tillhörde b[enediktin]munkarna], likaså många av de engelsmän som främst sedan Knut den stores tid ägnade sig åt missionen i Skand[inavien]" (Gallén 1956: 452), men ordenens stifter, Benedikt af Nursia, har næppe været særligt dyrket uden for klostervæsenet (Gad 1971: 77), hvorfor det kan tænkes, at også Niels' bror Benedikt oprindeligt har haft en andet navn. Dette er imidlertid blot gisninger. Videre konstaterer Meldgaard, at lignende forhold generelt gør sig gældende indenfor gejstligheden og i samfundets øverste klasse (Meldgaard 1994: 208f.).

3.3 Opkaldelse som navngivningsmotiv

Når en stor del af befolkningen i middelalderen bærer de samme navne, skyldes det ikke mindst navngivningsmotivet opkaldelse, der, som antydnet i afsnit 3.1, går tilbage til hedensk tid, hvor troen på sjælevandring, "...paa at et Menneske efter Döden gjenfödes i et nyt Menneskes Skikkelse" (Storm 1893: 199), kan have været årsagen til ligefrem opkaldelse efter afdøde slægtninge. Med den kristne forestilling om, at sjælen i frelsen vender tilbage til det hinsidige, når den i døden er udfriet fra legemet (1 Kor 15), opstår muligheden for opkaldelse efter levende slægtninge, hvilket tidligt bliver skik i den danske kongeslægt (Storm 1893: 211). I almindelighed er de oprindelige opkaldelsesskikke, hvor der kun opkaldes efter afdøde, blevet bevaret til langt op i tiden, da man først, "... på et tidspunkt mellem 1600 i byerne og 1800 på landet, gik [...] over til også at opkalde levende forfædre." (Meldgaard 1982: 200). De

oprindelige motiver bag opkaldelsen glemmes, "...men Skikken er blevet fastholdt med den for Bondestanden ejendommelige, seje Konservatisme" (Secher 1918: 474), og opkaldelse forbliver et vigtigt navngivningsprincip middelalderen igennem, om end det ændrer en smule karakter over årene (Meldgaard 1982: 200).

I en tidligere kandidatopgave har jeg undersøgt, hvordan opkaldelsesmotiver har manifesteret sig i en sydvestsjællandsk almueslægt fra landsbyen Kellerød i Tystrup sogn fra starten af det 17. til slutningen af det 19. århundrede (Kællerød 2010). Hovedindtrykket af denne undersøgelses resultater er, at opkaldelse, ikke mindst efter nyligt afdøde slægtninge, har været et væsentligt element i navngivningen, og det afstedkommer en udpræget ensartet navnemasse i slægten igennem hele den undersøgte periode. Som nævnt indledningsvis anskues netop opkaldelse som den væsentligste faktor i forhold til den kontinuitet i navnemassen, der har været gældende fra middelalderen til tidligt i 1800-tallet (Meldgaard 1982: 200). Imidlertid er det ikke opkaldelsesprincipperne alene, der fastholder den høje frekvens af et relativt lavt antal leksikalske navne, hvilket navngivningen af hittebørn, hvor det traditionelle opkaldelsessystem synes irrelevant (Jørgensen 1986: 135f.), vidner om. Således viser en opstilling af navne på hittebørn fra Fødselsstiftelsen i København fra 1771 og følgende år (ibid.: 138ff.), at disse hovedsagligt navngives med præcis samme navne, der gør sig gældende blandt den almindelige befolkning (ibid. 142f.).

4. Historisk indføring II: Helgener

4.1 Helgenskaren og helgendyrkelsen

Helgendyrkelsen tager sit afsæt under de romerske kristenforfølgelser i oldkristen tid, hvor dødekulten omkring de henrettede *martyrer* udvikler sig i en særlig grad. Troen på, at den afdøde ved sin himmelske fødsel (Farmer 1978: XV) bliver genforenet med Kristus, der havde været med martyren under torturen (Liebgott 1982: 11), men "...stadig [er] til stede på jorden med deres jordiske levninger, *reliquiae*" (Normann Andersen 2006: 103), fører til den særlige helgenkult, hvor den efterladte kan bede martyren om at gå i forbøn for sig i det himmelske (Raasted 1961: 321). I det 4. århundrede standser kristenforfølgelserne, da kristendommen først tillades og siden gøres til romersk statsreligion, hvorefter det primært er *bekendere*, "...personer, der havde levet et særligt forbilledligt kristent liv, f.eks. præget af kyskhed og askese..." (Heiberg 2008: 373), der optages i helgenskaren. Ligeledes inddrages velkendte

bibelske figurer, såvel gammel- som nytestamentlige, i helgenskaren (Raadsted 1961: 321), heriblandt apostlene, der alle led martyrdøden i det 1. århundrede.

Oprindeligt har enhver helgen været dyrket som lokalhelgen (Gad 1971: 32), og langt de fleste er forblevet sådanne, hvor de ivrigt har været dyrket af lokalbefolkningen: "Some popular enthusiasm was often the consequence of loyalty to a local saint. They were a familiar part of everyone's world, since their feast days punctuated the year." (Barber 2004: 158). Essentielt for helgendyrkelsen er de guddommelige jærtegn, hvorved en helgens position som instans imellem menneske og guddom viser sig (Heiberg 2008: 372). Kulden omkring en helgen er undertiden eskaleret, når rygter om mirakler ved graven spredtes "...til andre menigheder, og med tiden fremstod [...] en række markante helgenskikkelser, som hele den kristne verden følte sig fortrolig med og havde tillid til." (Liebgott 1982: 13). Det er således en allerede ganske etableret helgenskare, der introduceres i Danmark i forbindelse med kristendommens indførelse omkring år 1000, men hele middelalderen igennem tilføjes de officielle helgenlister bestandigt nye navne.

Kulden har haft mange ligheder med den hedenske polyteistiske gudedyrkelse, "...ikke mindst fordi man begyndte at tillægge bestemte helgener særlig indflydelse på bestemte områder" (Heiberg 2008: 373), som det var kendt fra hedenske panteoner. Disse ligheder med den velkendte nordiske gudedyrkelse har sandsynligvis bevirket, at helgenkulden har fremstået lettere forståelig og tilgængelig for de første kristne danskerne, for "I modsætning til Gud selv, der godt kunne fremstå som noget fjern og abstrakt for den almindelige lægmand i 1000-tallet, så var helgenerne konkrete og nærværende figurer." (Esmark & McGuire 1999: 54). Helgener har i løbet af middelalderen fået stor betydning for det enkelte menneske, hvor en særlig tilknytning og dyrkelse ofte er opstået til den helgen, man har delt navn med: "Hvert Menneske havde en Helgen, som det havde kaaret til »sin besynderlige patrone«, hvis Tjener eller Tjenerinde det kaldte sig. Seglbillederne i vore gejstlige Sigiller vidne, at Navnet var et Tilknytningspunkt, og vi have mange Eksempler paa, at et Alter bygges, en Messe stiftes til Ære for Navnehelgenen." (Jørgensen 1909: 131).

4.2 Kilder til dansk helgendyrkelse

For middelalderbefolkningen bliver mirakelfortællinger knyttet til en helgens relikvier et væsentligt aspekt, hvorfor helgenkulden efterhånden bliver karakteriseret ved

modsætningsforholdet imellem kirkens officielle liturgiske kult og folketroens overtroiske forestillinger (Raasted 1961: 323). I det følgende vil jeg kort præsentere den vigtigste legendesamling, *Legenda aurea*, og herefter relikviedyrkelsens position i det middelalderlige Danmark.

4.2.1 Legendesamlingen *Legenda aurea*

Tidligt i middelalderen udarbejdes en række skrifter omhandlende det liturgiske system, den officielle helgendyrkelse har været bygget op omkring. I *breviarer* fra de enkelte stifter findes fortegnelser over helgener og deres fejningsgrad i form af bønner og hymner, det pågældende stift har haft i sin liturgi, mens *missaler* viser, at helgener på deres fejningsdage indgår i messen, gudstjenestens mest essentielle del (Liebgott 1982: 23f.). Den officielle helgenkult er foregået på den enkelte helgens festdag, oftest årsdagen for den himmelske fødsel eller dagen for translationen, hvor blandt andet tidebønner og lovprisende hymner har været tilegnet helgener og deres undergerninger (Normann Andersen 2006: 107). I den forbindelse har legendesamlingen *Legenda aurea* haft en betragtelig udbredelse i hele den katolske verden, herunder Danmark, hvor dele eksempelvis har indgået i flere prædikensamlinger (Gad 1971: 44). Dette legendarium, der formodentlig har været tænkt som håndbog for prædikanter, er affattet af dominikanermunken Jacobus de Voragine (†1298) omkring år 1260 i forbindelse med denne munkeordens mission om at udbrede kristendommen (ibid.). Det har oprindeligt bestået af 182 forkortede legender, sammenskrevet af flere kildeudgaver, og er kompositorisk ordnet efter kirkeårets kronologi, startende med advent og Sankt Andreas (30/11) (Gad 1965: 410f.). Legendesamlingen har tillige påvirket billedkunsten, således at en stor del af middelalderens billedlige fremstillinger af helgener lader sig forstå ud fra *Legenda aurea*: ”Kunstnere og lægfolk har over hele Eur[opa] været fortrolige med den middelalderlige legendeskat i den form, som Jacobus havde givet den.” (ibid.: 411).

4.2.2 Relikviedyrkelsen i Danmark

Det lader sig vanskeligt fastslå, hvor meget valfarter til helgengrave har betydet for den jævne befolkning i middelalderen, og mange må formodes at have anset lokale kirkers relikvier og helgenkult tilknyttet hertil som tilfredsstillende (Esmark & McGuire 1999: 229). Af valfartssteder indenfor Danmarks grænser har helgengravene over henholdsvis Knud den Hellige og Knud Lavard utvivlsomt været blandt de

vigtigste, hvilket fremgår af fortegnelser over de undere, "...der angiveligt skulle have fundet sted i Ringsted og Odense, og de viser, at gravstederne var tilgængelige for alle." (ibid.: 222). Motivet for valfarterne har i høj grad været den middelalderlige *do-ut-des* tankegang (jeg giver, så du kan give) (Normann Andersen 2006: 110), hvorfor besøget ved pilgrimsrejsens mål ofte har indebåret ofring, eksempelvis i form af votivgaver (ibid.: 105).

Valfart og relikviedyrkelse hænger uløseligt sammen, hvilket har været medårsag til, at man fra det 4. og 5. århundrede har splittet relikvier, således at de kunne deles imellem flere byer, hvorved flere potentielle valfartsmål er blevet til (Gad 1971: 15ff.). Alligevel opstår i slutningen af det 12. århundrede muligheden for at drage på pilgrimsfærd ved stedfortræder, hvor en person typisk betaler en anden for at repræsentere sig ved helligdommen (Esmark & McGuire 1999: 223). Det mest omfangsrige danske eksempel på denne type pilgrimsfærd stammer fra et brev fra 1411 (Erslev 1881-82: 377ff.), hvori Margrethe I af abbederne Salomon i Esrum kloster og Niels i Sorø kloster til gengæld for store pengegaver loves udsendelse af pilgrimme til 44 navngivne valfartssteder fordelt i hele Europa samt i Mellemøsten. Valfartsprogrammet må således tages som udtryk for hvilke helgener, der i senmiddelalderen har været regnet blandt de vigtigste på dansk grund.

4.3 Helgeners synlighed i samfundet

Udenfor selve liturgien, der har været praktiseret i kirker og klostre, samt spændet imellem officiel og folkelig helgenkult omkring gravene, har helgenerne været synlige i såvel det middelalderlige som efterreformatoriske samfund, hvorigennem den almindelige lægmand bestandigt har truffet helgenskaren. I det følgende vil en række af disse instanser blive præsenteret.

4.3.1 Kirker

Som afløsning for de gamle trækirker, der er blevet rejst i den første tid efter kristendommens indførelse, opføres i løbet af det 12. århundrede omkring 2.000 stenkirker (Koch 1949: 37f.). Kirken fungerer som den institution, hvor mennesket er blevet tilknyttet Gud, og kun ved kirkens hjælp har mennesket kunnet "...leve det Liv, der beredte til det kommende; ved egen Fortjeneste eller Dygtighed kunde man ikke opnaa Saligheden, men man maatte helt og fuldt bygge paa Guds Naade, som den mødte Mennesker i Kirken og dens Sakramenter; kun derved blev man i Stand til

at leve det gudvelbehagelige Liv, der engang kunde bestaa for Dommen.” (Koch 1949: 53). I lyset heraf skal helgenerne, befolkningen har mødt i kirkerne, forstås som en inspirationskilde, da de ”...vare de kristnes Helte og Forbilleder; deres Liv kaldte til Efterfølgelse” (Jørgensen 1909: 71).

Helgenerne har været til stede i kirkerne i mere end én forstand. Enhver kirke skulle have sine relikvier, hvorfor der i alterbordets overflade typisk har været udformet en fordybning, hvori en kapsel indeholdende en helgens relikvier har befundet sig, således at messeofret kunne foretages over helgenens jordiske rester (Gad 1971: 19). Kirker har undertiden ”...et konsekrationsnavn, som viser, hvilken helgen eller hellig genstand, kirker var viet til.” (Jørgensen 2002: 146). Selvom denne form for helgendedikationer til kirker per definition ophører ved reformationen, satte ”...denne navngivningspraksis [...] sig alligevel et spor, som rækker frem til vore dage” (ibid.), hvor motivet særligt forbindes med købstadskirker. I løbet af middelalderen bliver helgenerne desuden tilstedeværende i kirkerummet i en mere umiddelbar og øjensynlig form, da de udgør en betragtelig del af de talrige kalkmalerier, der udføres helt frem til, og i nogle tilfælde også efter, overgangen til protestantismen.

4.3.2 Kalkmalerier

I det 13. århundrede besluttes det i forbindelse med et stort kirkemøde, at helgenbilleder, eksempelvis i form af kalkmalerier, har kunnet repræsentere den afbildede, hvorefter det har været almindeligt at dyrke billedlige gengivelser af helgenerne (Bolvig 2002: 296). Samtidig har billederne været af stor betydning for den store del af befolkningen, der ikke har kunnet læse, idet de har medvirket til at drage associationer og fastholde erindringer af helgenernes legender (Gad 1971: 51). Helgenfremstillingerne i de danske kalkmalerier varierer fra deciderede andagtsbilleder, hvor en helgen fremstilles isoleret fra øvrige motiver, over repræsentationer, hvor en helgen eller en gruppe ses med attribut, en indskrift eller blot en glorie, til ligefremme legendegengivelser, eksempelvis martyriet eller fremtrædende scener fra helgenens liv (Bolvig 2002: 296). Generelt er det vanskeligt at påvise, hvorfor bestemte helgenfigurer vælges i de enkelte kirker, hvilket kun lader sig kontrollere, hvis det drejer sig om en usædvanlig værnehelgen for kirken, eller helgenen er særligt nævnt (DKalk.6: 48). Men det er bemærkelsesværdigt, at

lokalhelgener, eksempelvis Hellig Anders fra Slagelse, slet ikke optræder i kalkmalerier, ligesom de kanoniserede danske helgener kun gengives påfaldende få gange, og i antal klart overgået af Olav den Hellige, som den nordiske helgen, der oftest skildres (Bolvig 2002: 296).

Ikke desto mindre er persongalleriet over helgener i de danske kalkmalerier ganske omfattende og består ifølge Axel Bolvigs optælling af 102 forskellige helgener, heraf 80 mandlige, men med et yderst varierende antal repræsentationer (Bolvig 2002: 296f., 316f.) (jf. afsnit 6.3). Også efter reformationen er helgenbilleder malet i de danske kirker, hvilket dog ikke nødvendigvis hænger sammen med en decideret dyrkelse, men snarere at de fortsat er blevet anset som rollemodeller for, hvordan mennesket bør gebærde sig: "Dyrkelsen af helgenerne, som bundede i opfattelsen af deres evne eller magt til at mægle mellem mennesker og Gud blev skarpt afvist – Kristus var den eneste midler og fortaler. Men helgenerne var værdige forbilleder, som mennesket kunne efterligne i tro og gerning" (DKalk.7: 68). I efterreformatoriske kalkmalerier er helgenrepertoiret indskrænket, så det hovedsageligt kun er Sankt Georg og Sankt Kristoffer, der skildres, hvilket utvivlsomt skal ses i lyset af, at "...disse to helgener, i modsætning til de fleste andre, uden større besvær lod sig omtolke og forstå som sindbilleder på kristne »dyder«. S.Kristoffer er mennesket, der »tager Kristus på sig«, og S.Georg er ridderen, der forsvarede Kirken (prinsessen) mod synd og ondskab (dragen)." (DKalk.7: 69). Imidlertid er de fleste danske kalkmalerier blevet overkalket, vist især i det 18. århundrede, men dette har ikke været et udtryk for en billedfjendsk reformert kirke, men skal snarere tillægges motivernes uaktualitet, samt at man i perioder har foretrukket epitafier eller helt hvide kirkerum (Bolvig 2002: 18).

4.3.3 Navnedage, helligkilder og kildemarkeder

Også i helgenkalenderen og i forbindelse med kildemarkeder vedbliver helgenernes synlighed i det reformerte samfund. Ved overgangen til kristendommen har den nordiske kirke overtaget den vesterlandske helgenkalender, hvor de store kirkelige højtider, jul, påske og pinse, har været suppleret med de store helgenfester for eksempelvis Sankt Johannes (Sankthans) og Sankt Mikael (Mikkelsdag). Efterfølgende er helgendateringen indgået i den folkelige terminologi, hvorfor "...det almindeligste i Danmark fra o. 1250 til midten af 16. årh., altså efter reformationen,

var at datere efter helgenkalenderen...” (Gad 1971: 27), men også endnu senere har denne dateringsform været kendt blandt almuen, hvilket Ømålsordbogen og den dertilhørende seddelsamling på Afdeling for Dialektforskning, Nordisk Forskningsinstitut i København, vidner om. Af disse kilder, der dækker over landbo- og fiskerisamfunds sprog over en periode på omkring 200 år, fra midten af det 18. århundrede til tiden omkring 2. verdenskrig (ØMOTill.: 3f.), fremgår det, at betegnelser som *bentsdag*, *knudsdag* og *larsdag* endnu har været kendt i dialekterne i ømålsområdet (ØMO.1: 375f.; ØMO.10: 136f., 141; ØMO.11: 284f.).

Helligkilder og dertil opståede kildemarkeder har antageligt medvirket til, at helgennavnedagene har holdt stand i det folkelige sprog i protestantisk tid. Oprindeligt har en stor del af de hellige kilder rimeligvis dannet ramme for hedensk kult, men efter kristendommens indførelse er de blevet tildelt helgennavne (Esmark og McGuire 1999: 221), hvortil sagn eventuelt kan være opstået, som eksempelvis i Haraldsted skov, når et kildevæld udspringer netop der, hvor Knud Lavard i 1131 bliver myrdet (DHL: 139 note 2; Liebgott 1982: 34). Med en tro på helgenens kraft er kilderne blevet tillagt helbredende virkning, og så sent som i det 18. og 19. århundrede ”...var ofring af sten, træstykker, tøjstumper, mønter m.m. almindeligt. Kildeofrene skulle afvende uår og sygdom. Badning i kilden skulle afvende barnløshed og sygdom.” (Heiberg 2008: 372). Visse helligkilder har tiltrukket mere end lokalbefolkningen, og omkring disse valfartskilder opstår i senmiddelalderen årligt tilbagevendende kildemarkeder, næsten altid omkring sankthans, men undertiden også på festdagen for den helgen, kilden har været indviet til, hvilket er tilfældet med Sankt Søren-kilden i Holmstrup på Vestsjælland, hvor kirken tillige har indgået i kulten, og hvor kildemarkedet har fortsat et stykke ind i efterreformatorsk tid.

5. Forskningshistorie

På mange måder er helgennavne som navngivningsmotiv et uudforsket område, men kristne navne, såvel købstads- som landbonavne, har tidligere dannet ramme om en del personnavnestudier, hvorved udbredelsen af helgennavne indirekte er blevet påvist. Disse arbejder bygger akkurat som nærværende undersøgelse i vidt omfang på statistisk analyse af navnemasser, men de er af ganske varierende omfang i både tid og sted. I det følgende vil hovedtrækkene af en række danske personnavnestudier

blive præsenteret i en tilnærmet kronologisk orden i forhold til deres omhandlende tidsperspektiv. Hovedindtrykkene af disse studier vil senere blive præsenteret som indgang til specialets analytiske afsnit. Tillige præsenteres en række studier fra det øvrige Skandinavien, der inddrages når et navn særligt markerer sig. Der henvises til de analytiske afsnit for resultater vedrørende enkelte navne. I henhold til specialets fokus vil det forskningshistoriske afsnit udelukkende omhandle mandsnavne.

5.1 Tidligere danske studier over helgennavne

Det mest omfattende værk i forhold til personnavnestoffet i Danmark i middelalderen er uden tvivl *Danmarks gamle Personnavne* (DgP), hvor navnestoffet hovedsagligt beror på overleveringer fra middelalderlige kilder i form af eksempelvis diplomer, jordebøger, skattelister og segl (DgP: VII). I undersøgelsen *Dansk fornavneskik i 1600-tallet* (Meldgaard 1982) opstiller Eva Villarsen Meldgaard på baggrund af seddelsamlingen over kildematerialet til netop omtalte værk, en liste over de tyve mest frekvente navne i periodens navnestof. Listen er udfærdiget ved, at Meldgaard har målt seddelmaterialet for hvert enkelte navn og anført resultatet i centimeter (Meldgaard 1982: 198),¹ og det viser klart, at helgennavne dominerer navngivningen middelalderen igennem, således at samtlige af de ti mest frekvente navne har relation til en helgen.

Resultaterne af Meldgaards opmåling af kildematerialet til DgP svarer i vidt omfang overens med Alfred Thomsens *Et Bidrag til dansk Navneskiks Historie* (Thomsen 1926), hvor det ved en kortlægning af bondenavne udledt af Kancelliregistranter 1536-1550 påvises, hvordan navnestoffet fordeler sig i de danske landområder (Thomsen 1926: 135ff.). Heraf fremgår, at kristne navne udgør majoriteten af navnestoffet, næsten 80 %, og at der ofte synes at være en forbindelse imellem en helgen og et navns popularitet i en bestemt egn, som det er tilfældet med navnet *Knud*, der oftest er anvendt i områder med særlig tilknytning til Knud den Hellige eller Knud Lavard (ibid.: 139). Imidlertid forekommer også tilfælde, hvor en forventelig sammenhæng mellem helgen og navnebrug udebliver, som når *Laurentius* ikke har opnået særlig popularitet i Skåne, trods martyrens position som patron for domkirken i Lund (ibid.: 143).

¹ I eksemplaret på biblioteket på Afdeling for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet, har navneforsker Birte Hjorth Pedersen i 1986 anført, at 1 cm modsvarer cirka 70 sedler.

Den nævnte opstilling af middelalderens mest frekvente navne benyttes perspektiverende i Meldgaards undersøgelse over danskernes fornavne i det 17. århundrede, hvor navnestof fra tingbøger og kirkebøger i seks udvalgte områder, der geografisk og demografisk adskiller sig fra hinanden (Meldgaard 1982: 186, 190ff.), vidner om, at "...der er sket meget få forandringer i rækkefølgen af de almindeligste fornavne fra middelalderen til 1600-tallet." (ibid.: 199). Endvidere viser resultaterne overensstemmelse imellem de almindeligste nordiske mandsnavne, *Olav*, *Erik* og *Knud*, og de mest centrale nordiske helgener (ibid.).

To af områderne i den netop nævnte undersøgelse danner hver især grundlag for studier over repræsentative, mindre geografiske områders navneskikke over tid. I *Sydvestjysk navneskik gennem 300 år* (Meldgaard 1965) viser frekvens- og hyppighedslistes over navnestoffet fra Skast herreds tingbog samt periodevise nedslag i dåbslister fra fem af herredets sognes kirkebøger, at visse kristne navne, i særdeleshed helgennavne, kontinuerligt markerer sig blandt områdets populæreste navne fra slutningen af det 16. til begyndelsen af det 20. århundrede (Meldgaard 1965: 1ff., 17, 31 m.fl.). Undersøgelsen af navnestoffet i dåbslister fra Vor Frue sogns kirkebøger i *Studier i københavnske fornavne 1650-1950* (Meldgaard 1990), der metodisk næsten modsvarer studiet fra Sydvestjylland (Meldgaard 1990: 9ff.), vidner om, at et langt højere antal leksikalske navne og en væsentlig større koncentration af flernavnekombinationer gør sig gældende i hovedstaden (Meldgaard 1965: 1, 33, 47 m.fl.; 1990: 11, 151). Også i København er det i det 17. og 18. århundrede særligt helgennavne, der markerer sig blandt de almindeligste navne, men gradvist mister de deres fremtrædende position (Meldgaard 1990: 53ff.), hvilket ikke mindst skyldes, at en række nye navne kommer til Danmark i 1800-tallet, særligt igennem litteraturen (Eggert 2009: 118).

Ved indgangen til det 19. århundrede markerer helgennavne sig dog fortsat på landsplan, hvilket Birgit Eggert påviser i undersøgelsen *Almuens fornavne omkring år 1800* (Eggert 2009), hvor folketællingen 1801/1803 indtastet i *Dansk Demografisk Database* blandt andet benyttes til at opstille en liste over tidens ti hyppigste mandsnavne. I modsætning til de øvrige omtalte undersøgelser, hvor alle fornavne inddrages, omhandler dette studie af praktiske årsager udelukkende første fornavne (Eggert 2009: 91f.), hvilket naturligvis medfører en lavere frekvens for navne, der ofte anvendes som anden komponent eller senere i navnekombinationer. Undersøgelsens

resultater viser, at det i den aktuelle periode er ganske få leksikalske navne, der udgør størstedelen af navnemassen, da 38,5 % af landets samlede befolkning bærer et af de ti mest frekvente navne (ibid.: 103), hvoraf de otte er helgennavne, og ved sammenligning med resultater af undersøgelser angående 1600-tallets navneskik, at navnerepertoiret ikke har ændret sig markant, men at der "...er tale om flere hundrede år, hvor den danske navneskik i den brede befolkning har været enormt traditionsbundet." (ibid.: 117).

Betragtes resultaterne af ovennævnte studier samlet, er netop denne kontinuerlige brug af bestemte navne, hvoraf helgennavne udgør en betragtelig del, særlig iøjnefaldende. Meldgaards opmåling af seddelmaterialet til DgP viser således, at det er helgennavnene *Iohannes*, *Nicolaus* og *Petrus*, der markerer sig som den middelalderlige periodes populæreste navne, men også *Iacobus*, *Andreas* og *Laurentius* er almindelige (Meldgaard 1982: 198). I tiden omkring reformationen er det fortsat disse navne, der fremstår som de hyppigste, hvilket fremgår af lister over de hyppigste navne for de enkelte danske stifter (Thomsen 1926: 146). Heraf fremgår en udpræget homologi i forhold til hvilke navne, der henhører de almindeligste, dog forekommer regionale forskelle med hensyn til rangering, ligesom visse navne er unikke for bestemte områder. Dette mønster går igen i Meldgaards tre undersøgelser (Meldgaard 1965; 1982; 1990), hvor de mest frekvente helgennavne fra middelalderens navnestof (DgP) bestandigt optræder blandt de hyppigste navne i alle samfundstyper gennem perioden, undersøgelserne dækker, dog efterhånden i mindre grad i København, hvor helgennavnfrekvensen som nævnt falder særligt fra det 18. århundrede. På landsplan udgøres hovedparten af den samlede befolknings navnemasse ved det 19. århundredes begyndelse fortsat af de helgennavne, der dominerer navnebrugen allerede i middelalderen (Eggert 2009). Undersøgelserne påviser imidlertid en række forskelle såvel synkront som diakront, da der til tider optræder regional divergens i forhold til udviklinger af et helgennavn, der særligt benyttes indenfor samme periode, eksempelvis særlige jyske udviklinger af danske former, men samtidig, at disse forhold kan ændre sig over tid. Samlet viser studierne, at det i særdeleshed er helgennavnene *Iohannes*, *Nicolaus* og *Petrus*, der har domineret i navngivningen fra middelalderen frem til det 19. århundrede, men også at *Andreas*, *Iacobus* og *Laurentius*, samt med tiden *Severinus*, *Georgius* og til dels *Erasmus*, bestandigt er blandt de mere frekvente navne i kilderne. Dertil kommer, at

de få nordiske navne, der gennemgående har en relativ høj frekvens, *Olaf*, *Knud* og *Erik*, alle relaterer sig til helgener, da de skandinaviske kongehelgener netop bærer disse navne (Jørgensen 1909: 41f.; DKalk.5: 42).

5.2 Tidligere skandinaviske studier over helgennavne

Endelig skal nogle få kommentarer knyttes til en række personnavnestudier fra de øvrige skandinaviske lande. Helgennavne er kommet ind i det norske navnerepertoire i forbindelse med kristendommens indførelse og har tidligt etableret sig, hvilket fremgår af personnavnestof fra tre betydelige middelalderlige kongesagaer, samt diplomer fra 1301-1319 (Johannessen 2002: 40ff.), men opnår tilsyneladende ikke en tilsvarende fremherskende betydning som i Danmark, da flere nordiske navne vedholder en høj popularitet, som det fremgår af navnestoffet i vestnorske diplomer i perioden 1450-1550 (Pettersen 1981: 10ff.). Et repræsentativt udvalg fra den norske folketælling i 1801 vidner imidlertid om, at helgennavne i slutningen af det 18. århundrede dominerer navngivningen i perioden 1781-1800 (NPL: 322ff.).

I Sverige er middelalderens navnetendenser i vid udstrækning præget af helgennavne, hvilket fremgår af navnestof udledt af historiske kilder, eksempelvis fortegnelser vedrørende skatter og tingbøger (Otterbjörk 1968: 214, 215; Meldgaard 1994: 211). Efter 1500-tallets reformation fastholder helgennavne tilsyneladende en fremtrædende plads blandt de mest frekvente navne, dog med markante regionale afvigelser, hvilket fremgår af skattelister fra 22 svenske områder (Fredriksson 1961: 211ff.), og siden dåbsnavne i Stockholm i perioden 1621-1810 (Utterström 1995: 39, 126ff.) samt et bondesamfund i Värmland i 1730-1837 (Leibring 2006: 32ff.).

Det er fortrinsvis de samme helgennavne som i Danmark, der gør sig gældende i både Norge og Sverige, undertiden dog i særlige norske eller svenske former. I Norge markerer *Iohannes* (hovedsagligt i den nordiske form *Jon*), *Nicolaus* og *Petrus* sig tidligt, de fastholder populariteten middelalderen igennem, og af folketællingen 1801 fremgår, at disse helgennavne fortsat optræder blandt de absolut hyppigste navne i navngivningen, selvom det norske nationalhelgennavn *Olaf* i formen *Ola* har en altoverskyggende dominans (NPL: 322). *Olaf* indtager ligeledes en fremtrædende rolle i det svenske navnestof, og også her indgår *Iohannes*, *Nicolaus* og *Petrus* tidligt blandt de hyppigste helgennavne, *Iohannes* oftest i formen *Johan*, men også *Jon* og *Jöns*, mens *Nicolaus* og *Petrus* ofte optræder i de hypokoristiske former *Nisse* og *Pelle*. Det

samlede hovedindtryk er, at *Olav* er det vigtigste nordiske helgennavn i alle de skandinaviske lande, mens *Iohannes*, *Nicolaus* og *Petrus* står for de vigtigste indlånte helgennavne. Disse navne optræder næsten konstant blandt de almindeligste navne, men også *Laurentius* og *Andreas*, og i mindre grad *Iacobus*, optræder frekvent, mens *Severinus* og *Georgius* fortrinsvis forekommer i den danske navngivning. Generelt synes Utterstrøms iagttagelser for dåbsnavne i Stockholm i det 17. århundrede således at være gældende i hele det skandinaviske område frem til omkring år 1800: ”Reformationen har inte lett till någon renässans för de inhemska namnen...” (Utterstrøm 1995: 45).

6. Baggrund for undersøgelsen

Som nævnt indledningsvist er det korpus, der ligger til grund for nærværende studie over brugen af helgennavne og mulige motiver herfor, udarbejdet på baggrund af folketællingerne fra 1787 og 1880 dækkende et midt- og vestsjællandsk område. I det følgende vil jeg give en nærmere præsentation af området og det samfund, hvis navnebrug er i søgelyset, hvorefter de benyttede kilder og begrundelse for kildevalg vil blive beskrevet, inden der vil blive redegjort for de metodiske overvejelser, der ligger til grund for undersøgelsen.

6.1 Befolkning og social struktur

Området består af 62 sogne med købstadssognene Holbæk, Ringsted og Slagelse som yderpunkter og inkluderer herudover et fjerde købstadssogn, Sorø, beliggende midt imellem Ringsted og Slagelse, mens de resterende 58 sogne alle er landsogne (jf. kort 1 og 2). Folketællingen fra 1787 oplyser om *Personernes Titel, Embede, Forretning, Haandværk eller Næringsvei*, hvoraf det fremgår, at en del indbyggere i købstæderne har tilhørt borgerskabet eksempelvis i form af embedsmænd, handelsmænd og håndværksmestre, mens hovedparten har tilhørt lavere samfundsklasser som håndværkere, tjenestefolk, daglejere, almissenydere med videre. Kendetegnende for landsognenes befolkning er en udpræget homogenitet, hvor langt størstedelen i perioden udgøres af bønder, husmænd og inderster, mens præster, skolelærere, herremænd med familie samt tjenestefolk hertil udgør en mindre andel. Det er et ganske stedbundet samfund, ikke mindst i landsognene hvor bønderne i 1787 endnu har været underlagt stavnsbåndet, der siden en udvidelse af aldersgrænserne i 1764

bandt alle mænd i alderen 4-40 år til det gods, de hørte til (DSDE18: 43f.). Også ældre landboere, der i praksis har været løst af stavnsbåndet, har typisk holdt sig til hjemstavnen, som det omkring år 1770 udtrykkes i landmåler August Hennings skildring af bondesamfundet i Vedbynørre, Ottestrup sogn, hvor "Gamle ægtefolk overfører ved en skriftlig kontrakt og for en moderat pengesum deres ejendom til et af børnene mod at få bolig, brændsel og kost." (Jacobsen 1956: 46). Navnestoffet i 1787-folketællingen udtrykker derfor navnebrugen hos en befolkning, der overvejende består af et ensartet, stedbundet almuesamfund, hvor opkaldelseslove og konservative navneholdninger kontinuerligt har fastholdt et udpræget homogent navnerepertoire i alle samfundslag fra middelalderens slutning og frem til indgangen af det 19. århundrede (Eggert 2009: 90).

I perioden imellem de to folketællinger indtræffer en række betydningsfulde forandringer i den danske samfundsstruktur, ikke mindst i form af landboreformer, der tager sin begyndelse i midten af det 18. århundrede, og som i året efter 1787-folketællingen fører til ophævelsen af stavnsbåndet (Bonderup 2002: 204ff.). I tiden herefter følger udskiftning af bymarkerne, og omkring år 1820 er mere end halvdelen af bøndergårdene overgået til selveje (ibid.: 206f.). Anden halvdel af det 19. århundrede præges af det industrielle opsving og den medfølgende stigende urbanisering, hvorfor 1880-folketællingen afspejler et samfund, der fortsat er i stærk forandring. Fra undersøgelsesområdet kan eksempelvis nævnes øget infrastruktur i kraft af udvidelsen af jernbanenettet, der i 1847 blev indviet mellem København og Roskilde, således at forbindelsen til Korsør åbnes i 1856 (DDSE10: 80f.), og i 1874 også strækningen mellem Roskilde og Kalundborg (Pertl 1974: 35ff.). Jernbanenettets udvidelser og de nyetablerede stationsbyer, der opstår herved, er i sig selv sene i forhold til at have haft en markant påvirkning af det samlede navnestof i 1880-folketællingen, men vidner om et samfund i udvikling, hvor mobiliteten har været stigende, hvilket sandsynliggør påvirkninger fra København og andre større byer i eksempelvis navnerepertoiret

6.2 Folketællinger som kilder

Der kan argumenteres imod, at en folketælling i 1787, 250 år efter reformationen, hvor danskerne officielt er gået bort fra helgendyrkelse, gøres til genstand for en undersøgelse af helgennavnens udbredelse og helgeners betydning i navngivningen. Af

åbenlyse årsager ville kirkebøger, der for en stor dels vedkommende forefindes indscannet i Statens Arkivers faksimiledatabase, *arkivalieronline*, og endvidere er digitaliseret i dataarkivet *Dansk Demografisk Database*, ligeledes under Statens Arkiver, i mange henseender utvivlsomt være mere velegnede. Dels går kirkebøgerne tidsmæssigt længere tilbage imod reformationen, de ældst bevarede danske kirkebøger er påbegyndt i slutningen af det 16. århundrede (DSDE10: 551), dels ville sognetilhørsforholdet for den enkelte navnebærer kunne påvises mere sikkert, end det er tilfældet i folketællingerne. Endvidere ville kirkebøgerne kunne tilføje et interessant aspekt til undersøgelsen, da fødselsdage ofte er anført i dåbslisterne, hvorved helgeners navnedage kunne udforskes med hensyn til deres betydning som navngivningsmotiv ud fra såvel fødsels- som dåbsdag.

Der er imidlertid flere årsager til, at folketællinger er valgt som grundlag for undersøgelsen frem for kirkebøgers dåbslister. Dels skyldes valget praktiske årsager, da de ældre kirkebøger er meget forskelligt affattede, dels at dåbsnavne typisk er anført i løbende tekst side om side med navne på forældre og faddere, hvorfor nærlæsning af optegnelserne for hver enkelte dåbshandling i praksis ville være nødvendig. Herimod fremstår folketællingerne mere umiddelbart tilgængelige, da navnene opstilles isoleret i listeform suppleret med blandt andet alder, civilstatus og erhverv. De anførte personers køn er ligeledes anskueliggjort i form af understregning af mandspersoner i 1787-folketællingen og benævnelserne M/K, Mand/Kvinde eller Dreng/Pige i folketællingen fra 1880. Brugen af dåbslister afstedkommer desuden en problematik i forhold til en af periodens gængse opkaldelseslove (jf. afsnit 3.3), hvor en skik om, at afdøde børn opkaldes i første barn af samme køn, der efterfølgende fødes, bevirker, at navne i sådanne tilfælde kan optræde dobbelt (jf. Meldgaard 1965: XIV). I folketællinger undgås denne problemstilling, da de repræsenterer det faktiske samfund i form af alle levende personer, der opholder sig i et pågældende sogn, præcis den dato folketællingen er foretaget.

Den ældste folketælling i Danmark stammer fra 1769, men her har lokale myndigheder i hovedreglen blot indberettet det optalte antal tilstedeværende i sognet (Degn 2001: 3), hvorfor folketællingen fra 1787 er den tidligste, der indeholder navn og data om samtlige indbyggere, hvilket er endnu en grund til, at navnestof fra denne folketælling er valgt som undersøgelsens primære analyseobjekt. Endelig er det min overbevisning, at navnestof fra 1787-folketællingen som kildemateriale kan anvendes

retrospektivt i forhold til belysning af helgeners betydning i navngivningen. Således sandsynliggør kombinationen af den lave variation i navnemassen fra katolsk tid til begyndelsen af det 19. århundrede (jf. afsnit 5.1), ikke mindst grundet opkaldelsesreglers konserverende effekt, og samfundets udprægede stedbundenhed, en vis analogi imellem et sogns navnestof som det fremgår af folketællingen og det ukendte førreformatoriske navnestof. Et frekvent helgennavn blandt almuebefolkningen i 1787 må antageligvis afspejle, at helgennavnet har haft en relativ høj frekvens tilbage i tiden, hvor helgenskaren endnu havde en mere fremtrædende rolle i almuebefolkningens bevidsthed. Valget af navnestoffet i 1880-folketællingen til den fremadrettede perspektivering grunder dels i, at det tidsmæssigt er så meget yngre, at kun et meget lavt antal personer fra 1787-folketællingen optræder deri, dels skønnes at være ideel i henhold til at udforske helgennavnes fortsatte udbredelse og anvendelse i et foranderligt samfund præget af de ovenfor nævnte revolutionerende forhold indenfor landbrug, industri og infrastruktur (jf. afsnit 6.1).

6.3 Forudsætninger og metodiske overvejelser

De originale folketællingslister fra såvel 1787 som 1880 er som kirkebøgerne indscannet i Statens Arkivers førnævnte faksimiledatabase *arkivalieronline* samt indtastet og korrekturlæst i *Dansk Demografisk Database* (DDD). Sidstnævnte database har oprindeligt været tiltænkt som kildemateriale til denne undersøgelse, men efter tilfældige nedslag i de indtastede folketællingslister og sammenligning med faksimileudgaverne er DDD fravalgt dels grundet fejllæsninger af typen *Carsten* for *Christen* og *Morten* for *Martin*, dels hvad jeg opfatter som inkonsekvent normalisering af navneformer, eksempelvis anføres faksimileudgavens *Jurgen* i DDD såvel *Jurgen* som *Jørgen*. Det samlede korpus er ganske vist af et sådan omfang, at disse fejkilder formodentlig ikke ville have stor indvirkning på hovedresultaterne for det undersøgte område, men da en del af studiets formål tillige er at udforske navnebrugen på sogneplan ville en del nuancer gå tabt ved benyttelse af det indtastede navnestof fra DDD.

Det navnekorpus, der ligger til grund for undersøgelsen, er i stedet udarbejdet ved nyindtastning af navnestoffet fra *arkivalieronline*s tilgængelige faksimiler over

folketællingerne i de 62 udvalgte sogne.² Tællingslisterne fra 1880 er suppleret med fortegnelser over personer, der har været midlertidigt til stede eller fraværende i sognet på dagen for folketællingen, hvoraf der til nærværende undersøgelse kun er taget højde for de midlertidigt tilstedeværende. Dette synes ikke optimalt, da

Mænd i FT	Folketællingen 1787		Folketællingen 1880	
Største kbst.	Slagelse	855	Slagelse	2881
Mindste kbst.	Sorø	233	Sorø	715
Købstæder i alt	-	2004	-	6018
Gnst. kbst.	-	501	-	1504,5
Største lds.	Tølløse	539	Lynge	807
Mindste lds.	Sorø landsogn	7	Vrangstrup	96
Landsogne i alt	-	11.057	-	23.482
Gnst. lds.	-	190,6	-	404,9
I alt	-	13.061	-	29.500

Tabel 1: Det samlede antal personer i folketællingerne fra 1787 og 1880.

personer, der egentlig har til huse i sognet, derved ekskluderes, mens folk bosiddende i andre sogne kommer til at indgå i korpusset, men grundet en vis

inkonsekvens i forhold til anførelsen af midlertidigt tilstedeværende personer, der undertiden optræder på hovedlisterne, har denne sontring været nødvendig for at undgå dubletter. Denne udskillelse efterlader et samlet antal mandspersoner på 13.061 for 1787-folketællingen og 29.500 for 1880, meget uligt fordelt imellem de enkelte sogne (jf. tabel 1 og bilag 1).

Som nævnt under den forskningshistoriske redegørelse fremgår det af blandt andre Meldgaards undersøgelser, at det i løbet af det 18. århundrede bliver almindeligt at navngive med flere fornavne, i begyndelsen særligt i København, men efterhånden i hele landet (Meldgaard 1990: 145ff.; 1965: 74). Af disse studiers opstillede lister over navnekompositioner (eksempelvis Meldgaard 1990: 102ff.; 1965: 74ff.) fremstår visse navne, heriblandt nogle helgennavne, særligt frekvente som 2. komponent i navnerækker, hvorfor en undersøgelse udelukkende af 1. fornavne ville udmunde i et forvansket billede af disse navnes udbredelse. Derfor vil samtlige fornavne søges inkorporeret i undersøgelsens korpus, hvilket imidlertid skaber en række udfordringer, da det langt fra altid er entydigt, om et navn henhører gruppen af for- eller efternavne (Meldgaard 1990: 11f.). I hovedreglen er alle navne, der optræder mindst én gang som 1. fornavn, inddraget, også når de andetsteds står senere i navnerækken, mens navne der optræder sidst i navnekompositioner udelades. De resterende navne er blevet vurderet enkeltvis og eftergået i diverse navneleksika, primært nordiske og tyske, og indgår i det endelige korpus, såfremt de

² Faksimiler for 1880-folketællingen i sognene Sønder Asmindrup og Tveje Merløse var på tidspunktet for indtastningen ikke tilgængelige på *arkivalieronline*, men blev tilvejebragt på cd-rom, tilsendt fra Statens Arkiver.

anføres som fornavne deri. Et særligt aspekt forekommer omkring 'logerende', der i 1787-folketællingen undertiden er anført med blot ét navn, således at der kan opstå tvivl, hvorvidt der er tale om et for- eller efternavn. Disse navne er ligeledes med støtte i forskellige navneleksika vurderet individuelt. Endelig gælder en lignende problematik omkring rækken af plejebørn,³ der typisk anføres alene med fornavn(e). Disse indgår i det samlede navnekorpus uanfægtet af det manglende efternavn.

Det har været nødvendigt at betegne en del af navnene (?), eksempelvis når et navn har en mellemnavns- eller efternavnslignende karakter, men er foranstillet et navn, der må anskues som fornavn, som *Kristen Jensen Theodor Bentzen*. Her anføres patronymet *Jensen* "(?)", dels for at undgå at patronymet *Jensen* henregnes til fornavne, dels for at kunne anføre *Theodor* som 3. fornavn.⁴ Efterfølges et efternavnslignende navn imidlertid ikke af et fornavn lades det helt ude af betragtninger. Betegnelsen (?) dækker endvidere over tvivlstilfælde forårsaget af uskarphed i det indscannede faksimile, udtværet eller ulæselig håndskrift, blækklatter eller et manglende fragment i kilden. Forkortelser på blot ét bogstav er altid anført (?), mens forkortelser bestående af flere bogstaver ofte medregnes under det navn, forkortelsen med størst sandsynlighed skal opløses til. I korpus markeres opløsninger af forkortelser ved parentes, *Andr(eas)*, *Joh(annes)*, *Vilh(elm)* med flere. Endelig udgøres en del af materialet, særligt i 1880, af en mængde *udøbte drengebørn*, der er medtaget grundet undersøgelsens statistiske vinkling. Et fåtal udøbte børn er imidlertid anført med navns nævnelse og indgår derfor i undersøgelsens navnestof uanfægtet den manglende kirkelige handling.

	Folketælling 1787	Folketælling 1880
Antal mandspersoner i alt	13.061	29.500
- Heraf plejebørn	121	638
Antal navne i alt	13.414	44.999
- Heraf plejebørns navne	157	1169
- Heraf (?)	193	1582
- Heraf udøbte	1	146

Tabel 2: Samlet navnekorpus og typefordeling i folketællingerne.

Herved fremkommer det samlede korpus for undersøgelsen på 13.414 løbenavne⁵ i 1787 og 44.999 i 1880, som det fremgår af

tabel 2. Løbenavnene repræsenterer et bredt spektrum af forskellige stavemåder for de samme leksikalske navne, hvilket ikke mindst skyldes, at navnekorpusset dannes af mange forskellige personers optegnelser, mindst én for hvert sogn (Degn 2001: 3).

³ Betegnelsen *plejebarn* dækker i specialet over flere anførte benævnelser som hitte-, kasse- opfostringsbarn med flere.

⁴ Det er først med navneloven af 17. maj 1961, at begrebet *mellemnavn* indstiftes, i hvert fald i ministriel regie (Kisbye 1979: 85), hvorfor det synes forkert at henregne navnet *Theodor* til andet end fornavne.

⁵ Af praktiske grunde i forhold til de statistiske analyser indgår betegnelserne (?) og *udøbt drengebarn* i undersøgelsens definition på løbenavne, skønt denne term egentlig kun dækker et samlet antal navne.

Samtidig fandtes der på tidspunktet for den tidlige folketælling ingen retstavning, og også efter den første officielle retstavningsordbog i 1872 (DSDE16: 148), optræder ingen defineret konsekvens af personnavnes stavemåder. Dette medfører vanskeligheder i forhold til hvilke navneformer, der skal anses som stavevariationer af samme navn, og hvilke udtrykker selvstændige udviklinger. Disse vanskeligheder afstedkommer personnavnestudier over ældre kilder altid, og der hersker stor divergens imellem navneforskeres praktiserende metoder omkring denne problematik (jf. Leibring, under udgivelse).

Ganske utraditionelt er der i nærværende undersøgelse valgt to tilgange i forhold til denne problematik. I første omgang tages alene hensyn til de i kilderne anførte stavemåder, således at en stavevariation modsvarer en navneform (jf. tabel 3). Denne metode er kritisabel, og en del nuancer mistes ved fremgangsmåden, da åbenlyse variantformer som typen *Niels/Nils* og *Jacob/Jakob* adskilles, men er alligevel valgt, da resultatet ganske klart afspejler, hvilke navne der særligt har været anvendt i perioden, samt at det er mit indtryk, at en mere detaljeret inddeling, eventuelt på baggrund af den moderne udtale af navnene (Meldgaard 1990: 98), ikke ville afstedkomme store forskydninger på listen (jf. bilag 2 for den fulde liste over navne i 1787-folketællingen og bilag 3 for 1880-folketællingen).

	Navn	Antal
1.	Hans	1552
2.	Jens	1428
3.	Niels	1341
4.	Peder	1230
5.	Lars	809
6.	Christen	698
7.	Ole	612
8.	Anders	551
9.	Jørgen	465
10.	Rasmus	398
11.	Søren	378
12.	Christian	334
13.	Johan	243
14.	Jacob	240
15.	Mads	196
16.	Friderich	163
17.	Andreas	108
18.	Peter	108
19.	Christopher	102
20.	Morten	97

Tabel 3: De 20 hyppigst forekommende navne i folketællingen 1787. (Ekskl. (?)).

Hvor den første inddeling af navnestoffet omhandler samtlige navne i materialet, behandler den følgende praksis udelukkende navne, der i undersøgelsen betegnes *helgennavne*. Denne definitionen betegner samtlige navne uanset herkomst, der har sit udspring i et oprindeligt helgennavn, hvorved det enkelte *helgennavn* dækker over en broget skare af navne i form af eksempelvis græske og latinske indlånsformer samt danske, nordiske og tyske udviklinger. Helgenskaren er imidlertid en heterogen størrelse, og ikke alle helgener har været dyrket i Danmark, hvorfor en række kriterier er sat op for, hvornår en helgen inddrages i undersøgelsen. For det første er patronhelgener for danske kirker og klostre altid taget med (Jørgensen 1909: 136ff.), ligesom helgener hvis skildringer gengives i danske kalkmalerier indgår (jf. Bolvig

2002: 296ff.). Herudover medtages helgener, der omtales i *Helgener – Legender fortalt i Norden* (Gad 1971). Herved fremkommer en liste på i alt 88 navne på helgener, der med en rimelig sikkerhed har været kendte og i et vist omfang dyrkede i Danmark i middelalderen (jf. bilag 4). Herefter er navne med relation til en helgen, der opfylder nævnte kriterier, trukket ud af navnelisten for 1787-folketællingen og samlet under den pågældende helgen (jf. bilag 5).

De otte mest frekvente helgennavne i 1787-folketællingen udgør til sammen 9.199 af de 13.414 navne i det samlede korpus, svarende til næsten 69 %, (jf. tabel 4). I det følgende vil jeg via en analytisk gennemgang af disse otte helgenavne udforske en række aspekter i forhold til deres anvendelse i det undersøgte område.

	Helgennavn	Antal	Leksikalske navne
1.	<i>Iohannes</i>	3319	<i>Hans</i> 1552; <i>Jens</i> 1428; <i>Johan</i> 248; <i>Johannes</i> 75; (<i>Jonas</i> 8); [<i>Jon</i>] 5; <i>Henning</i> 3
2.	<i>Nicolaus</i>	1510	<i>Niels</i> 1417; <i>Nicolai</i> 48; <i>Claus</i> 42; <i>Nelaus</i> 2; <i>Niss</i> 1
3.	<i>Petrus</i>	1364	<i>Peder</i> 1231; <i>Peter</i> 108; <i>Peer</i> 14; <i>Peiter</i> 11
4.	<i>Laurentius</i>	848	<i>Lars</i> 821; <i>Lorentz</i> 24; <i>Laurentius</i> 1; <i>Lauritz</i> 1; <i>Laurs</i> 1
5.	<i>Andreas</i>	660	<i>Anders</i> 551; <i>Andreas</i> 108; <i>Andres</i> 1
6.	<i>Olaf</i>	621	<i>Ole</i> 619; <i>Oluf</i> 2
7.	<i>Georgius</i>	479	<i>Jørgen</i> 473; <i>Georg</i> 5; <i>Georgius</i> 1
8.	<i>Erasmus</i>	398	<i>Rasmus</i> 398

Tabel 4: De otte mest frekvente helgennavne i 1787-folketællingen.

Under hvert helgennavn optræder en række leksikalske navne, hvor den moderne udtale af navnene i hovedreglen har determineret, hvilke navne der anskues som selvstændige navne, og hvilke der optegnes som variantformer. Imidlertid bevirker det heterogene kildemateriale, forårsaget af manglende retstavning og skrivere med uens præferencer med hensyn til stavemåde, at der er stor variation fra sogn til sogn, hvorfor en så entydig sondring umuliggøres. Dette fremgår i løbet af den analytiske gennemgang under navne, hvor det har relevans.

Via adskillelse af navnemassen fra købstæder og landsogne muliggøres det i studiet at påvise ligheder og forskelle imellem by- og landsamfunds navnerpertoire i den aktuelle periode, og derved om bestemte manifestationer af helgennavne benyttes af borgerne eller har karakter som almuenavne (jf. Eggert 2009: 89). På grund af det omfattende korpus vil der af praktiske grunde blive skelnet imellem de to samfundsklasser alene ud fra sognetyperne, uden hensyn til navnebæreres erhverv og stand, hvorfor der blot er tale om en sandsynliggørelse af navnemønstre. I visse tilfælde vil et lavt antal navnebærere dog muliggøre en mere dybdegående analyse, hvor der eksempelvis kan søges svar på, om et landsogns bærere af et navn,

der ellers typisk anvendes i købstæderne, tilhører bondeklassen eller ej. Et andet aspekt, den analytiske gennemgang søger at påvise, er, om der i navnebrugen findes en geografisk fordeling, der modsvarer lokationer, hvor det er muligt at påvise en helgens synlighed i samfundet, det være sig i form af kirkeindvielser, kalkmalerier, helligkilder med videre. Derfor vil helgennavnnes andel af den samlede navnemasse på sogneniveau blive undersøgt for herved at anskueliggøre, om sogne med umiddelbar tilknytning til en helgenkultplads opnår højere frekvenser for pågældende navn end øvrige sogne. For at anskueliggøre dette bedst muligt følger efter gennemgangen af de otte mest frekvente helgennavne yderligere analytiske afsnit omhandlende navnene på henholdsvis Danmarks to kanoniserede helgener, *Knud* og *Wilhelm* og de to af områdets købstadskirkeværnehelgener, der ikke tager del i top-8 listen, *Michael* og *Benedictus* (jf. tabel 5).

	Helgennavn	Antal	Leksikalske navne
16.	<i>Knut</i>	89	<i>Knud</i> 89
19.	<i>Michael</i>	50	<i>Michel</i> 33; <i>Michael</i> 17
21.	<i>Wilhelm</i>	32	<i>Wilhelm</i> 27; <i>Willum</i> 4; <i>William</i> 1
27.	<i>Benedictus</i>	13	<i>Bendix</i> 7; <i>Bent</i> 6
Tabel 5: Øvrige helgennavne, der tager del i undersøgelsen.			

Hovedopslagsformerne for helgennavnene i de følgende analytiske afsnit følger opslagsformerne i DgP, mens de leksikalske navne fra folketællingerne omtales under den hyppigst optrædende stavemåde. De enkelte afsnit indledes med en kort introduktion til helgennavnets herkomst i Danmark, en præsentation af den eller de navnebærende helgener og deres synlighed i det undersøgte område i form af kirkededikationer, kalkmalerier og deslige, samt en kort redegørelse for tidligere studiers resultater. Herefter rettes fokus imod navnestoffet fra 1787-folketællingen (i de analytiske afsnit forkortet F1787), mens der undervejs drages paralleller frem til 1880-folketællingen (F1880).

7. Analyseafsnit I: De otte mest frekvente helgennavne

Det er en ganske broget helgenskare, der indgår i listen over de otte hyppigste helgennavne i F1787, hvor der optræder nytestamentlige figurer i form af *Iohannes*, *Petrus* og *Andreas*, martyrerne *Laurentius*, *Georgius* og *Erasmus* samt bekenderen *Nicolaus* foruden den norske kongehelgen *Olaf*.

7.1 Iohannes

Det mest frekvente helgennavn i F1787 er *Iohannes*, hvis tidligste belæg på dansk

grund stammer fra kongelige gavebreve fra begyndelsen af det 12. århundrede, hvor *Iohannes* og *Ioannes* er anført (DiplDan1.2: 73ff., 78f.; DgP: 652ff.), "...men navnet må utvivlsomt være optaget i dansk betydelig tidligere, idet det er et af de hyppigste fremmede personnavne i stednavne på -torp" (Hald 1974: 46), som normalt dateres til den senere del af vikingetiden og den tidlige middelalder (900-1100) (Hald 1965: 140).

Helgenskaren tæller en del hellige mænd ved navn *Iohannes*, men der hersker ikke megen tvivl blandt navneforskere om hvilke helgener, navnets popularitet skyldes: "...det er vistnok først og fremmest Johannes Døberen, der er opkaldt, selv om også apostlen Johannes har spillet en rolle for navnets udbredelse." (Hald 1974: 46). Legenden om Johannes Døber berettes i evangelierne, hvor særligt rollen som Jesu forløber er central (Müller & Müller 2004: 326), og netop den rolle er sandsynligvis den væsentligste årsag til navnets popularitet, da det herved synes som et oplagt alternativ til navnet Jesus, der sammen med Maria har været tabu i store dele af middelalderen (Meldgaard 1995: 82), men også i indstiftelsen og kulten omkring dåben er Johannes Døber et vigtigt element (Luk 3,16), der som motiv er velkendt blandt de danske kalkmalerier (Jørgensen 1909: 107). *Johannes Apostel* er ligeledes en nytestamentlig figur, hvor han hører til inderkredsen af Jesu disciple (Mark 9,2), og er i traditionen betragtet som forfatter til blandt andet Johannesevangeliet (Müller & Müller 2004: 321). I kirkekunsten skiller Johannes sig ud i apostelrækken ved at være portrætteret yngre end de øvrige (Jørgensen 1909: 108), mens evangelisten Johannes er letgenkendelig ved evangelistsymbolet ørnen. Af de to helgener har særligt Johannes Døber tilsyneladende haft status som kirkelig værnehelgen, men for størstedelen af Sankt Hans-kirkerne er der tvivl om den faktiske skytspatron (Jørgensen 1909: 142f.). Begge helgener markerer sig som kalkmalerimotiv og gengives utallige gange (Bolvig 2002: 306f.) blandt andet i Nørre Jernløse, Ottestrup og Tystrup (DKHolbæk: 94; DKSorø: 670, 966).

I seddelsamlingen til DgP udgør *Iohannes* det klart største korpus (Meldgaard 1982: 198), og dette afspejles i de danske personnavnestudier, hvor særligt udviklingerne *Hans* og *Jens* almindeligvis er blandt de hyppigste navne. Således indtager disse to navne henholdsvis 2.- og 3.-pladsen på listen over almuens navne omkring år 1800, men med tydelige regionale forskelle særligt for *Hans*, der fremstår udpræget syddansk, mens *Jens* synes mere ligeligt fordelt, dog med overvægt i

Nørrejylland (Eggert 2009: 105f.). Disse tendenser stemmer overens med resultater fra undersøgelserne over navnestof i 1500- (Thomsen 1926: 141f.) og 1600-tallet (Meldgaard 1982: 189ff.), hvor *Hans* i sidstnævnte har en bemærkelsesværdig lav frekvens i undersøgelsens nordvestjyske område. Begge navne markerer sig i Skast herred i perioderne frem til det 20. århundrede (Meldgaard 1965), mens formen *Johan* fra det 18. århundrede er ligeså frekvent som *Hans* og *Jens* i Vor Frue sogn i København (Meldgaard 1990).

Rettes fokus imod F1787 noteres *Iohannes* i alt 3.319 gange fordelt på syv leksikalske navne (jf. tabel 6), hvilket svarer til næsten en fjerdedel (24,74 %) af folketællingens samlede navnemasse. Den indlånte form optræder 75 gange i formerne *Johannes* (51), *Johanes* (14) og

	Antal	Frekvens
Johannes	75	0,56 %
Johan	248	1,85 %
John [Jon]	5	0,04 %
Jens	1.428	10,65 %
Hans	1.552	11,57 %
Henning	3	0,02 %
Jonas	8	0,06 %
Iohannes	3.319	24,74 %

Tabel 6: Udviklinger af *Iohannes* i F1787.

Johannis (3) samt forkortet *Joh.* (6) og *Johs* (1), og noteres i 30 af de 62 sogne, men sjældent med mere end en til to forekomster i de enkelte landsogne. *Johannes* tenderer til at være et købstadsnavn, da navnet her optræder i alt 35 gange, svarende til 1,66 % byernes navnemasse imod 0,35 % i landsognenes. Den tyske kortform *Johan* (Hornby 1978: 113), der i midten af det 14. århundrede indføres med tyske adelsslægter (DgP: 681), er langt mere hyppig i F1787, hvor den optræder 248 gange, heraf 5 i formen *Johann*. *Johan* findes i 54 af de 62 sogne og er i endnu større grad end *Johannes* et købstadsnavn, da det her optræder 101 gange, svarende til 4,79 % af byernes samlede navnestof imod 1,3 % i landsognene. Dog opnår *Johan* en høj frekvens i visse landsogne, ikke mindst Ågerup, hvor formen noteres 12 gange, svarende til 5,33 % af sognets navnestof. Den høje frekvens skyldes mange forekomster på godset Eriksholm, hvor 8 personer er noteret *Johan/Johann*. Et lignende mønster findes i nabosognet Tølløse, hvor 5 af 11 bærere af navnet er tilknyttet hovedgården Tølløsegård, hvilket efterlader et indtryk af, at *Johan* kun i moderat omfang har været benyttet blandt almuen. Den ældste nordiske udvikling af *Johannes* er *Jon* (DgP: 686), der i F1787 blot optræder 5 gange (2 i Slagelse købstad samt i 3 landsogne). *Jon*, der er opstået af *Iohannes* ved bortfald af sidste stavelse grundet hovedtryk på første stavelse (Hald 1974: 47) og derefter vokalsammentrækning (GGI: 418), forekommer i F1787 i formerne *John* (4) og *Joen* (1), hvorved der er sammenfald med den engelske kortform, *John*, men da dette navn

først optræder på dansk grund i løbet af det 19. århundrede (Hornby 1978: 113), må det antages, at de fire tilfælde af *John* i F1787 udtrykker en variantform af *Jon*.

Modsat *Johan* og *Johannes*, der begge tenderer til at være navne, der primært benyttes i byerne, forholder det sig med *Jens* og *Hans*, der er de to hyppigst forekommende navne overhovedet i F1787. *Jens* er en dansk udvikling fra *Johannes*,

	Sogn	Frekvens
1	Fjenneslev	20,69 %
2	Vester Broby	18,37 %
3	Gudum	18,31 %
4	Kvanløse	16,34 %
5	Sønder Asmindrup	15,89 %
--	-----	-----
55	Holbæk købstad	7,15 %
56	Tystrup	7,10 %
57	Slagelse købstad	6,97 %
58	Haldagerlille	6,67 %
59	Ørslev	5,83 %
60	Ringsted købstad	5,79 %
61	Sorø købstad	3,38 %

Tabel 7: De enkelte sognes frekvens for *Jens* i F1787

opstået ved palatalisering og sammentrækning til formen *lønæs*, der synkoperes til *løn*s, og siden delabialiseret vokal, der vinder frem i sidste halvdel af 14. århundrede (Hansen 1962: 142; Hald 1974: 47; DgP: 681). Denne udvikling optræder 1.428 gange og noteres i 61 af sognene, da det kun er i Sorø Landsogn, der i F1787 blot tæller 7 mandspersoner med tilsammen 9 løbenavne, *Jens* ikke findes. Navnet udgør 6,36 % af navnestoffet i købstæderne, men hele 11,45 % i landsognene, og må således betragtes som et udpræget almuenavn. Når de enkelte sogne betragtes isoleret i forhold til frekvensen for *Jens*, er det også tydeligt, at det er en markant mindre andel af befolkningen i byerne, der bærer navnet, hvilket fremgår af tabel 7, hvor købstæderne samler sig imod bunden af listen. Folketællingens absolut hyppigst forekommende navn er imidlertid den tysk udviklede kortform *Hans*, der forudsætter bevarelse af oprindeligt tryk på anden stavelse i *Iohannes* (Hald 1974:

	Sogn	Frekvens
1	Sankt Mikkel's lds.	22,07 %
2	Bromme	18,13 %
3	Gyrstinge	18,10 %
4	Gudum	16,92 %
5	Bjernede	16,78 %
--	-----	-----
31	Holbæk købstad	11,31 %
43	Ringsted købstad	10,00 %
56	Sorø købstad	8,27 %
57	Slagelse købstad	8,13 %
--	-----	-----
60	Tølløse	6,08 %
61	Sønder Asmindrup	5,61 %
62	Solbjerg	5,26 %

Tabel 8: De enkelte sognes frekvens for *Hans* i F1787

47f.). *Hans* bæres af 1.552 personer i F1787, optræder i samtlige 62 sogne, og må i lighed med *Jens* betragtes som et typisk almuenavn om end en smule mindre markant, da der er 198 forekomster i købstæderne, svarende til 9,39 % af navnemassen imod 11,98 % i landsognene. Dette afspejles i tabel 8, hvor *Hans* fremtræder mindre landligt end *Jens*, da købstæderne her ganske vist er placeret lavt, men mindre udpræget, end det er tilfældet med *Jens*.

Tidligt i det 12. århundrede er *Henning*, der er en hypokoristisk tysk dannelse til *Iohannes* (DgP: 517), kendt i Danmark. Denne form optræder 3 gange i F1787, alle

tre i købstæder (Ringsted, Slagelse og Sorø). Endelig forekommer *Jonas* 8 gange i F1787, heraf variantformen *Johnas* en enkelt gang, men om dette navn bør henregnes til *Iohannes* eller skal stå for sig selv, lader sig vanskeligt afgøre. *Jonas* er navnet på en gammeltestamentlig profet, men allerede i evangelierne er navnet sammenblandet med *Johannes* (DgP: 686; Matt 16,17; Joh 21,15-17). Af de 8 gange navnet, findes i F1787, er de 5 fra købstæder, (Ringsted, Slagelse (2) og Holbæk (1)), hvorfor *Jonas* fremstår som et bynavn, dog optræder navnet for sjældent til at det kan fastslås endegyldigt.

	Antal	Frekvens
Johannes	356	0,79 %
Johan	594	1,32 %
Jens	3.700	8,22 %
Hans	4.434	9,85 %
Henning	19	0,04 %
John	9	0,02 %
Jean	6	0,01 %
Jannik	1	<0,01 %
Jes	7	0,02 %
Jonas	3	<0,01 %
Jensenius	2	<0,01 %
Hansenius	1	<0,01 %
Iohannes	9.132	20,29 %

Tabel 9: Udviklinger af Iohannes i F1880.

Også af navnestoffet fra F1880 fremstår *Iohannes* som det dominerende helgennavn, da samlet 9.132 løbenavne har sin oprindelse heri (jf. tabel 9). Mange af de tendenser, der kan udledes af F1787, synes at gå igen i F1880, hvor *Johannes*, der samlet noteres 356 gange, heraf i variantformerne *Johanes* (22), *Jaahannes* (1) samt forkortelsen *Joh.* (6), men også *Johan*, der optræder 591 gange, heraf 8 i formen *Johann*, begge fortsat primært træffes i købstæderne. Således udgør *Johannes* i F1880 1,18 % af navnemassen i købstæderne, imod 0,67 % i landsognene, mens *Johan* tilsvarende udgør 2,11 % i byerne og 1,08 % på landet.

Hans med 4.434 forekomster og *Jens* med 3.700 er fortsat de absolut mest frekvente navne overhovedet, og analogt med F1787 er de fortsat udprægede bondenavne, da hver femte mand i landsognene bærer et af disse navne. Af tabellerne over de enkelte sognes frekvens for *Jens* og *Hans* (jf. tabel 10 og 11) fremgår det også tydeligt, at disse navne spiller en mindre betydelig rolle i købstæderne, der alle ligger helt i bund på begge lister. Hvor *Jens* i 1787 fremtræder som et mere udpræget almuenavn end *Hans*, synes dette forhold udjævnet i 1880, hvor *Hans* er gået markant mere tilbage i byerne.

	Sogn	Frekvens
1	Bjernede	13,96 %
2	Undløse	13,60 %
3	Sigersted	13,15 %
---	-----	-----
58	Slagelse købstad	4,58 %
59	Holbæk købstad	4,56 %
60	Ringsted købstad	4,33 %
61	Sorø landsogn	3,85 %
62	Sorø købstad	3,36 %

Tabel 10: De enkelte sognes frekvens for Jens i F1880.

Af de øvrige udviklinger af *Iohannes* i F1787 er *Henning* blevet mindre frekvent i byerne men findes nu 14 gange i landsognene, mens *Jon* formodentligt ikke optræder

	Sogn	Frekvens
1	Næsby	14,52 %
2	Allindemagle	14,51 %
3	Høm	13,86 %
--	-----	-----
59	Ringsted købstad	6,81 %
60	Slagelse købstad	6,20 %
61	Sorø købstad	6,10 %
62	Holbæk købstad	6,07 %
Tabel 11: De enkelte sognes frekvens for Hans i F1880.		

i den senere folketælling. Ganske vist findes *John* i alt 9 gange, hvoraf de 6 er i købstæder, men da alle med undtagelse af én af disse er unge personer under 25 år, er det nærliggende at antage, at der her er tale om den tidligere nævnte engelske udvikling af *Iohannes*, der med forfattere som Dickens og Scott kommer til Danmark i midten af

1800-tallet (Meldgaard 1997: 104).

Den engelske form *John* er imidlertid ikke den eneste udvikling af *Iohannes*, der er ny i forhold til den tidligere folketælling. Den franske udvikling *Jean* (HDV2: 534) findes 6 gange, heraf 5 i købstæder (Holbæk, Slagelse (2) og Sorø (1)), mens den sidste navnebærer er en elev tilknyttet Sorø Akademis hovedbygning i Sorø Landsogn, hvilket efterlader et indtryk af, at navnet alene benyttes i det socialt bedrestillede miljø. Et enkeltstående tilfælde ses af den nedertyske kæleform *Jannik*, diminutiv til *Jan*, den tyske, hollandske og slaviske udvikling af *Johan* (Hornby 1978: 112). Også den danske udvikling *Jes*, der er opstået ved assimilation af *Jens* (DgP: 681), er sjælden, men optræder dog spredt i FT1880, 2 gange i købstæder og 5 i landsogne, mens *Jonas* blot noteres 3 gange. Endelig forekommer få tilfælde af latiniserede former af *Jens* og *Hans*, alle i købstæder. Således noteres *Jensenius* en enkelt gang i såvel Holbæk som Slagelse, mens *Hansenius* findes én gang i Holbæk.

Iohannes er ganske klart det helgennavn, der markerer sig allermest i såvel F1787 som F1880, særligt i formerne *Jens* og *Hans*, der begge er udprægede landbonavne, mens *Johannes* og *Johan*, de former, der ligger tættest op ad den oprindelige indlånte form, forekommer at tilhøre bedre socialt stillede lag. Der synes ikke at være relation imellem navngivning af navne med oprindelse i *Iohannes* og sogne, hvor Johannes Døber eller Johannes Apostel gengives i kalkmalerier.

7.2 Nicolaus

I F1787 indtager *Nicolaus* positionen som det næstmest udbredte helgennavn. Det oprindeligt græske navn *Nicholaos* kommer omkring år 1100 til Danmark i den latinske form *Nicolaus* (Eggert 2009: 107), hvor kongen, som senere kaldes *Niels*, er første påviselige bærer af navnet (DgP: 1007) (jf. afsnit 3.2), i øvrigt med tidligste belæg i samme kongelige gavebreve, hvori de tidligste belæg for *Iohannes* findes

(DiplDan1.2: 73ff., 78f.). På dansk grund opnår navnet meget hurtigt stor popularitet, hvilket understreges af, at navnet i formerne *Nicolaus*, *Nicgles*, *Nicles* og *Nigles* er det hyppigst forekommende navn overhovedet i Broderlisten, der "I sit anlæg går [...] tilbage til slutningen af 1100-tallet" (Holmberg 2006: 123) i Kong Valdemars Jordebog (VJb: 84-86, 164-166, 55r-57r; Kristensen 1938: 44; Hald 1974: 48), og antages at have status som et decideret modenavn i denne periode (Meldgaard 1994: 212). I de danske stednavne er *Nicolaus* blandt de mere almindelige af typen helgennavn+torp, da Nielstrup findes 7 gange, flest i Jylland (Hald 1974: 50; Lerche Nielsen 1997bilag: 37).

Nicolaus er som *Iohannes* rigt repræsenteret i helgenskaren, men heller ikke her har personnavneforskere megen tvivl om, hvorfor navnet har opnået så stor popularitet i middelalderen: "Naar Navnet ved Aar 1100 sætter saa stærkt ind i Danmark [...] turde det staa i Forbindelse med det Opsving, Dyrkelsen af Nicolaus af Myra tog som Følge af hans Translation fra Lilleasien til Bari i Italien 9. Maj 1087" (DgP: 1007), mens den mere lokalt kendte *Niels fra Århus* formodentlig kun har haft indvirkning på navnetendenser i Østjylland (Hansen 1917: 173ff.; Thomsen 1926: 143). Legenden om *Nicolaus af Myra* skildres i en række kalkmalerier, heriblandt i Vigersted kirke umiddelbart øst for Ringsted og denne undersøgelses område (DKSorø: 486ff.), der blandt andet beretter om mirakuløse redninger af søfolk i havsnød (Gad 1967: 288), hvorfor han opnår status som "...Værnehelgen for dem, der fare paa Søen og folkekær paa Danmarks Kyster" (Jørgensen 1909: 121), hvilket omtrent 100 kirker og klostre indviet til *Nicolaus*, heraf en stor del beliggende i søfartskøbstæder, vidner om (Jørgensen 1909: 150ff.). En af disse byer er Holbæk, hvor der findes belæg for en Sankt Nikolai-kirke tilbage fra 1336 (DKHolbæk: 2948). Denne kirke nedrives fra 1573 (ibid.: 2949), mens købstadens nuværende Sankt Nikolai-kirke er opført i årene 1869-72 (ibid.: 2827) som afløser for en klosterkirke, der almindeligvis antages at have været dedikeret til Sankt Lucius (Arhning 1939: 91), hvorfor der tilsyneladende ikke har været en kirke indviet til *Nicolaus* i den mellemliggende periode. I Trap1872 nævnes *Nicolaus* ikke som værnepatron for den nye kirke, men det gør han i Trap1898, så kirken er formodentlig ikke blevet dedikeret til helgenen i forbindelse med kirkeindvielsen men kort tid derefter (Trap2 3.del: 230f.; Trap3 2.del: 373ff.).

Nicolaus har haft en massiv udbredelse i det middelalderlige navnestof, da det ifølge Meldgaards opmåling udgør det næststørste korpus i DgP (Meldgaard 1982: 198), og i 1500-tallet er det "...rigt repræsenteret over hele Landet" (Thomsen 1926: 143), hvilket ifølge Thomsen kan tilskrives de nævnte købstadskirker. *Nicolaus* markerer sig i formen *Niels* i 1600-tallets navnestof, særligt i Jylland og Sjælland og i mindre grad i byerne Nakskov og København, mens formen *Claus* har en gennemgående lav frekvens, men er hyppigst i byerne (Meldgaard 1982: 189ff.). Lignende tendenser forekommer i en vis grad i de to studier over tid i Sydvestjylland og København, hvor *Niels* begge steder er væsentligt mere frekvent end *Claus* i perioden frem til det 20. århundrede, men samtidig med regionale afvigelser, da *Niels* gennemgående er omtrent tre gange mere frekvent i Skast end i Vor Frue i København (Meldgaard 1965; 1990). På landsplan udgør *Niels* omkring år 1800 5,1 % af den samlede befolknings navne og er dermed på fjerdepladsen på listen over almuens navne (Eggert 2009: 107).

I F1787 optræder *Nicolaus* i alt 1.510 gange fordelt på fem leksikalske navne, hvoraf den danske udvikling *Niels* med 1417 forekomster, heraf variantformerne *Njels* og *Nils* henholdsvis 57 og 19 gange, er den klart hyppigste (jf. tabel 12). Formen skyldes, at *Nicolaus* på dansk har fået tryk på første stavelse, hvilket har medført synkope, således at *o*-lyden er forsvundet, og formen *Niklas*, der træffes omkring år 1225, er opstået. Ved vokalsvækkelse af *a* til ubetonet *æ*, klusilsvækkelse *k* til *g* og siden spirantsvækkelse er den moderne form *Niels* opstået via former som *Nikles*, *Nigles* og *Nigels* (DgP: 1007ff.; Hald 1974: 48). Med undtagelse af det lille Sorø

	Antal	Frekvens
Niels	1.417	10,56 %
Niss	1	<0,01 %
Claus	42	0,31 %
Nilaus	2	0,01 %
Nicolai	48	0,36 %
Nicolaus	1.510	11,26 %

Tabel 12: Udviklinger af *Nicolaus* i F1787.

	Sogn	Frekvens
1	Alsted	16,33 %
2	Stenlille	15,98 %
3	Ørslev	15,53 %
4	Tølløse	15,30 %
5	Allindemagle	15,29 %
---	-----	-----
52	Ringsted købstad	7,11 %
57	Slagelse købstad	6,62 %
---	-----	-----
59	Gudum	6,15 %
60	Holbæk købstad	5,82 %
61	Sorø købstad	3,76 %

Tabel 13: De enkelte sognes frekvens for *Niels* i F1787.

landsogn optræder *Niels* i samtlige sogne, hvor det ikke mindst i landsognene har en betragtelig udbredelse, da formen samlet udgør 11,39 % af denne sognetypes mandsnavne, imod 6,12 % af købstædernes. Denne fordeling fremgår ligeledes, når de enkelte sognes frekvens for *Niels* betragtes isoleret, hvor de fire købstæder alle placerer sig imellem de ti sogne med laveste frekvens for *Niels* (jf. tabel 13). Variantformen

Njels er kun noteret i Slagelse købstad, hvor *Niels* derimod ikke forekommer. Netop folketællingslisten fra Slagelse købstad fremstår overordentlig velorganiseret og bærer præg af at være indskrevet af en enkelt skriver, hvor formen *Njels* antageligvis udtrykker udsmykning med det mere dekorative, svungne *j*.

I svagtryksstilling er navnet i løbet af det 14. århundrede yderligere reduceret fra *Niels* til *Nis* oprindeligt over hele landet, men siden er formen blevet særlig for Sønderjylland (Kristensen 1938: 45-46; DgP: 1007). I F1787 optræder *Nis* da også kun én gang i stavevariationen *Niss* i Sorø Købstad. En anden udvikling af *Nicolaus*, der i Danmark især vinder indpas i Sønderjylland, men også i købstæderne (Hald 1974: 49), er den fra nedertysk indlånte form *Claus*. Denne form er opstået ved bibeholdelse af det oprindelige hovedtryk på tredje stavelse, hvorved *o* først er synkoperet, og siden er førstestavelen *Ni-* faldet bort (Hald 1974: 49). I F1787 er der imidlertid intet, der indikerer, at *Claus* skulle være særlig for købstæderne. I alt optræder formen 42 gange, heraf en enkelt gang med *K-*, fordelt på 8 forekomster i købstæderne og 34 i landsogne, hvilket modsvarer en procentvis jævn fordeling på henholdsvis 0,38 % i byerne 0,30 % i landsognene.

Sjældent i folketællingen optræder formen *Nelaus*, der ikke kendes fra egentlige middelalderlige kilder, men som ofte forekommer i folkeviserne, og som bliver et ganske almindeligt navn omkring år 1600 særligt i Østdanmark (Knudsen 1941: 130; Hald 1974: 49). I F1787 er formen dog langt fra almindelig men noteres blot to gange som henholdsvis *Nelaus* i Soderup og *Nilaus* i Ringsted landsogn. Noget mere udbredt er den eftermiddelalderlige form *Nicolai* (DgP 1008), der i folketællingen er noteret i alt 48 gange med variantformerne *Nicolaj* (11), *Nikolaj* (10), *Nicolay* (5) samt *Nekolaj*, *Nicolaii* og *Nikolai* (1). Endvidere henregnes forkortelsen *Nicol.* (1) til *Nicolai*, da formen *Nicolaus* slet ikke optræder i det undersøgte område, hvorfor det virker usandsynligt, at forkortelsen skal opløses til dette navn. Den latinske genitivform *Nicolai*, der er opstået som mandsnavn i kraft af manglende latinkyndighed i forbindelser som 'Nicolai kirke' (Knudsen 1941: 134; DgP: 1008), har i F1787 en udpræget tendens til at være et købstadsnavn, da 1,09 % af navnemassen i byerne udgøres af denne form, men blot 0,22 % i landsognene.

Netop en Sankt Nikolai-kirke fandtes som nævnt i Holbæk i middelalderen, men skulle dette forhold have fungeret som navngivningsmotiv, da lader det sig ikke påvise i F1787, hvor *Nicolai* udgør 1,16 % af købstadens samlede navnemasse,

hvilket på ingen måde er afvigende fra de øvrige købstæder, Ringsted, Slagelse og Sorø, hvor frekvenserne er henholdsvis 0,26 %, 1,28 % og 1,50 %. Samme forhold gør sig gældende for den danske form *Niels*, hvor landsognene omkring Holbæk ikke indgår blandt de sogne, hvor de højeste frekvenser opnås for denne form, ligesom Holbæk købstad heller ikke markerer sig (jf. tabel 13 ovenfor).

I F1880 udgøres 7,82 % af det samlede navnestof af løbenavne med oprindelse i *Nicolaus*, fordelt på 5 leksikalske navne (jf. tabel 14). I F1880 noteres den oprindeligt indlånte form, men samlet blot i tre tilfælde i henholdsvis købstæderne Slagelse og Sorø samt i landsognet Tølløse. *Niels* noteres i alt 3.330

	Antal	Frekvens
Nicolaus	3	<0,01 %
Niels	3.330	7,40 %
Nelaus	1	<0,01 %
Claus	69	0,15 %
Nicolai	114	0,25 %
Nicolaus	3.517	7,82 %

Tabel 14: Udviklinger af Nicolaus i F1880.

gange, heraf i variantformerne *Nils* (28) og *Nels* (12), og findes i samtlige 62 sogne, hvor formen akkurat som i F1787 er langt mindre frekvent blandt købstadsbefolkningen end landsogdenes befolkning (jf. tabel 15). De fire købstæder befinder sig således helt i bunden af listen, kun omgivet af Sorø landsogn og

	Sogn	Frekvens
1	Søstrup	11,66 %
2	Sønderup	11,38 %
3	Niløse	10,86 %
4	Bringstrup	10,70 %
5	Munke Bjergby	10,66 %
--	-----	-----
57	Holbæk købstad	5,09 %
58	Ringsted købstad	4,84 %
59	Slagelse købstad	4,68 %
60	Ottestrup	4,48 %
61	Sorø købstad	3,36 %
62	Sorø landsogn	3,04 %

Tabel 15: De enkelte sognes frekvens for Niels i F1880.

Ottestrup sogn. Formen *Nis* optræder ikke i F1880, mens *Nelaus* kun optræder 1 gang. Den tyske form, *Claus*, forekommer i alt 69 gange, heraf i variantformerne *Klaus* (19) og *Klavs* (4). I forhold til F1787 har tyngden flyttet sig sådan, at navnet i F1880 er mere frekvent i landsognene end i købstæderne, om end det er lavfrekvent i begge sognetyper, henholdsvis 0,08 % i købstæderne og 0,17 % i landsognene. Med variantformerne *Nikolaj* (15), *Nikolai* (11), *Nicolaj* (9) samt *Necolai* og *Nikolei* (1) noteres formen *Nicolai* 114 gange. *Nicolai* udgør 0,51 % af købstædernes samlede navnemasse, hvormed formen fortsat tenderer imod at være et bynavn, da blot 0,17 % af navnestoffet i landsognene udgøres af *Nicolai*.

Niels, den danske udvikling af *Nicolaus*, markerer sig væsentligt i begge folketællinger, ikke mindst i landsognene, hvor *Niels* i F1880 fortsat udgør mere end 10 % af det samlede navnestof flere steder. Den tyske form *Claus* har ikke opnået en popularitet, der modsvarer *Hans* (jf. afsnit 7.1), og optræder i begge folketællinger kun i moderat antal. Den indlånte form *Nicolaus* er sjælden, og påfaldende sjælden er

også *Nilaus*, mens genitivformen *Nicolai* træffes hyppigere, dog uden at markere sig betydeligt i nogle sogne, hvorfor F1787 ikke vidner om eventuel relation imellem navngivning og Holbæk kirkes værnehelgen.

7.3 Petrus

Med et samlet antal forekomster på 1.364 indtager *Petrus* placeringen som nummer tre på listen over de mest benyttede helgennavne i F1787. *Petrus* er den latinske form af græsk *Pétros* og hører til de tidlige kristne navne i Danmark, hvor det ældste belæg findes i et privilegium fra 1085, hvor Knud den Helliges staldmester er anført *Petro* (DgP: 1089f.; Hald 1974: 50; DiplDan1.2: 43ff.). *Petrus* er med 16 forekomster det næstmest frekvente af samtlige navne i broderlisten i Kong Valdemars Jordebog (VJb: 84-86, 164-166, 55r-57r; Hald 1974: 51), mens det i jordebogens Falsterliste fra det 13. århundrede er det klart almindeligste navn (VJb: 41-48, 131-137, 129v-132r; Hald 1974: 51). Navnets tidlige popularitet understreges af, at det "...er overhovedet det almindeligste kristne personnavn i forbindelse med -torp." (Hald 1974: 51).

Den vigtigste helgen ved navn *Petrus* er ubestridt apostlen, der i evangelierne hører til blandt inderkredsen af Jesu disciple (Mark 9,2), som klippen, den kristne kirke skal bygges på (Matt 16,18-19).⁶ I kalkmalerierne hører *Sankt Peder* til blandt de oftest fremstillede motiver ikke mindst i apostelrækker eller grundet sin centrale rolle i indstiftelsen af nadveren og i Gethsemane (Bolvig 2002: 313; Gad 1968: 256ff.; Matt 26,17ff.), men ofte også som himmerigsportner (Jørgensen 1909: 108), som det eksempelvis er tilfældet i Bringstrup og Ottestrup kirker (DKalk.4: Kap. 47 [140f.]; DKalk.6: 192ff.), der begge ligger indenfor specialets undersøgte område. Omkring 50 kirker på dansk grund er indviet til Sankt Peder heriblandt en af Slagelses kirker, hvortil er "...knyttet Legenden om den lokale, aldrig kanoniserede Helgen: *Hellig Anders*." (DKSorø: 219) (jf. afsnit 7.5).

Petrus udgør ifølge Meldgaards opmålinger det tredjestørste korpus i DgP og hører sammen med *Iohannes* og *Nicolaus* til de navne, der har været allermest dominerende i dansk navngivning fra middelalderen og frem til omkring år 1800 (Meldgaard 1982: 198) (jf. afsnit 5.1), hvor *Peder* er det almindeligste mandsnavn, da det bæres som første fornavn af 6,9 % af Danmarks samlede befolkning (Eggert 2009: 104).

⁶ Der er på græsk ordspil imellem 'klippe' og navnet *Petros* (Müller & Müller 2004: 318).

Endvidere er *Peder* i perioden udbredt som 2. fornavn eller senere i navnekombinationer (jf. Meldgaard 1965: 62; 1990: 107ff.), hvorfor navnet sandsynligvis ville indtage en endnu klarere position som landets almindeligste navn, hvis det havde været muligt at inddrage alle fornavne i Eggerts undersøgelse. I 1500-tallet er *Peder* ganske udbredt over hele landet (Thomsen 1926: 143), hvilket er analogt med fornavneskikken i 1600-tallet, hvor navnet fremstår med en udpræget ensartet frekvens af det samlede navnestof i Meldgaards undersøgte områder (Meldgaard 1982: 189ff.). Studierne af navnestof i Skast herred og Vor Frue sogn i København, hvor *Peder* og *Peter* ansues som selvstændige navne (Meldgaard 1965: XIV; 1990: 98), viser visse regionale forskelle. I Skast herred er *Peder* den klart dominerende form, da *Peter* først noteres i det 19. århundrede og da kun i moderat antal (Meldgaard 1965: 124ff.). I Vor Frue optræder begge former fra det 17. århundrede, *Peter* først sjældent, men gradvist bliver denne form den almindeligste. (Meldgaard 1990: 58ff.).

Petrus optræder i F1787 i fire forskellige former (jf. tabel 16) heriblandt den tidlige danske udvikling *Peter* (DgP: 1116; Eggert 2009: 104), der optræder 108 gange, svarende til 0,81 % af det samlede navnestof. Formen er noteret i 35 sogne heriblandt de fire

	Antal	Frekvens
Peter	108	0,81 %
Peder	1.231	9,18 %
Peer	14	0,10 %
Peiter	11	0,08 %
Petrus	1.364	10,17 %

Tabel 16: Udviklinger af Petrus i F1787.

købstæder, hvor *Peter* samlet optræder 44 gange, heraf 36 i Holbæk og Slagelse. Den klart oftest forekommende udvikling af *Petrus* i folketællingen er formen *Peder*, der i alt er noteret 1.231 gange, heraf en enkelt gang forkortet *Ped.*, hvilket svarer til 10,17 % af folketællingens samlede antal mandsnavne. *Peder*, der er opstået på dansk grund allerede i middelalderen ved, at klusilen [t] i *Peter* svækkes til [d] og [ð], optræder i 60 af de 62 sogne. Endnu engang er Sorø landsogn en undtagelse, men heller ikke i Tveje Merløse sogn forekommer *Peder*. Blot hver tiende forekomst af *Peder* findes i byerne, hvor formen træffes i alt 129 gange, hvorfor denne form i større grad fremstår som et almuenavn, end det er tilfældet med *Peter*.

Fra det 14. århundrede kendes formen *Per*, der formodes at være opstået på grund infortisbrug af navnet, hvorved den af klusilsvækkelsen opståede spirant [ð] er faldet bort (DgP: 1116; Eggert 2009: 104; Hald 1974: 50). I F1787 optræder formen *Peer* 14 gange, men om disse vitterligt skal defineres som variantform af *Per*, lader sig ikke entydigt bestemme, da 12 af forekomsterne alene optræder i Tveje Merløse sogn –

netop det sogn hvor *Peder* ikke forekommer. At *Peder* optræder i samtlige øvrige sogne, dog som nævnt med undtagelse af Sorø landsogn, samtidig med at *Peer* udover de 12 forekomster i Tveje Merløse kun optræder i to andre sogne, Butterup og Tølløse, med en enkelt forekomst i hver, taler for, at *Peer* i Tveje Merløse skal forstås som skriverens opfattelse af navnet *Peder*, der formodentligt har været udtalt med stumt *d*.⁷ Derimod må *Peer* tolkes som en variantform for *Per* i såvel Butterup som

	Sogn	Frekvens
1	Tyvelse	17,70 %
2	Haldagerlille	17,33 %
3	Tystrup	16,39 %
4	Butterup	14,74 %
5	Gudum	13,85 %
--	-----	-----
42	Sorø købstad	7,89 %
47	Ringsted købstad	7,37 %
--	-----	-----
57	Holbæk købstad	5,99 %
58	Grandløse	5,92 %
59	Søndersted	5,15 %
60	Slagelse købstad	5,11 %

Tabel 17: De enkelte sognes frekvens for *Peder* i F1787.

Tølløse sogn, da *Peer* her optræder ved siden af *Peder* og *Peter*. Af praktiske hensyn vil forekomster af de enkelte staveformer imidlertid holdes samlet i de følgende analytiske afsnit, således at de enten betragtes isoleret eller alle indgår samlet som *Peter*, *Peder* og *Peer*.

Anskues *Peder* isoleret fremstår markante afvigelser med hensyn til formens frekvens de forskellige sogne imellem (jf. tabel 17). *Peder* bæres således af omkring hver sjette mand i sognene Tyvelse, Haldagerlille og Tystrup, mens det i Søndersted sogn og Slagelse købstad kun er hver tyvende. I købstæderne udgør *Peder* mellem 5,11 % og 7,89 %, hvorfor de placerer sig på listens nederste tredjedel. Overordnet ændrer dette billede sig ikke synderligt, når *Peder* slås sammen med formerne *Peter* og *Peer* (jf. tabel 18). Landsognene Tyvelse, Haldagerlille, Tystrup, Butterup og Gudum er fortsat de fem sogne med højeste frekvenser, Tystrup og Butterup dog på omvendte placeringer, mens købstæderne fortsat optræder på listens nederste del. Imidlertid ses ganske markante placeringsændringer købstæderne imellem, da Holbæk og Slagelse, hvor koncentrationen af formen *Peter* som nævnt ovenfor er særlig høj, rykker op på listen. Også for Søndersted er der stor forskel på, om formerne betragtes isoleret eller samlet, da *Peder* og *Peter* her noteres lige mange gange. For

	Sogn	Frekvens
1	Tyvelse	18,58 %
2	Haldagerlille	17,33 %
3	Butterup	16,84 %
4	Tystrup	16,39 %
5	Gudum	13,85 %
--	-----	-----
40	Holbæk købstad	9,48 %
44	Sorø købstad	9,40 %
48	Ringsted købstad	7,63 %
54	Slagelse købstad	7,20 %
--	-----	-----
60	Søstrup	6,11 %
61	Grandløse	5,92 %

Tabel 18: De enkelte sognes samlede frekvens for *Peder*, *Peter* og *Per* i F1787.

⁷ I seddelsamlingen over ømålene, Afdeling for Dialektforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet, er noteret udtaleformer som [pe:r, pæ:r, pā(r)] under opslagsformen 'Peter (Peder, Per)' i sogne og områder i nærheden af Tveje Merløse, henholdsvis Vester Såby, Egebjerg samt 'nordl. Midtsjælland'.

Tveje Merløse ses naturligvis også en markant forskel, da sognet med 0 forekomster ikke indgår på frekvenslisten for *Peder*, men, når *Peer* inddrages, opnår en frekvens på 9,45 %, hvorved sognet placerer sig som nr. 42. Når skriveren i Butterup og Tølløse sogne noterer alle tre nævnte former, men klart foretrækker *Peder*, mens skriveren i Søndersted veksler ligeligt mellem formerne *Peter* og *Peder*, der begge optræder 7 gange, og skriveren i Tveje Merløse alene holder sig til formen *Peer*, illustrerer disse afvigelser tolkningsvanskeligheder samt problemer ved sammenligninger af de forskellige udviklinger af *Petrus*, da det må anses for usandsynligt, at der har været så store forskelle i brugen af navneformerne sognene imellem. Variationen må snarest opfattes som skriversnes forskelligartede opfattelse af, hvorvidt de forskellige udtalevariationer, der må formodes at have været til stede, men som ikke kan dokumenteres, er blevet anset som en eller flere navneformer.

Den sidste form af *Petrus*, der optræder i folketællingen, *Peiter*, kan ligeledes være udtryk for skrivers variation af *Peter* udtalt med diftong, men tolkes her som et selvstændigt navn, der modsvarer den frisiske udvikling af *Petrus*, der er indlånt i Danmark i det 16. århundrede (DgP: 1116; Hornby 1978: 121). *Peiter* er noteret i alt 11 gange, herunder i variantformerne *Pejter* (2), *Peitter* og *Pejder* (1), i 10 forskellige landsogne. At de relativt få forekomster af formen optræder i så mange forskellige sogne indikerer, at det i folketællingen betragtes som en selvstændig form, der optræder ved siden af de mere kendte udviklinger af *Petrus*.

Sankt Peders kirke i Slagelse ser ikke ud til at have haft betydning for navngivningen i perioden. I F1787 er Slagelse således den af købstæderne, der opnår den laveste frekvens af *Peder*, mens Sankt Peders landsogns frekvens på 10,74 % for *Peder* og 11,98 %, når *Peter* inkluderes, ikke adskiller sig mærkbart fra navnets frekvens i de omkringliggende sogne, hvor såvel højere som lavere frekvenser forekommer. Heller ikke kalkmalerimotiverne over Sankt Peter som himmerigets portner i Bringstrup eller Ottestrup ser ud til at have påvirket navngivningen.

	Antal	Frekvens
Petrus	1	<0,01 %
Peter	3.573	7,94 %
Peder	3.118	6,93 %
Per	1	<0,01 %
Petro	1	<0,01 %
Pedro	1	<0,01 %
Pierre	1	<0,01 %
Petrus	6.696	14,88 %

Tabel 19: Udviklinger af *Petrus* i F1880.

Svarende til 14,88 % af periodens mandnavne er der i F1880 noteret 6.696 løbenavne, der har sit udspring i *Petrus*, fordelt på syv leksikalske navne (jf. tabel 19). Derved overgår *Petrus* i 1880 ganske klart *Nicolaus* i frekvens (jf. afsnit 7.2). Den oprindelige latinske form af navnet optræder en

enkelt gang i Pedersborg sogn, men det er formerne *Peter* og *Peder*, der klart dominerer. I forhold til F1787 er brugen af formen *Peter* steget eksplosivt fra 108

	Sogn	Frekvens
1	Solbjerg	16,60 %
2	Kirkerup	15,65 %
3	Fjenneslev	13,43 %
4	Ringsted landsogn	12,19 %
5	Valsølle	11,32 %
---	-----	-----
18	Holbæk købstad	9,49 %
24	Slagelse købstad	8,34 %
34	Ringsted købstad	7,65 %
46	Sorø købstad	5,95 %
---	-----	-----
59	Butterup	2,91 %
60	Sorterup	2,87 %
61	Pedersborg	2,42 %

Tabel 20: De enkelte sognes frekvens for Peter i F1880.

af navnemassen, mens Solbjerg sogn, hvor formen udgør 16,60 % af navnemassen, topper listen foran Kirkerup, Fjenneslev og Ringsted landsogn.

Rettes fokus mod formen *Peder* bemærkes ligeså iøjnefaldende afvigelser mellem denne forms frekvens i forskellige landsogne, som det er tilfældet for *Peter* (jf. tabel 21). Det er påfaldende, at sogne med høj frekvens for *Peter* alle placerer sig lavt på listen for *Peder*, hvor Solbjerg, Kirkerup, Fjenneslev og Ringsted landsogn alle er blandt de ti sogne med lavest frekvens. Købstæderne placerer sig også lavt på listen for *Peder*, mens *Peter* fremstår væsentlig mere frekvent i byerne. *Peder* har i købstæderne en gennemsnitlig frekvens på 2,00 %, hvilket er markant lavere end frekvensen for *Peter*.

	Sogn	Frekvens
1	Vrangstrup	19,67 %
2	Tyvelse	13,69 %
3	Ottestrup	13,43 %
4	Kvanløse	13,25 %
5	Soderup	12,82 %
---	-----	-----
53	Ringsted landsogn	3,75 %
54	Ringsted købstad	3,32 %
56	Kirkerup	2,39 %
---	-----	-----
58	Slagelse købstad	2,14 %
59	Fjenneslev	1,92 %
60	Solbjerg	1,54 %
61	Sorø købstad	1,30 %
62	Holbæk købstad	1,14 %

Tabel 21: De enkelte sognes frekvens for Peder i F1880.

Derimod opnår *Peder* med en samlet andel på 8,46 % af mandssnavnene i landsognene en højere frekvens her end *Peter*. I Vrangstrup sogn udgør *Peder* 19,67 % af den samlede navnemasse, hvilket er næsten 6 % højere end for sognet med den næsthøjeste frekvens: Tyvelse (13,69 %). Denne bemærkelsesværdigt høje frekvens må sammenholdes med, at Vrangstrup er det eneste af de 62 sogne, hvor formen *Peter* slet ikke optræder. I lighed med formernes fordeling i F1787 virker det usandsynligt, at der skulle være så massive forskelle i udbredelsen af *Peder* overfor

Peter sognene imellem, hvorfor disse mønstre endnu en gang må tillægges skrives subjektive syn på de to navneformer (jf. Kort 3).

Slås de to navneformer sammen, ses en generel ensartet fordeling imellem de enkelte sognes frekvens (jf. tabel 22). Således er der blot omkring 5,5 % forskel i *Peder* og *Peters* samlede andel af navnemassen fra listens nummer 1, Nordrup, til

	Sogn	Frekvens
1	Nordrup	20,44 %
2	Soderup	20,21 %
3	Tyvelse	20,06 %
4	Valsøllille	19,85 %
5	Vrangstrup	19,67 %
---	-----	-----
50	Alsted	14,90 %
---	-----	-----
58	Ringsted købstad	10,97 %
59	Holbæk købstad	10,63 %
60	Slagelse købstad	10,49 %
61	Sorø købstad	7,25 %
62	Sorø landsogn	6,29 %

Tabel 22: De enkelte sognes samlede frekvens for *Peder* og *Peter* i F1880.

Alsted, der indtager 50.-pladsen. En del sogne har dog en markant lavere frekvens, ikke mindst Sorø landsogn, men også købstæderne generelt, hvor den frekvensmæssige fremgang for *Peter* og *Peder* ikke har været ligeså massiv som i landsognene.

Herudover optræder yderligere fire udviklinger af *Petrus* i F1880, der alle dog kun noteres en enkelt gang hver. I Slagelse købstad noteres den tidligere nævnte form *Per*, formen *Petro* noteres i

Holbæk købstad, mens *Pedro*, en spansk udvikling (HDV3: 503), findes i Ringsted landsogn, og den franske udvikling *Pierre* (HDV3: 528) i Sorø købstad.

Det er vanskeligt at drage endegyldige konklusioner af de påviste resultater for *Petrus* på grund af den eklatante inkonsekvens i skrivers tolkninger af formerne *Peder*, *Peter* og delvist *Peer*, der manifesterer sig i usandsynlige geografiske fordelingsmønstre. Dog er det hovedindtrykket, at *Peder* i F1787 overvejende er et almuenavn, da det er en del mere frekvent i landsognene end i byerne, mens det forholder sig modsat med det sjældnere *Peter*, der dog også i byerne frekvensmæssigt overgås af *Peder*. I F1880 er *Peter* imidlertid mest frekvent, men begge former har opnået massiv fremgang i forhold til deres hyppighed i F1787. Navnestoffet fra 1880-folketællingen vidner om, at *Peder* i det 19. århundrede i væsentlig større grad end i 1787 har status som almuenavn. Der er ikke noteret nogen sammenhæng imellem navnemassen og Sankt Peders kirke i Slagelse som navngivningsmotiv.

7.4 Laurentius

I F1787 træffes *Laurentius* og udviklinger heraf i 848 løbenavne, hvilket rækker til en placering som nummer fire på listen over de mest udbredte helgennavne. De tidligste belæg i Danmark for det latinske navn, der oprindeligt er en afledning af et romersk

bynavn (Hornby 1978: 116), stammer fra det 12. århundrede og findes i Lunds domkapitels gavebøger, hvor *Laurentius* er anført som navn på blandt andre en munk, 'conversus', og en præst i Lund (LDL: XIX: 66, 229; jf. DgP: 826). I de tidligere omtalte dele af Kong Valdemars Jordebog findes de ældste belæg for danske former af *Laurentius* (Hald 1974: 57), *Lauræns* i Falsterlisten (VJb: 45, 135, 132r) og *Laurens* i Broderlisten (ibid.: 86, 166, 56v). Det er imidlertid tvivlsomt om *Laurentius* eller udviklinger heraf optræder i de gamle bebyggelsesnavne. Således optegner Michael Lerche Nielsen kun *Laurentius* i Loverstrup, forsvunden bebyggelse, Hads herred, samt *Laus* (*Laurentius*) i Låstrup, Rinds herred, som mulige beskriverled (Lerche Nielsen 1997bilag: 36)

Den romerske ærkediakon *Sankt Laurentius* led martyrdøden i det 3. århundrede og er snart herefter indgået i den officielle katolske liturgi (Kilström 1965: 349). *Legenda aurea* beretter blandt andet om det karakteristiske martyrium, hvor Laurentius efter at have uddelt kirkens skatte til den fattige menighed ristes over glødende kul (Gad 1971: 170ff.) (jf. afsnit 4.2.1). Domkirken i Lund benævnes i Knud den Helliges førømtalte gavebrev fra 1085 allerede inden den står færdig som 'Laurentii' (DiplDan1.2: 79; Jørgensen 1909: 11), og i Danmark er Laurentius den helgen, hvortil tredjeflest kirker er indviet, kun overgået af Vor Frue og Sankt Nicolaus (Kilström 1965: 349). Således oplister Jørgensen 65 kirkededikationer til Laurentius (Jørgensen 1909: 143f.) heriblandt den middelalderlige valfartskirke i Undløse (DKHolbæk: 357), hvortil en Sankt Laurentii kilde har været knyttet (Svane 1984: 84), ligesom martyrens barndomshistorie skildres i kirkens kalkmalerier (DKHolbæk: 367; Gad 1971: 172). Også Stenlille kirke knyttes til Sankt Laurentius, denne i kraft af en Sankt Lauritz kilde (Svane 1984: 84f.) samt en figur af martyren i kirken (DKHolbæk: 461). Laurentius er ligeledes værnehelgen for Tyvelse kirke, hvor hans martyrium findes blandt kalkmalerierne (DKalk.3: 152f.), et motiv, der i 1400-tallet er meget populært på Sjælland (DKalk.2: 178), og findes således også i Sønder Asmindrup (DKHolbæk: 187), Tveje Merløse (ibid.: 2974ff.) samt en række kirker umiddelbart udenfor området, nærværende undersøgelse har i fokus.

Ifølge Meldgaards opmålinger udgør *Laurentius* det syvendestørste materiale i DgP (Meldgaard 1982: 198), og navnet synes at have været forholdsmæssigt ensartet geografisk fordelt i middelalderen, hvilket Thomsen påviser for navnestoffet i 1500-tallet (Thomsen 1926: 142f.) (jf. afsnit 5.1). I 1600-tallet optræder *Laurentius* i

formerne *Lauritz* og *Lars* hyppigst på Fyn, mindst i Sydvestjylland, mens København placerer sig midt imellem (Meldgaard 1982: 189ff.). Denne tendens synes at gå igen i undersøgelserne fra Skast og København, hvor frekvensen for *Laurentius* i det sydvestjyske område, primært i formen *Laust*, men også *Lauritz*, generelt er en anelse lavere i det 18. århundrede end i København, hvor særligt *Lars* og *Lauritz* optræder (Meldgaard 1965; 1990). Omkring år 1800 udgør *Lars* 2,0 % af Danmarks samlede befolknings første fornavn og indtager derved niendepladsen på listen over almuens navne (Eggert 2009: 110f.).

I F1787 findes fem leksikalske navne med oprindelse i *Laurentius* (jf. tabel 23), herunder den indlånte form *Laurenthius*, der noteres én gang i Slagelse købstad, hvor det er navnet på en skolediscipel. Som antydnet sammentrækkes *Laurentius* i Danmark i det 13. århundrede til formen *Laurens*, der optræder i Kong Valdemars Jordebog, og af denne form opstår ved *n*-svind foran *s* og vokalovergang til *i* formen *Lauris*, der forekommer fra det 14. århundrede og svarer til den moderne form *Lauritz* (Hald 1974: 58; DgP: 838). I F1787 optræder

Lauritz en enkelt gang: *Lauritz Hieronymus*, søn af 'oberauditor' og 'jorddrot' *Peder Lassen Wiimh* til Bonderupgaard i Store Taastrup sogn. Således optræder de to unikke former, *Laurenthius* og

	Antal	Frekvens
Laurenthius	1	<0,01 %
Lauritz	1	<0,01 %
Lauris	1	<0,01 %
Lars	821	6,12 %
Lorentz	24	0,18 %
Laurentius	848	6,32 %

Tabel 23: Udviklinger af *Laurentius* i F1787.

Lauritz, i højere sociale lag. Også formen *Lauris*, der i det 15. århundrede opstår af *Laurids* ved svind af svagtrykvokalen *i* (Hansen 1962: 321f.; DgP: 838), er anført blot en enkelt gang, som navn på en husmand i Butterup sogn.

Folketællingens mest frekvente udvikling af *Laurentius* er den danske form *Lars*, der er noteret i alt 821 gange, svarende til 6,12 % af samtlige løbenavne. Denne eftermiddelalderlige forms herkomst er vanskelig at fastslå, dels kan den forklares ved sammentrækning af den vulgærlatinske form *Larentius*, "...som var den form man brugte i det jævne latinske talesprog..." (Eggert 2009: 111; jf. DgP: 838), dels ved kontamination mellem formerne *Las* og *Lauris*, hvor *r* bevares (Hald 1974: 58). I F1787 optræder formen, med undtagelse af Sorø landsogn, i samtlige sogne, dog i Tveje Merløse sogn konsekvent i variationen *Laers*, der ellers ikke optræder i folketællingen. *Lars* konstateres i alt 71 gange i de fire købstæder, hvorfor denne form udgør 3,37 % af byernes samlede navnemasse, hvilket er en markant mindre andel end i landsognene, hvor *Lars* står for 6,63 % af samtlige løbenavne. Mest

frekvent er formen i sognene Grandløse og Solbjerg, begge 10,53 %, men også i Ørslev og Kirke Flinterup sogne udgør *Lars* mere end 10 % af løbenavnene. Sogne, hvor kirken er indviet til *Laurentius*, eller hvor martyren findes som kalkmalerimotiv,

	Sogn	Frekvens
1	Grandløse	10,53 %
1	Solbjerg	10,53 %
3	Ørslev	10,19 %
4	Kirke Flinterup	10,00 %
5	Sigersted	9,88 %
---	-----	-----
51	Holbæk købstad	4,16 %
55	Sorø købstad	3,38 %
56	Slagelse købstad	3,25 %
---	-----	-----
59	Nørre Jernløse	2,47 %
60	Valsøllille	2,42 %
61	Ringsted købstad	2,37 %

Tabel 24: De enkelte sognes frekvens for Lars i F1787.

markerer sig således ikke med særligt høje frekvenser. I Tveje Merløse udgør *Lars* 9,45 % af sognets navnestof, i Stenlille 5,67 % og i såvel Undløse som Tyvelse er frekvensen under 5 %. Analogt med købstædernes samlede frekvens placerer disse sig lavt på listen over de enkelte sognes frekvens for *Lars* (jf. tabel 24), hvor Holbæk med 4,16 % er den af byerne, hvor formen er hyppigst.

Den sidste udvikling af *Laurentius*, der optræder i F1787, er den fra tysk indlånte form *Lorentz* (Hald: 58; jf. Hornby 1978: 116; HDV3: 92), der i alt er noteret 24 gange med variantformerne *Lorens* (2) og *Lorents* (1). Denne form er i modsætning til den danske udvikling frekvensmæssigt sjældnere blandt almuebefolkningen end i købstæderne. Således er *Lorentz* noteret 8 gange i byerne, hvoraf 5 alene er i Holbæk, mens formen optræder en enkelt gang i hver af de øvrige købstæder og udgør hermed samlet 0,38 % af byernes navnemasse imod 0,14 % i landsognene. At *Lorentz* kun i moderat omfang benyttes blandt almuebefolkningen tydeliggøres, når de enkelte forekomster i landsognene betragtes nærmere. Således er en af to navnebærere i Kindertofte sogn søn af oberst *Jørgen Friderich Castenschiold*, ejer af godset Frederikslund. I Undløse sogn bæres navnet af godsejeren på Kongsdal hovedgård, kancelliråd *Lorentz Lassen*, og i Sønder Jernløse sogn optræder navnet på hovedgården Knabstrup, hvor *Lorens Christian Ditlev Lunn* er søn af justitsråd *Christian Ditlev Lunn*. Herudover er *Lorentz* også navnet på en 'skriverdreng' på Sankt Jørgensgaard i Ringsted landsogn og en gartner på det nævnte Frederikslund i Kindertofte sogn, men ellers er det dog hovedindtrykket, at den tilbageværende del af navnebærerne i landsognene tilhører almuebefolkningen.

	Antal	Frekvens
Laurentius	5	0,01 %
Laurits	331	0,74 %
Laurist	4	<0,01 %
Larets	1	<0,01 %
Larits	1	<0,01 %
Las	1	<0,01 %
Laurs	1	<0,01 %
Laust	1	<0,01 %
Lars	1.695	3,77 %
Lorentz	22	0,05 %
Lorentius	1	<0,01 %
Lentz	1	<0,01 %
Lorent	2	<0,01 %
Laurentius	2.066	4,59 %

Tabel 25: Udviklinger af Laurentius i F1880.

I F1880 noteres i alt 2.066 løbenavne, der har sin oprindelse i *Laurentius*, hvilket svarer til en andel på 4,59 % af den samlede navnemasse (jf. tabel 25). Løbenavnene fordeler sig på, hvad der i nærværende undersøgelse betragtes som 13 forskellige leksikalske navne, hvorved væsentligt flere udviklinger er i spil i forhold til F1787, om end der kan argumenteres for såvel flere som færre selvstændige former, hvilket vil fremgå af det nedenstående.

Den oprindelige indlånte form, *Laurentius*, noteres i alt 5 gange, mens *Laurits* med 331 forekomster, svarende til en samlet andel på 0,74%, er den næstmest frekvente udvikling af *Laurentius* i 1880-folketællingen. Udover den hyppigste stavevariation, *Laurits*, der er noteret 178 gange, optræder variantformerne *Lauritz* (131), *Laurids* (8), *Lavrits* (7), *Lavrids* (2) samt *Lauris*, *Lauriths*, *Lavrets*, *Lavridts* og *Lavritz* (1). Om disse former i alle tilfælde vitterligt skal anskues som variantformer af *Laurits*, lader sig ikke entydigt definere. Således kan *Lauris* i Tveje Merløse afspejle en udtale, hvor klusilen *t* helt er forsvundet, mens formerne *Laurids* og *Lavrids* kan afspejle udtale med svækket klusil [ð], hvorved disse og lignende former kan differentieres fra former med *-t-*, der igen kan udtrykke udtale med [t] eller hårdt [d]. Samlet er *Laurits* og de forskellige variantformer noteret i 56 sogne, heriblandt de fire købstæder hvor formen optræder 107 gange, svarende til 1,01 % af byernes samlede navnemasse, mens frekvensen i landsognene samlet er 0,65 %. Købstæderne placerer sig generelt højt på listen over formens frekvens i de enkelte sogne (jf. tabel 26), ikke mindst Holbæk, hvor *Laurits* samlet udgør 1,51 % af navnemassen, men også landsognene i et sammenhængende område omkring Holbæk har en relativ høj frekvens af formen *Laurits* (jf. kort 4). Således toppes listen ganske klart af Nørre Jernløse sogn, hvor 2,41 % af løbenavnene udgøres af *Laurits*, efterfulgt af Sønder Asmindrup (1,95 %), hvor *Laurentius* figurerer i kalkmalerierne, Kirke Eskilstrup (1,90 %) og Grandløse (1,69 %), endvidere Kvanløse (1,32 %), Butterup (1,09 %), Ågerup (1,00 %), Tveje Merløse (0,99 %), endnu et sogn med kalkmalerier af helgenen, og Tølløse (0,98 %). Det bemærkes, at *Laurits* ikke markerer sig i hverken Stenlille eller Undløse, umiddelbart syd for dette område, hvorfor koncentrationen af *Laurits*-navne ikke synes at have forbindelse til kirkerne eller kilderne i disse sogne.

	Sogn	Frekvens
1	Nørre Jernløse	2,41 %
2	Sønder Asmindrup	1,95 %
3	Kirke Eskilstrup	1,90 %
4	Grandløse	1,69 %
5	Holbæk købstad	1,51 %
-----	-----	-----
11	Sorø købstad	1,07 %
17	Ringsted købstad	0,96 %
22	Slagelse købstad	0,76 %

Tabel 26: De enkelte sognes frekvens for *Laurits* i F1880.

	Sogn	Frekvens
1	Gudum	7,10 %
2	Kvanløse	6,62 %
3	Sønder Asmindrup	6,49 %
4	Tersløse	6,37 %
5	Tyvelse	6,37 %
---	-----	-----
57	Lyngø	2,53 %
58	Holbæk købstad	2,08 %
59	Ringsted købstad	1,74 %
60	Slagelse købstad	1,73 %
61	Sorø landsogn	1,22 %
62	Sorø købstad	0,99 %
Tabel 27: De enkelte sognes frekvens for Lars i F1880.		

I Allindemagle, Haraldsted, Kirke Flinterup og Sorterup sogne noteres 1 gang i hvert sogn formen *Laurist*, der sprogligt kan forklares med metatese, men samtidig kan afspejle folkeetymologisk omdannelse i kraft af associationer til helgenen Laurentius, hvis attribut netop er en rist. Formen optræder blandt kildeformerne til *Laurentius* (DgP: 837), men kommenteres ikke, mens de unikke former *Larets* i Benløse sogn og *Larits* i Solbjerg fremtræder umiddelbart som monoftongerede variationer af *Laurits*. Ligeledes optræder *Las*, *Laurs* og *Laust* som enkeltstående former i F1880, hvoraf *Las*, der er en hypokoristisk dannelse af *Laurentius* fra det 14. århundrede (Hornby 1978: 116; DgP: 838), og *Laust*, der formodes at være en eftermiddelalderlig udvikling af *Laurits*, der særligt anvendes i Jylland (Hald 1974: 58), begge optræder i Slagelse købstad, mens formen *Laurs* er noteret i Ottestrup sogn.

Den absolut mest frekvente udvikling af *Laurentius* i F1880 er, akkurat som i 1787, den danske udvikling *Lars*, der optræder i alt 1.695 gange, hvilket svarer til en samlet andel af løbenavnene på 3,77 %. I de fire købstæder noteres formen 184 gange, svarende til 1,72 % af navnemassen, mens de resterende 1.511 forekomster fordeler sig i samtlige landsogne og modsvarende en frekvens på 4,40 % af navnemassen. *Lars* er således, i mere udpræget grad end i F1787, et navn, der anvendes i landsognene. Dette afspejles også i tabellen over de enkelte sognes frekvens for *Lars* (jf. tabel 27), hvor samtlige af de fire købstæder sammen med Sorø landsogn, der i 1880 i et stort omfang udgøres af Sorø hospital og Sorø Akademi, ligger helt i bunden.

Lorentz noteres 22 gange, inklusiv variantformerne *Lorents* (7) og *Lorenz* (2), og er frekvensmæssigt fortsat hyppigere i købstæderne end i landsognene, dog blot med en samlet andel på 0,09 % af byernes navnestof. De resterende udviklinger af *Laurentius*, der optræder i F1880, synes alle at være udviklet af *Lorentz*, som den latiniserede form *Lorentius* i Kindertofte sogn og den hypokoristiske *Lentz* (HDV3: 37), der optræder i Haldagerlille, mens den kuriøse form *Lorent*, der optræder i sognene Benløse og Undløse, én forekomst i hver, vanskeligere lader sig forklare. Forenkling i trekonsonantgruppen *-nts* fører på dansk ikke til svind af *-s*, ej heller

postkonsonantisk svind af -s i udlyd, når det følgende ord ikke har s- i indlyd (Hansen 1971: 460). *Lorent* optræder i begge tilfælde som eneste fornavn foran patronymerne henholdsvis *Jensen* og *Larsen*. Muligvis er her tale om sammenfald af to ellers uafhængige skriverfejl.

I de to folketællinger er det særligt den danske form *Lars*, der markerer sig, ikke mindst i landsognene, hvor den gennemsnitlige frekvens for navnets andel af det samlede navnestof er betragtelig højere end i købstæderne i begge tællinger. I F1880 optræder en koncentration af formen *Laurits* i et større sammenhængende område syd for Holbæk, men der spores ingen umiddelbar sammenhæng til Sankt Laurentius, der dog er gengivet i Sønder Asmindrup og Tveje Merløse, der tager del i det bemeldte område. Imidlertid er *Laurits* ikke udpræget frekvent i Undløse og Stenlille, hvor Sankt Laurentius synes at have haft større betydning i kraft af valfart og helligkilder foruden kalkmalerier.

7.5 Andreas

Nummer fem på listen over de mest frekvente helgennavne i F1787 er *Andreas*, der i alt er noteret 660 gange. Navnet *Andreas* kan påvises på dansk grund fra omkring år 1100 (DgP: 39; Søndergaard 1979: 109) og kendes fra slutningen af det 12. århundrede som navn på gejstlige, eksempelvis Lunds biskop Andreas Sunesøn (Hald 1974: 52). Navnet er indlånt fra græsk via latin men får i dansk tryk på den første stavelse, "...og der skete visse Ændringer i den ubetonede Del, en Synkope, hvorom Mellemløse som *Andres*, *Andris* vidner, og en Metathese [...], hvorefter Navnet antog den nuværende Form *Anders*" (DgP: 43; jf. Eggert 2009: 209), der forekommer allerede i den tidligere nævnte Broderliste i Kong Valdemars Jordebog (VJb: 84-86, 164-166, 55r-57r; Hald 1974: 51). I danske stednavne har *Anders* ikke været kendt, da kun et enkelt tilfælde findes i *Anderstrup* på Lolland, men her kan beskriverleddet være *Andōr* (Hald 1974: 53; Lerche Nielsen 1997bilag: 29).

Apostlen Andreas er i de synoptiske evangelier blandt de første disciple, der kaldes til at følge Jesus (Matt 4,18-20), mens han ifølge Johannesevangeliet er blandt Johannes Døbers disciple (Joh 1,40). Andreas omtales som mild og hører blandt de mere folkekære helgener (Jørgensen 1909: 108). Han er værnehelgen for 27 kirker i Danmark (ibid.: 136f.) og er ofte gengivet i kalkmalerier, ikke mindst i apostelrækker, hvor han er genkendelig på sin attribut, det skrå kors, han ifølge overleveringen blev

korsfæstet på (Gad 1971: 64f.; Liebgott 1982: 149). Der findes dog ikke kirker indviet til Sankt Andreas i det undersøgte område, og i kirkekunsten er han kun skildret i en apostelrække i Tyvelse kirke (DKPræstø: 689ff.). Imidlertid tilknytttes en anden helgen området, særligt Slagelse, hvor *Hellig Anders* omkring år 1200 var præst i Sankt Peders kirke, hvori "...var hans Billede og en Tavle, hvorpaa hans Bedrifter vare optegnede, her var ogsaa et Kapel..." (Jørgensen 1909: 48). I denne kirke holdtes messer for ham, og i efterreformatorsk tid har han stadig været velset i lokalbefolkningen (Liebgott 1982: 21f.). Dyrkelsen har været ganske stedbunden men vedholdende, idet en helligkilde med hans navn har haft ry for lægedomskraft op til omkring år 1900 (Svane 1984: 95).

I Eggerts redegørelse over almuens fornavne omkring år 1800 indtager *Anders* en placering som det sjette mest frekvente navn båret af 2,5 % af den samlede befolkning (Eggert 2009: 109), hvilket er ganske analogt med navnets udbredelse i det middelalderlige materiale (Meldgaard 1982: 198) og Thomsens resultater for navnestoffet i 1500-tallet, hvor *Anders* er hyppig over hele landet uden store regionale udsving med hensyn til procenttal (Thomsen 1926: 141). I 1600-tallets navnestof markerer *Anders* sig mest i det fynske område, men er ellers ganske ligeligt fordelt landet over (Meldgaard 1982: 189ff.). Undersøgelserne fra Skast herred og Vor Frue sogn i København viser regionale afvigelser, da formen *Andreas* i løbet af det 18. århundrede bliver den dominerende form af helgennavnet i navngivningen i København, mens *Anders* gennemgående er den foretrukne form i Sydvestjylland (Meldgaard 1965: 1ff.; 1990: 58ff.). *Anders* hører til de absolut dominerende navne i slutningen af det 18. århundrede i Norge, hvor formen indtager en placering som det næstmest frekvente navn i folketællingen fra 1801 (NPL: 322ff.).

De 660 løbenavne i F1787 modsvarer en andel af det samlede navnestof på 4,92 % og fordeler sig på tre leksikalske navne (jf. tabel 28). Udover den indlånte form, der forekommer 108 gange, noteres *Andres* en enkelt gang, mens *Anders* med 551 forekomster er den klart vanligste form. Mere end halvdelen af forekomsterne af *Andreas* er i købstæderne, hvor i alt 57 er anført med dette navn, heraf 36 alene i

	Antal	Frekvens
Andreas	108	0,81 %
Andres	1	<0,01 %
Anders	551	4,11 %
Andreas	660	4,92 %

Tabel 28: Udviklinger af *Andreas* i F1787.

Slagelse. Dermed udgør *Andreas* 2,70 % af byernes samlede navnestof imod 0,45 % i landsognene. Langt mere almindelig i landsognene er den danske form *Anders*, der som nævnt ovenfor skyldes hovedtryk på

første stavelse og metatese. Med undtagelse af Kirke Flintstrup sogn optræder *Anders* i samtlige sogne, og i modsætning til *Andreas* tenderer det klart til at være et almuenavn. Ses der bort fra den misvisende høje frekvens i Sorø landsogn (sognet tæller som tidligere nævnt blot 9 mandlige løbenavne), ses det, at den højeste koncentration af *Anders* forekommer i Kirke Eskilstrup sogn, hvor godt 9 % af navnemassen udgøres af *Anders*, mens den højeste frekvens i en købstad findes i

	Sogn	Frekvens
1	Sorø landsogn	11,11 %
2	Kirke Eskilstrup	8,99 %
3	Grandløse	8,55 %
4	Kirkerup	8,20 %
5	Ågerup	8,00 %
---	-----	-----
25	Sankt Mikkel's lds.	4,83 %
32	Sankt Peders lds.	4,13 %
---	-----	-----
37	Holbæk købstad	3,66 %
49	Ringsted købstad	2,63 %
52	Sorø købstad	2,26 %
58	Slagelse købstad	1,39 %
---	-----	-----
61	Bjernede	0,67 %

Tabel 29: De enkelte sognes frekvens for *Anders* i F1787.

Holbæk (3,66 %) (jf. tabel 29). At frekvensen er højest i netop Holbæk modsvarer en tendens til, at *Anders* generelt er populært nordligt i det undersøgte område, hvor formen i en række sogne udgør omkring 5 % eller derover af navnemassen. Denne tendens synes i nogen grad at fortsætte i F1880, hvor mange af de samme landsogne

	Sogn	Frekvens
1	Vrangstrup	6,55 %
2	Kirke Eskilstrup	5,92 %
3	Kvanløse	5,52 %
4	Grandløse	5,06 %
5	Butterup	4,36 %
---	-----	-----
33	Sankt Mikkel's lds.	2,63 %
40	Sankt Peders lds.	2,37 %
---	-----	-----
47	Holbæk købstad	2,08 %
52	Ringsted købstad	1,91 %
61	Slagelse købstad	1,21 %
62	Sorø købstad	0,84 %

Tabel 30: De enkelte sognes frekvens for *Anders* i F1880.

fortsat har en relativ høj frekvens af *Anders*, ligesom Holbæk fortsat er den af byerne, hvor formen oftest er repræsenteret (jf. tabel 30).

I F1880 er *Anders* og *Andreas* de eneste leksikalske navne med ophav i *Andreas* (jf. tabel 31). De to former tæller tilsammen 1.370 løbenavne, hvoraf langt størstedelen fortsat er i den folkelige form, *Anders* (DgP: 44). Således noteres *Anders* i alt 1.155 gange i samtlige sogne, svarende til 2,57 % af den samlede navnemasse, mens de resterende 215 henhører formen *Andreas*, herunder variantformen *Andrias* (1) samt forkortet *Andr.* (1). Fordelingen imellem købstad og landsogn for de to former modsvarer resultaterne fra F1787, da *Anders* fortsat benyttes væsentlig mere i landsognene, hvor 2,90 % af navnemassen udgøres af denne form, hvilket er næsten dobbelt så meget som i byerne, hvor den samlede frekvens er 1,48 %, mens *Andreas* fortsat er en form, der særligt benyttes i købstæderne.

	Antal	Frekvens
Andreas	215	0,48 %
Anders	1.155	2,57 %
<i>Andreas</i>	1.370	3,04 %

Tabel 31: Udviklinger af *Andreas* i F1880.

Det er bemærkelsesværdigt, at populariteten for *Anders* synes at være størst i de nordlige og østlige sogne, mens navnet ikke har markeret sig i hverken Slagelse

købstad eller byens omkringliggende sogne, særligt Sankt Peders landsogn, hvortil Hellig Anders var tilknyttet og udøvede sit virke og siden blev dyrket som lokal helgen. Det ser således ikke ud til, at Hellig Anders har haft status som navngivningsmotiv eller i det hele taget påvirket navnetendenserne i området.

Men så entydigt forholder det sig imidlertid ikke, da Slagelse købstad klart opnår 1787-folketællingens højeste frekvens for *Andreas* (4,18 %), hvilket er

Sogn	1787 frekvens		1880 frekvens	
Slagelse købstad	1	4,18 %	8	0,80 %
Sorø købstad	2	2,63 %	10	0,76 %
Ringsted købstad	5	1,84 %	1	1,18 %
Holbæk købstad	9	1,16 %	4	1,02 %
Sankt Peders lds.	16	0,83 %	40	0,25 %
Sankt Mikkel lds.	-	-	13	0,73 %

Tabel 32: Placering og frekvens for formen *Andreas* i udvalgte sogne i F1787 og F1880.

usædvanlig højt i forhold til formens generelle udbredelse (jf. tabel 32), men da *Andreas* er sjælden i landsognet til Sankt Peders kirke, hvor formen blot udgør 0,83 % af navnestoffet, synes det ikke oplagt, at koncentrationen i Slagelse skulle afspejle Hellig Anders som navnemotiv, ligesom det også kunne forventes, at en folkelig helgen som Hellig Anders som navngivningsmotiv måtte manifestere sig i det folkelige navn, *Anders*, frem for det kirkelige, *Andreas*. (Liebgott 1982: 21f.; DgP: 44).

Det er særligt den danske form *Anders*, der optræder frekvent i navnestoffet fra de to folketællinger, men også den oprindelige form er ganske ofte repræsenteret. De to former markerer sig på forskellig vis, således at *Anders* er særlig frekvent på landet, mens *Andreas* fortrinsvis findes i byerne. Trods en høj koncentration af *Andreas* i Slagelse købstad, hvor lokalhelgenen Hellig Anders har haft sit virke, synes denne helgen ikke at have sat eftertrykkelige spor som navngivningsmotiv.

7.6 Olaf

Olaf adskiller sig fra de øvrige helgennavne, der hidtil er gjort til genstand for dette studium, da navnet har sin oprindelse i Norden, hvor det ifølge DgP findes i to former, *Olaf* og *Olef* (DgP: 1041). I Danmark har formen *Olaf*, der kendes fra sagnhistorisk tid, blandt andet fra *Skjoldungernes saga*, været dominerende, men de to former er imidlertid "...saa stærkt blandede paa Dansk, indenfor samme Personer og samme Familier, at en Deling vilde være utænkelig." (ibid.: 1042). Blandt Danmarks stednavne findes mindst 12 *-torp*-navne, der har *Olaf* som beskriverled (Lerche Nielsen 1997: 111; 1997bilag: 38), men om disse går tilbage til tiden før *Olaf* den Hellige, eller om de opstår i kraft af navnets stigende popularitet foranlediget af den norske helgen, kan være vanskeligt at fastslå endeligt.

I kongesagaen *Óláfs saga helga* i Snorri Sturlusons sagaværk *Heimskringla* berettes blandt andet *Olav den Helliges* legende (Holtsmark 1967: 546ff.). Olav bliver konge af Norge i starten af det 11. århundrede, må drage i landflygtighed da folket gør oprør efter en hårdhændet gennemtvang af landets kristning og falder i slaget ved Stiklestad i 1030, da han vender tilbage til Norge i forsøget på at genvinde kongemagten (Gad 1971: 217). Dyrkelsen af Olav som helgen vinder herefter hurtigt frem i Norden, ikke mindst i kraft af, at Sverige og Danmark endnu ikke havde nationale helgener, og at han allerede i live var kendt i disse egne (Daae 1879: 48). På dansk område er 24 kirker og kapeller indviet til den norske kongehelgen (Jørgensen 1909: 152f.), mens han skildres i kalkmalerier i 42 kirker (Bolvig 2002: 312). Imidlertid optræder Olav den Hellige hverken som værnehelgen eller som kalkmalerimotiv i de 62 sjællandske sogne.

Olaf udgør det femte største korpus i materialet til DgP (Meldgaard 1982: 198), og omkring reformationstiden udgør navnet "Øst for Store Bælt [...] det mest populære af alle de olddanske Navne" (Thomsen 1926: 139). Den samme tendens forekommer i 1600-tallet, hvor *Oluf/Ole* opnår den klart højeste frekvens i det sjællandske landområde, København den næsthøjeste (Meldgaard 1982: 189ff.), og synes at fortsætte ind i det 18. århundrede, da først *Oluf* og siden *Ole* optræder mere frekvent i det københavnske navnestof fra Vor Frue frem til midten af det 19. århundrede, end det er tilfældet i Skast herred i Sønderjylland (Meldgaard 1965: 1ff.; 1990: 58ff.). *Olaf* falder gennemgående i frekvens, også på Sjælland, og indgår ikke på listen over de ti mest frekvente navne i Danmark omkring år 1800 (Eggert 2009: 104), hvorimod *Olaf* i den norske og svenske form *Ola* er blandt periodens almindeligste navne i resten af Skandinavien, ikke mindst i Norge, hvor formen i folketællingen 1801 har mere end dobbelt så mange navnebærere end periodens næstmest frekvente navn, *Anders* (NPL: 322ff.; Leibring 2006: 32ff.).

I F1787 er noteret 621 løbenavne, svarende til 4,63 % af det samlede navnestof, der har sin oprindelse i *Olaf*, fordelt på de to leksikalske navne *Oluf* og *Ole* (jf. tabel 33). *Oluf*, der parallelt med formerne *Olof* og *Oløf* er opstået af *Olaf* ved labialisering af *a* omkring år 1400, og blevet almindeligt i løbet af det 15. århundrede (DgP: 1042), udgør en forsvindende lille del af disse navne, da formen kun er anført i alt 2 gange i landsognene Sønder Jernløse og Ågerup. Derimod er den

	Antal	Frekvens
Oluf	2	0,01 %
Ole	619	4,61 %
Olaf	621	4,63 %

Tabel 33: Udviklinger af *Olaf* i F1787.

	Sogn	Frekvens
1	Bringstrup	9,25 %
2	Benløse	9,21 %
3	Kirke Flintstrup	9,09 %
4	Pedersborg	8,65 %
5	Niløse	8,23 %
---	-----	-----
51	Holbæk købstad	2,99 %
55	Ringsted købstad	2,63 %
---	-----	-----
59	Slagelse købstad	1,86 %
60	Sorø købstad	1,50 %
61	Tyvelse	0,88 %

Tabel 34: De enkelte sognes frekvens for Ole i F1787.

senmiddelalderlige danske form *Ole* almindelig og optræder 619 gange, heraf 7 gange i variantformen *Olle*. Denne udvikling af *Olaf* forekommer i 61 af de 62 sogne i F1787, kun Sorø landsogn afviger endnu engang, hvilket må tilskrives sognets størrelse. *Ole* må betragtes som et udpræget almuenavn, da formen generelt er langt hyppigere i landsogne end i købstæder. Således findes *Ole* blot 48 gange i alt i de fire købstæder, hvilket svarer til en samlet frekvens på 2,28 %, mens de 571 forekomster i landsognene modsvarer 5,05 % af deres samlede navnestof. Købstæderne samler sig da også imod bunden af listen, der viser *Oles* andel af de enkelte sognes navnemasse (jf. tabel 34), med Holbæk som den af de fire købstæder, hvor formen hyppigst forekommer.

I F1880 noteres i alt 1.017 navne med oprindelse i *Olaf* men i væsentlig flere variationer, end det er tilfældet i F1787 (jf. tabel 35). Med 854 forekomster, heraf variantformen *Olle* en enkelt gang, er *Ole* fortsat den klart mest udbredte form, og med en andel på 2,18 % af landsogdenes navnemasse tenderer det fortsat til

	Antal	Frekvens
Olaf	55	0,12 %
Olav	2	<0,01 %
Olof	26	0,06 %
Oluf	74	0,16 %
Ole	854	1,90 %
Ola	4	0,01 %
Olafus	1	<0,01 %
Olavius	1	<0,01 %
Olaf	1.017	2,26 %

Tabel 35: Udviklinger af Olaf i F1880.

at være et almuenavn, da købstædernes frekvens for formen samlet er 0,99 %. Dette kommer ligeledes til udtryk i købstædernes placeringer på listen over de enkelte

	Sogn	Frekvens
1	Fjenneslev	4,32 %
2	Tystrup	4,28 %
3	Kirkerup	4,24 %
4	Gudum	4,14 %
5	Gyrstinge	3,73 %
---	-----	-----
56	Slagelse købstad	1,11 %
57	Holbæk købstad	1,10 %
---	-----	-----
60	Ringsted købstad	0,96 %
61	Kirke Eskilstrup	0,95 %
62	Sorø købstad	0,38 %

Tabel 36: De enkelte sognes frekvens for Olaf i F1880

sognes frekvens for *Ole*, hvor alle fire byer er blandt de syv sogne med den laveste frekvens (jf. tabel 36). Den norske og svenske form *Ola* (HDV3: 443) optræder i alt 4 gange i F1880.

Olav, en norsk form (ibid.: 444), noteres kun i Slagelse købstad og Sankt Peders landsogn, én gang i hver, og tilsvarende findes to latiniserede former med en enkelt forekomst i hver sogne-type, *Olavius* i Sorø købstad og *Olafus* i Næsby. For de øvrige udviklinger af *Olaf*, der optræder i folketællingen, gælder, at de har en højere frekvens i købstæderne end i landsognene. Af disse er *Olaf* den form,

hvor der frekvensmæssigt ses den største forskel på land og by, da 35 af 55 navnebærere er noteret i købstæderne, heraf 22 alene i Slagelse, hvor også formen *Oluf* med 19 navnebærere har en relativ høj koncentration. Med variantformerne *Olluf* (2) og *Orluf* (1) findes denne form samlet 74 gange i folketællingen, hvoraf de 44 optræder i landsognene. Frekvensmæssigt udgør *Olaf* 0,33 % og *Oluf* 0,28 % af byernes samlede navnestof, mens formerne blot udgør henholdsvis 0,06 % og 0,13 % i landsognene. *Olof*, der er den svenske variant (ibid.: 451), noteres i alt 26 gange, heraf en gang i formen *Oloff*, og noterer sig ikke for nogen nævneværdig forskel imellem de to sognetyper. Hovedindtrykket er således, at *Olaf* og udviklede former, hvor *-f* er bevaret i udlyd, i perioden har været mere anvendte i byerne end på landet, men formerne er generelt for lavfrekvente til, at noget endegyldigt kan udledes.

I F1787 er helgennavnet *Olaf* næsten udelukkende repræsenteret ved den danske udvikling *Ole*, og også i F1880 er denne form den altdominerende udvikling af den norske kongehelgens navn. I 1880 optræder imidlertid en række navne, der har bevaret *-f* i udlyd, og disse former tenderer til at være købstadsnavne, mens *Ole* i begge folketællinger bærer præg af at være et almuenavn.

7.7 Georgius

Med 479 løbenavne med oprindelse i *Georgius* indtager denne ridderlige helgen en plads som nummer syv på listen over helgennavne i F1787. Navnet har oprindelse i græsk (HDV2: 132), men er i Danmark indlånt i sin latinske form *Georgius*, hvor den første påviselige bærer er en sjællandsk stormand, *Georgius*, der i 1135 overdrager en del gods til oprettelsen af et kloster i Næstved (DgP: 340; DiplDan1.2: 124ff.). I de første århundreder er navnet ikke almindeligt udenfor adelen (Hornby 1947: 214), men i senmiddelalderen bliver navnet almindeligt i den brede befolkning i forbindelse med dyrkelsen af de 14 nødhjælpere (Hald 1974: 54; Jørgensen 1909: 117f.).

Kulten omkring *Georgius* kommer til Norden i bølger, først som den kristne ridder, der dræber dragen og befrier prinsessen, hvilket skildres i *Legenda aurea* (Odenius & Kilström 1960: 268f.; Gad 1971: 117f.) (jf. afsnit 4.2.1), siden som en af nødhjælperne og skytshelgen for spedalskhospitaler, Sankt Jørgensgårde (Gad 1971: 119). I kirkekunsten skildres dragekampen i mere end hundrede kirker (Bolvig 2002: 307), heriblandt Vrangstrup (DKPræstø: 708f.) og tidligere i Sigersted (DKSorø: 434), et motiv, der forstås som "...et Sindbillede paa hans Sejr over Hedenskabet..."

(Jørgensen 1909: 115) (jf. afsnit 4.3.2). I det danske område findes ifølge Jørgensens opgørelse 22 kapeller og kirker indviet til *Georgius*, men ingen indenfor denne undersøgelses geografiske sfære. Et aspekt, hvis betydning og udbredelse vanskeligt lader sig definere, er folkevisen om *Sankt Jørgen og Dragen*, der ikke blot haves "...i Haandskrifter fra 16de og 17de Aarhundrede [...], men synges endnu i det 19de af Almuen i Sjælland" (DgF.II: 554).

Georgius indgår ikke blandt de 20 mest frekvente navne i Danmark i middelalderen (Meldgaard 1982: 198), og i 1500-tallet er navnet "...spredt og yderst faatalligt" (Thomsen 1926: 142) med undtagelse af på Fyn, hvilket sandsynligvis må tilskrives engelske munke (ibid.). I 1600-tallet er *Jørgen* hyppigt på Fyn, der dog overgås af Nakskov med hensyn til frekvens (Meldgaard 1982: 189ff.), mens navnet er sjældent i Nordvestjylland. Undersøgelserne over tid viser, at formen *Jørgen* holder en stabil frekvens fra det 17. til starten af den 19. århundrede i Vor Frue sogn i København, hvor *Georg*, der gradvist bliver mere frekvent fra midt i 1800-tallet, overgår *Jørgen* i frekvens, mens udviklingen er en ganske anden i Skast, hvor *Georg* slet ikke noteres, og *Jørgen* har markante udsving i forhold til formens hyppighed (Meldgaard 1990: 58ff.; 1965: 1ff.). *Georgius* indgår ikke blandt de ti mest frekvente navne i almuen i tiden omkring år 1800 (Eggert 2009).

I F1787 optræder tre leksikalske navne med ophav i *Georgius*, hvoraf den indlånte latinske form noteres en enkelt gang (jf. tabel 37). Heller ikke *Georg*, der forekommer i alt 5 gange i materialet, har markeret sig stærkt, men de få forekomster til trods spores der klare tendenser i forhold til, at navnet i perioden primært har været benyttet af samfundets bedre sociale lag. Således optræder *Georg* tre gange i købstæder: i Holbæk er det navnet på en apotekerdreng, i Slagelse på en fuldmægtig, og i Sorø bærer en klokke og kordegn navnet. Udover disse tre tilfælde fra byerne findes *Georg* to gange i Sankt Peders landsogn, men også her fremstår navnebærerne fra de bedre sociale lag, da der her er tale om finansråd *Georg Detlev Friderich Köes* til Antvorskov og dennes søn *Georg Hendrich Carl Köes*.

	Antal	Frekvens
Georgius	1	<0,01 %
Georg	5	0,04 %
Jørgen	473	3,53 %
Georgius	479	3,57 %

Tabel 37: Udviklinger af *Georgius* i F1787

Den langt hyppigste form af *Georgius* er det tyskudviklede *Jürgen*, der i den danske variantform skrives *Jørgen*. Formen *Jørgen* er i alt noteret 473 gange i materialet, heraf 7 gange *Jurgen* og en enkelt gang forkortet *Jørg*. I DgP nævnes

Jurgen som et selvstændigt trin i udviklingen fra *Georgius* til *Jørgen* (DgP: 344), hvorfor denne form egentlig ikke bør behandles som *Jørgen*, men som et leksikalsk navn. Imidlertid er *Jurgen* i F1787 kun noteret i Sigersted sogn, hvor formen *Jørgen*,

	Sogn	Frekvens
1	Sørbymagle	8,86 %
2	Vrangstrup	8,11 %
3	Ottestrup	7,41 %
4	Haldagerlille	6,67 %
5	Kirkerup	6,56 %
6	Tystrup	6,56 %
7	Fjenneslev	6,21 %
8	Gudum	6,15 %
9	Vester Broby	6,12 %
--	-----	-----
13	Ringsted købstad	4,74 %
24	Holbæk købstad	3,99 %
40	Slagelse købstad	2,56 %
52	Sorø købstad	1,88 %
--	-----	-----
59	Stenlille	1,55 %
60	Skellebjerger	0,79 %
61	Sorterup	0,55 %

Tabel 38: De enkelte sognes frekvens for *Jørgen* i F1787.

der ellers optræder i samtlige sogne med undtagelse af Sorø landsogn, ikke forekommer, hvorfor *Jurgen* må betragtes som Sigersted-skriverens subjektive stavevariation for *Jørgen*. *Jørgen* er frekvensmæssigt ganske jævnt fordelt imellem landsogne og købstæder. I købstæderne noteres 69 navnebærere, hvilket svarer til 3,27 % af byernes samlede navnemasse, mens 404 forekomster i landsognene modsvarer 3,57 % af disse sognes samlede navnestof. Dette billede går igen, når de enkelte sogne sættes op i en rangorden efter *Jørgens* andel af det samlede navnestof (jf. tabel 38), hvor top og bund udgøres af landsogne, mens købstæderne er jævnt fordelt på listen. Det bemærkes, at de ni sogne med den højeste frekvens, alle befinder sig i det undersøgte områdes sydlige del med særlige koncentrationer umiddelbart øst for Slagelse (Gudum, Haldagerlille, Kirkerup, Ottestrup, Sørbymagle og Tystrup) og mellem Sorø og Ringsted (Fjenneslev, Vester Broby og Vrangstrup (jf. kort 5). Syv af disse ni sogne går igen i toppen af den tilsvarende liste for F1880 (jf. tabel 39), hvor kun Ottestrup og Tystrup ikke længere hører til blandt de sogne med den højeste frekvens af formen *Jørgen*. Hvad denne koncentration i området er forårsaget af, er vanskeligt at afgøre, men når først et navn har været etableret i en særlig grad i et område, må opkaldelsestraditionerne, der som tidligere nævnt stadig har været et ganske dominerende princip i det 18. og 19. århundrede, formodes at have effektueret et konserverende fundament for dette navn. Det må understreges, at *Jørgens* andel af den samlede navnemasse i disse sogne er gået tilbage i en

	Sogn	Frekvens
1	Vester Broby	4,95 %
2	Vrangstrup	4,92 %
3	Gudum	4,73 %
4	Haldagerlille	4,70 %
5	Alsted	3,87 %
6	Kirkerup	3,68 %
7	Sørbymagle	3,64 %
8	Skellebjerger	3,40 %
9	Fjenneslev	3,36 %
--	-----	-----
39	Sorø købstad	1,68 %
46	Ringsted købstad	1,57 %
48	Slagelse købstad	1,48 %
49	Holbæk købstad	1,43 %
--	-----	-----
60	Søstrup	0,79 %
61	Solbjerg	0,77 %
62	Sorø landsogn	0,61 %

Tabel 39: De enkelte sognes frekvens for *Jørgen* i F1880.

tilsvarende grad, som det er sket i de øvrige sogne, men området har altså bevaret en større koncentration af navnet.

Udover *Jørgen* optræder 4 andre leksikalske navne i F1880, der alle oprinder af *Georgius* (jf. tabel 40). I Alsted sogn optræder *Jorgen* en enkelt gang, og da *Jørgen* samme sted er anført 26 gange, må *Jorgen*, i modsætning til *Jurgen* i Sigersted sogn i F1787, betragtes isoleret, om end det er muligt at formen skyldes en skriverfejl. Ligeledes optræder den nydanske form *Jørn* (Hornby 1978: 114) blot en enkelt gang i Bromme sogn, mens den engelske form *George* i alt optræder 3 gange i materialet.

	Antal	Frekvens
Georg	133	0,30 %
Jørgen	880	1,96 %
Jorgen	1	<0,01 %
Jørn	1	<0,01 %
George	3	<0,01 %
Georgius	1018	2,26 %

Tabel 40: Udviklinger af *Georgius* i F1880.

Georg er langt mere almindelig i F1880, hvor samlet 133 forekomster er noteret. Tendensen fra F1787, hvor *Georg* hovedsagligt er tilknyttet købstæderne og de højere sociale lag, synes mindre entydig. Med 93 forekomster findes langt størstedelen af navnebærerne i købstæderne, hvor navnet udgør 0,87 % af den samlede navnemasse, mens de 40 forekomster i landsognene modsvarer en frekvens på 0,12 %. Dog viser det sig, at *Georg* også benyttes blandt almuen, som eksempelvis når navnets forekomster i sognene Tølløse, Ågerup og Sankt Peders landsogn ikke findes på hovedgårdene men på mindre gårde og husmandssteder i landsbyer, og når det blot er 4 af de 6 forekomster i Sorø landsogn, der er tilknyttet Sorø Akademi.

Helgennavnet *Georgius* noterer sig primært i to former i de to folketællinger, *Georg* og *Jørgen*, hvoraf førstnævnte i F1787 har få navnebærere, men klare tendenser med hensyn til social status synes at optræde. *Jørgen* er mere vanlig over hele området og udpræget ligeligt fordelt imellem sognetyperne. Der synes at være koncentrationer af formen *Jørgen* i områder ved henholdsvis Slagelse og Sorø, men hvad der har forårsaget disse koncentrationer kan ikke udledes.

7.8 Erasmus

Som det ottende mest hyppige helgennavn i F1787 noteres *Erasmus*, der er den latinske form af et græsk adjektiv *erasmós* (HDV1: 657). Trods det at der allerede omkring år 1254 er indviet et alter i Lund domkirke til Erasmus (Meldgaard 1991: 6), er det først sent i middelalderen, at navnet kommer til Danmark, hvor det ikke er anført i kilderne tidligere end det 15. århundrede, hvorefter det hurtigt bliver

almindeligt. *Erasmus* eller udviklinger heraf indgår ikke i *-torp*-navne, hvilket underbygger, at navnet er sent indlånt i Danmark (jf. Lerche Nielsen 1997bilag).

Helgenen *Erasmus* hører ligesom *Sankt Georgius* til gruppen af nødhjælpere, i hvilken forbindelse han især anråbes imod mavesmerter på grund af sit martyrium (Odenius 1959: 4; Gad 1971: 115f.) (jf. afsnit 7.7). Kulten omkring *Sankt Erasmus* henhører til Italien i de første århundreder, men fra 900-tallet vinder den kontinentale dyrkelse frem, dog er det først i forbindelse med den senmiddelalderlige dyrkelse af nødhjælperne, *Erasmus* bliver vigtig på dansk grund. Han er således rigt repræsenteret i kirkekunsten, som kalkmaleri i omkring 30 kirker (Bolvig 2002: 303), heriblandt Sønder Asmindrup (DKHolbæk:185ff.) og Tersløse (ibid.: 439f.), men også flere andre er indviet til *Erasmus'* ære (Jørgensen 1909: 115). Derimod optræder han aldrig som værnehelgen for kirker i Danmark, hvilket i høj grad skal tillægges, at disse generelt er færdigbyggede før dyrkelsen af *Erasmus* vinder frem (Jørgensen 1909: 115; Odenius 1959: 5).

Som det er tilfældet med *Georgius*, har dyrkelsen af *Erasmus* vundet så sent indpas, at helgennavnet ikke har sat dybe spor i det middelalderlige navnestof, hvor det ikke indgår blandt de almindeligste navne (Meldgaard 1982: 198). I det 16. århundrede er *Rasmus* "...et udpræget fynsk Navn" (Thomsen 1926: 144), hvilket stemmer overens med det 17. århundredes navneskik, hvor *Rasmus* har en påfaldende høj frekvens på Fyn, og udgør næsten 10 % af det samlede navnestof, men også i Nakskov findes en relativ høj frekvens (Meldgaard 1982: 189ff.). I begyndelsen af 1800-tallet kan tilsvarende forhold udledes af navnestoffet, da *Rasmus* fortsat særligt markerer sig på Fyn samt Østjylland og Lolland-Falster, og ellers ikke har særlig udbredelse i resten af landet (Eggert 2009: 109f.). I det 18. og 19. århundrede forekommer *Rasmus* sjældent i Sydvestjylland (Meldgaard 1965: 1ff.) mens navnet frem til omkring år 1800 er ganske frekvent i Vor Frue sogn i København, hvorefter det optræder mere sporadisk (Meldgaard 1990: 58ff.).

I F1787 optræder *Erasmus* blot i en enkelt form, *Rasmus* (jf. tabel 41), der er opstået ved bortfald af *E-*, grundet tryk på anden stavelse (Eggert 2009:

	Antal	Frekvens
Rasmus	398	2,97 %
Erasmus	398	2,97 %

Tabel 41: Udviklinger af *Erasmus* i F1787.

109). Med i alt 398 forekomster af navnet udgør det 2,97 % af mandsnavnene i folketællingen, hvor det er konstateret i 61 af de 62 sogne. *Rasmus* udgør 3,11 % af løbenavnene i landsognene, hvilket er næsten 1 % mere end i byerne, hvor andelen

	Sogn	Frekvens
1	Sorø landsogn	11,11 %
2	Bjernede	8,05 %
3	Haldagerlille	8,00 %
4	Alsted	7,35 %
5	Gyrstinge	6,33 %
---	-----	-----
31	Holbæk købstad	2,83 %
36	Ringsted købstad	2,63 %
50	Slagelse købstad	1,86 %
55	Sorø købstad	1,13 %
---	-----	-----
57	Ågerup	0,89 %
58	Kirkerup	0,82 %
59	Skellebjerg	0,79 %
60	Sønderup	0,63 %
61	Stenmagle	0,62 %

Tabel 42: De enkelte sognes frekvens for Rasmus i F1787.

er 2,18 %. Det fremgår imidlertid af tabel 42, at navnets procentvise del varierer ganske betragteligt landsognene imellem. Således optræder en række sogne med hver blot én registrering af *Rasmus*, og deraf frekvenser under 1 %, nederst på listen, mens toppen overvejende udgøres af sogne, hvor formen er anført mere end ti gange (Bjernede 12, Alsted 18, Gyrstinge 14, dog Haldagerlille 6). På grund af Sorø landsogns beskedne omfang på 9 løbenavne topper sognet imidlertid listen, da en enkelt forekomst her svarer til en misvisende høj frekvens på 11,11 %. I både Tersløse og Sønder Asmindrup sogne, hvor Sankt Erasmus er skildret blandt motiverne i de lokale kirkers kalkmalerier, er *Rasmus* jævnt frekvent med henholdsvis 4,10 % og 3,74 %.

I F1880 noteres 722 navne, der har sin oprindelse i *Erasmus*, fordelt imellem tre leksikalske navne (jf. tabel 43). Den oprindelige indlånte form *Erasmus* forekommer i alt 2 gange, mens *Rasmus* med 717

1880	Antal	Frekvens
Erasmus	2	<0,01 %
Rasmus	717	1,59 %
Asmus	3	<0,01 %
Erasmus	722	1,60 %

Tabel 43: Udviklinger af Erasmus i F1880.

forekomster, heraf 4 i variantformen *Rasmuus*, udgør langt størstedelen af navnene med oprindelse i *Erasmus*. *Rasmus* optræder i alle sogne, hvor det frekvensmæssigt fordeler sig ganske jævnt (jf. tabel 44). Den højeste frekvens opnås i Alsted, hvor 3,87 % af landsognets navnestof udgøres af *Rasmus*. Gudum sogn, der i 1787 er eneste sogn, hvor formen slet ikke optræder, opnår i 1880 den næsthøjeste frekvens for

	Sogn	Frekvens
1	Alsted	3,87 %
2	Gudum	3,55 %
3	Høm	3,37 %
4	Bjernede	3,32 %
5	Vester Broby	3,13 %
--	-----	-----
49	Slagelse købstad	1,13 %
51	Ringsted købstad	1,07 %
55	Holbæk købstad	0,77 %
--	-----	-----
59	Sorø købstad	0,53 %
60	Sorø landsogn	0,41 %
61	Allindemagle	0,39 %
62	Kirke Eskilstrup	0,24 %

Tabel 44: De enkelte sognes frekvens for Rasmus i F1880.

Rasmus, der fortsat er mere almindeligt på landet end i byerne, da formen samlet udgør 1,79 % af landsogdenes navnestof imod 0,96 % af købstædernes. Endelig optræder en sidste udvikling af *Erasmus* i F1880, nemlig den sønderjyske form *Asmus*, der er noteret 3 gange. I lighed med *Rasmus* er denne form opstået på grund af tryk på anden stavelse, men ved bortfald af *Er-* (Eggert 2009: 109).

Det er særligt i formen *Rasmus*, at

helgennavnet *Erasmus* manifesterer sig i de to folketællinger. I de to sogne, hvor Erasmus er skildret i kalkmalerierne udgør *Rasmus* en overgennemsnitlig andel af de pågældende sognes navnestof, men ingenlunde markant nok til, at helgenen synes at have haft spillet nogen udpræget rolle som navngivningsmotiv.

8. Analyseafsnit II: Danske kanoniserede helgener

Med *Erasmus* slutter den analytiske gennemgang af de otte mest frekvente helgennavne i F1787, og fokus vil herfra rettes imod en række helgener, der af forskellige årsager kan tænkes at have været særlig attraktive som navngivningsmotiv, men som i 1787-folketællingen er mere lavfrekvente end de netop gennemgåede navne. Det skal i første omgang dreje sig om de få danske helgener, der opnåede pavelig kanonisering: *Knut* og *Wilhelm* (Gad 1971: 34f.).

8.1 Knut

Med undtagelse af *Olaf* adskiller *Knut* sig fra de hidtil gennemgåede helgennavne, da det er af nordisk oprindelse, og hører til gruppen af usammensatte nordiske navne, der er opstået af appellativer (Hald 1971: 65ff.; Søndergaard 1986: 158). Blandt de nordiske lande er *Knut* særligt dansk (Hald 1971: 67), hvor det første belæg dateres til det 9. århundrede, da en dansk konge i York bærer navnet (ibid.: 66), og i de følgende århundreder indgår navnet ofte i den danske kongeslægt, hvor den første navnebærer tilsyneladende har været Gorm den Gamles far (DgP: 774). *Knut* synes imidlertid at have været benyttet i den brede befolkning i vikingetiden, hvilket forekomster i Danelagen og Normandiet samt det, at *Knut* optræder som beskriverled i otte *-torp*-navne, vidner om (Hald 1971: 66; Lerche Nielsen 1997bilag: 35). Ved svækkelse af klusilen *t* opstår former med *-d*, hvilket det tidligste eksempel på findes fra omkring år 1075 hos Adam af Bremen (AdamBr.: 99; Bolin 1960: 283ff.; DgP: 767), men "Skønt Udtalen med *d* (*dh*) maa være betydelig ældre, bevares Skriveformen med *t* næsten urokket helt til 1400, men derefter bliver *d* (*dh*) mere og mere almindeligt..." (DgP: 774f.).

Navnet *Knut* bæres af to danske helgener, hvoraf den tidligste, *Knud den Hellige* eller *Knud Konge*, efter ansøgning fra blandt andre broderen Erik Ejegod omkring år 1100 opnår pavelig kanonisering (Gad 1963a: 597), efter at han i år 1086 bliver dræbt af oprørske stormænd i Albani kirke i Odense (DHL: 3f.). En af grundene til

folkets opstand imod kongen er indstiftelsen af den kirkelige tiendeskat, og netop dette forhold sammen med drabsomstændighederne og bibelhistoriske analogier synes at være årsagsvirkende til den officielle dyrkelse af Knud den Hellige, men "...der er ikke vidnesbyrd om nogen bred folkelig tilslutning." (Gad 1971: 156). Den anden danske helgen ved navn *Knud* er Erik Ejegods søn *Knud Lavard* eller *Knud Hertug*, hvis legende særligt knytter sig til Haraldsted skov, hvor han i 1131 bliver dræbt som led i kongestriden, og Ringsted, hvor han først begravnes, og siden afholdes en translationsfest i forbindelse med den pavelige kanonisering i år 1169 (Gad 1963b: 600f.). I Odense bliver en nyopført kirke i starten af det 12. århundrede indviet til Knud den Hellige (DKOdense: 75), og efter translationen af Knud Lavard i Ringsted i 1170 kaldes kirken "...i den første Tid: Vor Frues og Hellig Knud Martyrs Kirke [...] og fik først senere i Middelalderen sit nuværende Navn efter Klosterets Værnehelgen." (DKSorø: 109f.) (jf. afsnit 9.2), men ellers er ikke mange kirker indviet til Sankt Knud (jf. Jørgensen 1909: 138). Heller ikke i kalkmalerier har de danske helgener særlig betydning, dog ses Knud Lavard i Ringsted (DKalk.3: 84ff.), mens Knud den Hellige oftest ses i Skåne (Bolvig 2002: 308). Endelig skal nævnes helligkilden Knud Lavards Kilde i Haraldsted Skov (Svane 1984: 93f.), hvorom Saxo beretter, at på stedet, hvor Knud Lavard blev myrdet, udsprang en helbredende kilde (Saxo 13,6,9) (jf. afsnit 4.3.3). Begge helgener er imidlertid vigtige skikkelser igennem middelalderens helgenkult, da "...Knud Konge og Knud Hertug kaares til Danmarks Patroner, ja den førstnævnte faar ny Ære som Rigshelgen..." (Jørgensen 1909: 44), på Sjælland ikke mindst Knud Lavard, der blev "...en yndet folkehelgen. [...] der påkaldtes [...] som Sællands særlige beskytter." (DHL: 114).

Af Meldgaards opmålinger fremstår *Knud* som det ellefte almindeligste navn i middelalderen (Meldgaard 1982: 198), og det fremgår af Thomsens studier, at det i særdeleshed er i egne med tilknytning til de danske helgener, at *Knud* er populært i det 16. århundrede (Thomsen 1926: 139). Lignende tendenser fremgår af Meldgaards undersøgelse over det danske navnestof i det 17. århundrede, hvor *Knud* er mest frekvent på Fyn og i mindre grad på Sjælland og i Sydvestjylland, hvor Knud Lavard var hertug. Igennem det 18. og 19. århundrede optræder *Knud* hyppigere i Skast herred i Sydvestjylland (Meldgaard 1965: 1ff.) end i det københavnske Vor Frue sogn (Meldgaard 1990: 58ff.), men navnet synes generelt ikke at have haft særlig

betydning på dette tidspunkt, og det optræder da heller ikke på listen over de ti mest frekvente navne omkring år 1800 (Eggert 2009).

I F1787 indtager *Knut* en placering som nummer 16 på listen over de mest frekvente helgennavne.

Knut noteres i alt 89 gange, alle gange i formen

	Antal	Frekvens
Knud	89	0,66 %
<i>Knut</i>	89	0,66 %

Tabel 45: Udviklinger af *Knut* i F1787.

	Sogn	Frekvens
1	Gudum	4,62 %
2	Bjernede	2,01 %
3	Bringstrup	1,73 %
4	Kindertofte	1,69 %
5	Kirke Eskilstrup	1,69 %
---	-----	-----
23	Ringsted købstad	0,79 %
33	Slagelse købstad	0,58 %
39	Sorø købstad	0,38 %
---	-----	-----
46	Tølløse	0,21 %

Tabel 46: De enkelte sognes frekvens for *Knud* i F1787.

Knud, hvilket svarer til 0,66 % af den samlede navnemasse (jf. tabel 45). Forekomsterne fordeler sig i 46 sogne, heriblandt tre af de fire købstæder, hvor *Knud* samlet noteres 9 gange, hvilket modsvarer 0,43 % af byernes navnemasse, hvorfor formen fremstår mere frekvent i landsognene, hvor de resterende 80 navnebærere modsvarer en frekvens på 0,71 %, men det synes ikke at være i så markant en grad, at *Knud* tør benævnes som et almuenavn. Med så relativt lavt et samlet antal forekomster af *Knud* fordelt i så mange sogne, som det trods alt er tilfældet, er formens frekvens i de enkelte sogne naturligvis påfaldende lav, dog med undtagelse af Gudum, hvor 3 af sognets 65 løbenavne udgøres af *Knud*, svarende til 4,62 % (jf. tabel 46). Udover Gudum er det imidlertid kun i Bjernede sogn, at *Knud* udgør mere end 2 % af navnestoffet, mens formen i yderligere 17 sogne opnår frekvenser over 1 %. Iblandt disse sogne er Haraldsted, hvor mordet på Knud Lavard som nævnt ovenfor fandt sted i år 1131, og netop Haraldsted hører med 5 forekomster til blandt de sogne, hvor *Knud* i faktiske tal er hyppigst, kun overgået af Soderup, hvor formen noteres 6 gange. Betragtes det, i hvilke sogne *Knud* udgør mere end 1 % af navnemassen, er hovedindtrykket, at formen ofte anvendes i sogne nær Haraldsted og Ringsted, hvor helgenen ligger begravet (jf. kort 6). Samtidig er Ringsted den af købstæderne, hvor *Knud* frekvensmæssigt er hyppigst, hvorfor der er visse indikationer af, at Knud Lavard har haft betydning som navngivningsmotiv. Dog må det understreges, at *Knud* er et ganske lavfrekvent navn også i disse sogne, ligesom der er sogne omkring Haraldsted og Ringsted, hvor *Knud* slet ikke forekommer.

	Antal	Frekvens
Knud	109	0,24%
<i>Knut</i>	109	0,24%

Tabel 47: Udviklinger af *Knut* i F1880.

I F1880 noteres *Knut* samlet 109 gange, svarende til 0,24 % af det samlede navnestof, og som det er tilfældet i F1787, er det udelukkende i formen *Knud* (jf.

	Sogn	Frekvens
1	Nordrup	1,23 %
2	Bromme	0,93 %
3	Vrangstrup	0,82 %
4	Næsby	0,62 %
5	Valsøllille	0,56 %
--	-----	-----
14	Slagelse købstad	0,43 %
17	Sorø købstad	0,31 %
35	Ringsted købstad	0,17 %
37	Holbæk købstad	0,16 %
--	-----	-----
44	Sankt Peders lds.	0,08 %

Tabel 48: De enkelte sognes frekvens for Knud i F1880.

tabel 47). Denne form noteres i 44 sogne, heriblandt de fire købstæder, hvor der i alt findes 33 forekomster, svarende til en frekvensmæssig andel på 0,31 % af den samlede navnemasse, og er i modsætning til 1787-folketællingen således mere frekvent i byerne end i landsognene, hvor *Knud* udgør 0,22 % af løbenavnene. Frekvensen for *Knud* i de enkelte sogne er lav (jf. tabel 48).

Således er det kun i Nordrup sogn, at formen udgør mere end 1 % af navnemassen, og det er blot i seks sogne, frekvensen overstiger 0,5 %. Tendensen til Knud Lavards mulige betydning som navngivningsmotiv, der kunne anes i F1787, er fraværende i F1880, hvor Haraldsted, og Ringsted købstad samt de omkringliggende sogne ikke har højere frekvenser for *Knud* end de øvrige sogne.

Helgennavnet *Knut* optræder i de to folketællinger udelukkende i formen *Knud*, men udgør i såvel 1787 som 1880 mindre end 1 % af det samlede navnestof. Det er derfor vanskeligt at drage endegyldige konklusioner, hvorvidt helgenerne Knud den Hellige og Knud Lavard har virket motiverende i navngivningen. Dog ses der i 1787 visse tendenser til, at sogne omkring Haraldsted og Ringsted købstad, hvortil Knud Lavard har særlige tilknytningsforhold, er blandt de sogne, hvor *Knud* opnår højeste frekvenser af de enkelte sognes samlede navnestof, hvilket sandsynliggør, at netop denne helgen retrospektivt har dannet grundlag som navngivningsmotiv.

8.2 Wilhelm

Wilhelm er et sammensat tysk navn, hvis ældste danske belæg kan henføres til *Willyelmus* (DgP: 1574), søn af den normanniske vikingehøvding Rollo, der ifølge visse overleveringer skulle være af dansk herkomst (DBL.12: 285f.). Roland Otterbjörk anfører imidlertid, at navnet kommer ”Till Norden med en biskop i Roskilde (1000-t.)” (Otterbjörk 1985 [1964]: 135), hvorved der refereres til *Wilhelmus* (DgP: 1574), der var kannik i Bremen, men tidligt i Sven Estridsens regeringstid (ca. 1047-1074) får biskopembede i Roskilde (DBL.15: 532f.; Saxo: 11,2,1). I de gamle bebyggelsesnavne optræder *Wilhelm* som beskriverled en enkelt gang (DgP: 1579; Lerche Nielsen 1997bilag: 44).

Danmarks tredje og sidste kanoniserede helgen er i virkeligheden af fransk herkomst. *Vilhelm af Æbelholt* er oprindeligt kannik i et parisisk kloster men bliver ifølge hans levnedsskrivelse i 1160'erne af Absalon hidkaldt for at reorganisere et kloster på Eskilsø ved Roskilde (DHL: 212ff.; Gad 1971: 257). Omkring år 1175 flyttes klostets samfundet fra Eskilsø til Æbelholt i Nordsjælland, hvor det under Vilhelms ledelse bliver et driftigt kloster (Kramer 2013: 16ff.; Heebøll-Holm 2013: 6f.). Efter flytningen af klosteret omhandler Vilhelms levnedsskildring fortrinsvis mirakler både før og efter hans død i år 1203, hvilket sandsynligvis skal ses i lyset af kirkens arbejde med at få Vilhelm paveligt kanoniseret, hvilket gennemføres i år 1224 (Jacobsen 2001: 15; DHL: 224ff.). Sankt Vilhelm er værnehelgen for Gislev kirke på Østfyn, men ellers kendes der ikke til kirkededikationer til den franske abbed (Jørgensen 1909: 155; DDKirk.8: 99). I kalkmalerier er Vilhelm blot gengivet som motiv i tre kirker (Bolvig 2002: 316), hvoraf ingen ligger indenfor eller i umiddelbar nærhed af de 62 sjællandske sogne, denne undersøgelse har i fokus.

Helgennavnet *Wilhelm* hører ikke til blandt de almindeligste navne i Danmark i middelalderen eller i tiden omkring reformationen, hvilket fraværet i såvel Meldgaards opstilling af de 20 navne med størst seddelkorpus i DgP som Thomsens undersøgelser af den danske navneskik i 1500-tallet vidner om (Meldgaard 1982: 198; Thomsen 1926). Heller ikke i 1600-tallet har *Wilhelm* særlig betydning, men forekommer dog sporadisk i København, Nakskov og de jyske områder (Meldgaard 1982: 189ff.). I løbet af de følgende århundreder optager *Wilhelm* efterhånden en større del af navnestoffet, hvilket fremgår af Meldgaards undersøgelse over navnerepertoiret i Vor Frue sogn i København, hvor formen *Vilhelm* fra det 18., men i særdeleshed det 19. vinder indpas, og fra midten af det 19. århundrede gælder det samme for den engelske form *Villiam* (Meldgaard 1990: 58ff.). Tilsyneladende er det fortrinsvis i hovedstaden, *Wilhelm* bliver populært i denne periode, da navnet slet ikke optræder i Skast herred indenfor den samme periode (Meldgaard 1965: 1ff.), og ikke er på listen over de mest frekvente navne omkring år 1800 (Eggert 2009: 103ff.).

I F1787 optræder *Wilhelm* i alt 32 gange, hvilket svarer til en andel på blot 0,24 % af det samlede navnestof, og er hermed nummer 21 på listen over folketællingens anvendte helgennavne. De 32 løbenavne fordeler sig på tre leksikalske navne, hvoraf den indlånte form, *Wilhelm*, er klart

	Antal	Frekvens
Wilhelm	27	0,20 %
Willum	4	0,03 %
William	1	<0,01 %
Wilhelm	32	0,24 %

Tabel 49: Udviklinger af Wilhelm i F1787.

hyppigst med 27 forekomster, heraf variantformerne *Wildhelm* (4) og *Vilhelm* (1) (jf. tabel 49). Det lader sig ikke afgøre, om *-d-* i *Wildhelm* afspejler en udtalevariation, men da de fire gange formen optræder alle forefindes i Slagelse Købstad, i områder hvor formen *Wilhelm* ikke optræder, skyldes formen snarest skriverens praksis.

	Sogn	Frekvens
1	Sankt Peders lds.	1,24 %
2	Bromme	1,10 %
3	Holbæk købstad	0,67 %
---	-----	-----
7	Slagelse købstad	0,58 %
---	-----	-----
16	Ringsted købstad	0,26 %
17	Tølløse	0,21 %

Tabel 50: De enkelte sognes frekvens for *Wilhelm* i F1787.

Wilhelm noteres i alt 10 gange i købstæderne Slagelse (5), Holbæk (4) og Ringsted (1), hvorved formen samlet står for 0,47 % af denne sognetypes navnemasse, mens de resterende 17 forekomster, svarende til 0,13 %, fordeler sig i 14 landsogne. Kun i Sankt Peders landsogn og Bromme udgør *Wilhelm* mere end 1 % af den

samlede navnemasse (jf. tabel 50).

Formen *Willem* opstår på dansk grund ved svind af *h-* i forlyd til andet sammensætningsled med reduceret trykstyrke (Hansen 1971: 470f.), samt assimilation af *lm* via *mm* til *m* (DgP: 1579), men kan også være en form indlånt fra tysk (ibid.). Af *Willem* opstår ved labialisering *e* til *u* formen *Willum* (Hansen 1962: 277; DgP: 1579), der samlet noteres 4 gange i F1787. De få forekomster fordeler sig i sognene Holbæk købstad, Grandløse, Pedersborg og Vester Broby, hvorfor ingen entydige tendenser fremkommer for denne form. Endelig optræder den engelske udvikling *William* en enkelt gang i Haraldsted sogn.

Wilhelm er langt mere frekvent i F1880 end i F1787, hvilket skyldes, at *Wilhelm* hører blandt de tyske navne, der især i 1700-tallet bliver almindelige i adelens navnerepertoire (Søndergaard 1979: 173f.), og som siden vinder indpas i den bredere befolkning (ibid.: 196), men også påvirkning fra engelsk litteratur, der indtil midten af det 19. århundrede primært, "...var oversat til dansk fra tyske udgaver..." (Meldgaard 1997: 104). Derved indlånes eksempelvis et engelsk kongenavn som *William* i perioden i første omgang i tysk form, men fra omkring 1850 oversættes engelske forfattere direkte til dansk, og herefter bliver også *William*, sammen med en række andre engelske navne, mere frekvente i Danmark (ibid.; jf. Søndergaard 1979: 183).

I F1880 optræder helgennavnet *i*, hvad der her anskues som, 6 leksikalske navne, dog kan der

	Antal	Frekvens
Vilhelm	860	1,91 %
Vilhelt	1	<0,01 %
Vilhem	1	<0,01 %
Vilhjelm	4	<0,01 %
Villum	2	<0,01 %
Villiam	88	0,20 %
Wilhelm	956	2,12 %

Tabel 51: Udviklinger af *Wilhelm* i F1880.

argumenteres for såvel skærpet differentiering i flere selvstændige udviklinger som for, at flere former er korresponderende med hinanden (jf. tabel 51). Samlet optræder *Wilhelm* og udviklinger heraf 956 gange, hvilket svarer til, at helgennavnet udgør 2,12 % af den samlede navnemasse. Dette må betragtes som en kraftig stigning i forhold til de 0,24 %, helgennavnet udgør af navnestoffet F1787. Det noteres, at hvor de almindeligste former i F1787 for alle udviklinger er med *W-*, da er *V-* i F1880 den foretrukne stavevariation. Den oprindeligt indlånte form er almindeligst, da *Vilhelm* noteres 860 gange, hvilket modsvarer 1,91 % af det samlede navnekorpus. Formen *Vilhelm*, der optræder 659 gange, er hyppigst, men herudover optræder variantformerne *Wilhelm* (170), *Vildhelm* (7), *Hvilhelm* (4), *Vilhælm* (2), *Velhelm* og *Wildhelm* (1) samt forkortelserne *Vilh.* (12) og *Wilh.* (4). Formerne med *-d* i første led, *Vildhelm* og *Wildhelm*, optræder i Sorterup (4), Tystrup (2) samt Slalgelse købstad og Slaglille (1), mens formen med, hvad der må formodes at være uudtalt *H-* i indlyd, *Hvilhelm*, findes i sognene Nordrup (2), Lyng og Ågerup (1). Disse former optræder generelt i de enkelte sognes folketællingslister isoleret fra øvrige skrivevarianter af *Vilhelm*, hvilket tyder på, at der endnu engang er tale om enkelte skrivers individuelle stavevariationer for *Vilhelm*. Det skal endvidere bemærkes, at disse anførte formers førsteled ortografisk svarer overens med de kendte glosers henholdsvis adjektivet 'vild' og substantivet 'hvil' (Ømålssaml.; ØMO.8: 77f.), hvorfor der hos skriveren, eller muligvis navnebærerne selv, kan tænkes at være etableret folkeetymologisk omdannelse af navneelementerne til *Vildhelm* og *Hvilhelm*, hvilket imidlertid er vanskeligt at påvise (jf. Laurist, afsnit 7.4).

	Sogn	Frekvens
1	Kindertofte	4,49 %
2	Sorø landsogn	3,85 %
3	Slagelse købstad	3,39 %
4	Ringsted købstad	3,21 %
5	Holbæk købstad	3,14 %
6	Ottestrup	2,99 %
7	Sorø købstad	2,90 %
---	-----	-----
59	Haldagerlille	0,43 %
60	Tveje Merløse	0,25 %
61	Kvanløse	0,22 %

Tabel 52: De enkelte sognes frekvens for *Vilhelm* i F1880.

Vilhelm inklusiv variantformer er som nævnt noteret 860 gange i F1880 og optræder i samtlige sogne med undtagelse af Vrangstrup. *Vilhelm* er et udpræget bynavn, da det i de fire købstæder er anført 346 gange, hvilket svarer til 3,24 % af løbenavnene i byerne, mens de resterende 514 forekomster modsvarer en frekvens på 1,50 % i landsognene. At *Vilhelm* først og fremmest er et købstadsnavn fremgår ganske klart af listen over sognenes frekvens for formen, hvor alle fire købstæder optræder blandt de 7 sogne med den højeste frekvens (jf. tabel 52). Dog bemærkes det, at Kindertofte har den absolut højeste frekvens af *Vilhelm*, da

formen udgør 4,49 % af sognets løbenavne, mens et andet landsogn, Sorø landsogn, med 3,85 % har den næsthøjeste frekvens.

De kuriøse former *Vilhem* i Slagelse købstad, hvor der er svind af *l* i andet led og *Vilhelt* i Benløse skyldes muligvis fejl af skrivere, om end sidstnævnte kan forklares ved folkeetymologisk omdannelse af navneelementet *-helm* til substantivet 'helt' i stil med *Vildhelm* og *Hvilhelm*. Det samme gør sig gældende for formen *Vilhjelm*, der samlet optræder fire gange i Ringsted landsogn (2) og Munke Bjergby (1) samt variantformen *Viljelm* i Slagelse købstad (1). Formen kan ligeledes tænkes opstået ved folkeetymologisk omdannelse, dog således at der er overensstemmelse med omtydningen og navneelements oprindelige betydning, substantivet 'hjelm' (Hornby 1978: 130f.), eller der kan være tale om decideret oversættelse af navneelementet.

Den danske udvikling *Villum* markerer sig ikke i folketællingen men optræder kun en gang i hvert af sognene Grandløse og Sønder Asmindrup. Mere frekvent er den engelske udvikling *Villiam*, der samlet noteres 88 gange, heraf formerne *William* (32), *Viliam* (7), *Wiliam* (5) og *Wiljam* (1). Formens markante fremgang fra én navnebærer i F1787 skal som nævnt sikkert tillægges, at man i den mellemliggende periode er begyndt at oversætte engelsk litteratur direkte til dansk. Formen optræder i 23 sogne, og som det er tilfældet med *Vilhelm* er også *Villiam* et udpræget bynavn, da formen i købstæderne noteres 61 gange, svarende til 0,57 % byernes navnestof, mens 27 forekomster i landsognene kun modsvarer 0,08 %. Tilsvarende *Vilhelm* findes alle fire købstæder blandt de sogne, der har den højeste frekvens for *Villiam* (jf. tabel 53).

	Sogn	Frekvens
1	Holbæk købstad	0,86 %
2	Sorø købstad	0,69 %
3	Kirke Flinterup	0,61 %
4	Slagelse købstad	0,51 %
---	-----	-----
7	Ringsted købstad	0,28 %

Tabel 53: De enkelte sognes frekvens for *Villiam* i F1880.

Helgennavnet *Wilhelm* adskiller sig fra de øvrige gennemgåede navne ved at stige markant i frekvens fra F1787 til F1880. Fra at udgøre blot 0,24 % af navnestoffet i F1787 udgør *Wilhelm* og udviklinger heraf samlet 2,12 % af 1880-folketællingens samlede navnestof. Stigningen i frekvens skal samtidigt ses i lyset af, at samtlige øvrige navne, der ellers optræder i denne undersøgelse, frekvensmæssigt udgør mindre andele i F1880 end i F1787. *Wilhelm* af Æbelholt ser ikke ud til at spille nogen rolle som navngivningsmotiv i hverken F1787 eller F1880, dels har han ikke en fremtrædende synlig rolle, dels må navnets opblomstring op til 1880-

folketællingen ses i lyset af århundredets påvirkning fra engelsk litteratur direkte oversat fra engelsk eller via tysk.

9. Analyseafsnit III: Købstadskirkeværnehelgener i området

Som tidligere nævnt har Holbæk kirke knyttet Sankt Nikolai til sig, mens den ene af de to store kirker i Slagelse er indviet til Sankt Peder. Herudover findes der i det undersøgte område endnu to købstadskirker, der er indviet til mandlige helgener: Sankt Mikkels kirke i Slagelse og Sankt Bendts kirke i Ringsted. I det følgende vil fokus rettes imod disse værnehelgeners navne.⁸

9.1 Mikael

Det hebraiske navn *Mīkāel* indlånes i Danmark i sin latinske form *Michael* (NPL: 202; DgP: 963), hvor de tidligste belæg findes i genitivform, blandt andet i forbindelse med festdagen for ærkeenglen Mikael (NecrLund: 97), i dødebogen "Memoriale fratrum" i *Necrologium Lundense* (DgP: 958), hvoraf hovedparten dateres til det 12. århundrede (NecrLund: XLV). Navnet synes herefter hurtigt at vinde indpas i Danmark, hvor det "...bliver meget yndet og udbredt i alle Lag af Befolkningen Middelalderen igennem." (DgP: 963). *Michael* optræder som beskriverled i to -torp-navne, der i dag begge manifesterer sig i formen *Mikkelstrup* (Lerche Nielsen 1997bilag: 37).

Sankt Mikael hører til blandt de ældste helgener i Norden (Jørgensen 1909: 7), hvor han via sin egenskab som ærkeengel og på grund af sin rolle i bibelen, særligt i apokalypsen, hvor han som englenes anfører besejrer dragen (Åb 12), indtager en særlig position. Af denne bibelske scene opstår opfattelsen af Mikael som en central figur i forbindelse med døden og ikke mindst dommedag (Gad 1971: 208), hvor ærkeenglen står som sjælevejer (Gad 1966: 617) og for de frelste som "...Engelen, der i Dødsstunden modtager retfærdige Menneskers Sjæle og fører dem til Paradis..." (Jørgensen 1909: 106). Det er netop skildringer af Mikael som dragedræber og sjælevejer, der hovedsagligt gengives i kalkmalerier, også sporadisk indenfor denne undersøgelses 62 sogne. Således ses dragedræberen i Stenlille (DKalk.3: 105; DKHolbæk: 459) og Sigersted kirker (DKSorø: 434), og som sjælevejer har Mikael været gengivet i Tveje Merløse kirke (DKHolbæk: 2988). Omkring 20 kirker er på dansk grund indviet til Sankt Mikael (Jørgensen 1909: 149f.; Gad 1966: 618),

⁸ Sorø Kirke har været en del af et cistercienserkloster, og er som alle kirker indenfor denne orden indviet til Vor Frue (DKirkSorø: 18).

heriblandt den hos Saxo omtalte kirke i Slagelse (Saxo: 12,1,5), der opførtes i årene 1074-88, og "...kaldes endnu efter sin middelalderlige Værnehelgen, Ærke-Engelen Michael med dennes danske Navn" (DKSorø: 187ff.), Sankt Mikkel. I den kirkelige liturgi nævnes Mikael "...hver eneste Søndag i den Syndsbe kendelse, hvormed den katolske Gudstjeneste blev indledet." (Ellekilde 1943: 75; jf. Gad 1966: 616), men hans festdag er den 29. september, og "...Mikkelsdag (først ophævet officielt 1770) brugtes tidligere på landet som dagen for høstgildet og som skifte- og flyttedag eller betalingstermin." (Søndergaard 1979: 121; jf. Ellekilde 1943: 79ff.).

Michael udgør det femtende største korpus i DgP ifølge Meldgaards opmåling (Meldgaard 1982: 198). I reformationsårhundredet har navnet størst betydning i de jyske områder (Thomsen 1926: 143), mens det i det følgende århundrede særligt forekommer i så forskellige områder som Nordvestjylland, Nakskov og især København, repræsenteret ved Vor Frue sogn (Meldgaard 1982: 189ff.). Netop i Vor Frue sogn ses imidlertid en jævnt faldende tendens fra det 17. til midten af det 19. århundrede (Meldgaard 1990: 58ff.). I Sydvestjylland synes *Michael* derimod slet ingen rolle at have spillet, da navnet her kun optræder sporadisk i formerne *Michael* og *Mikkel*. *Michael* indgår heller ikke i almuens ti mest frekvente navne omkring år 1800 (Eggert 2009: 103ff.).

I F1787 er *Michael* og den gamle danske udvikling *Mikkel*, oftest i formen *Michel*, noteret i alt 50 gange (jf. tabel 54), hvilket svarer til 0,37 % af den samlede

	Antal	Frekvens
Michael	17	0,13 %
Michel	33	0,25 %
Michael	50	0,37 %

Tabel 54: Udviklinger af Michael i F1787.

navnemasse. Formen *Michael* er noteret 17 gange, heraf en enkelt gang variantformen *Mikkael*, og fordeler sig i 13 sogne, hvoraf de 3 er købstadssogne. Her noteres *Michael* samlet 5 gange i Holbæk (3) samt Ringsted og Slagelse (1), og udgør således 0,24 % af byernes samlede navnemasse og fremstår her en anelse mere frekvent end i landsognene, hvor samlet 0,11 % af løbenavnene udgøres af *Michael*.

	Sogn	Frekvens
1	Høm	0,99 %
2	Store Tåstrup	0,76 %
3	Bringstrup	0,58 %
4	Næsby	0,56 %
5	Holbæk købstad	0,50 %
---	-----	-----
11	Ringsted købstad	0,26 %
13	Slagelse købstad	0,12 %

Tabel 55: De enkelte sognes frekvens for formen Michael i 1787.

Anskues navnets frekvens på sogneniveau, bemærkes det, at *Michael* aldrig overstiger 1 % af sognenes navnestof (jf. tabel 55).

Michel er noteret 33 gange, heraf variantformerne *Mikkel* (8) og *Mikel* (1), der i nærværende undersøgelse anses som variantformer af *Michel* grundet den geografiske spredning.

Således optræder formen *Michel* aldrig i samme sogn som formen *Mik(k)el*, hvilket sandsynliggør sammenfald af de to former, således at *-ch-* i *Michel* ikke udtrykker en mere palataliseret udtale [χ] end *-kk-* i *Mikkel* (jf. GGII: 25f.). Udviklingen fra *Michael* til *Mikkel* er som antydnet sket tidligt på dansk grund, i første omgang ved palatalisering af *k* til formen *Michiel*, der siden har medført

	Sogn	Frekvens
1	Søstrup	1,53 %
2	Søndersted	1,47 %
3	Allindemagle	1,27 %
4	Nordrup	0,98 %
5	Haraldsted	0,91 %
6	Ringsted købstad	0,79 %
---	-----	-----
19	Slagelse købstad	0,35 %
---	-----	-----
22	Tølløse	0,21 %

Tabel 56: De enkelte sognes frekvens for *Michiel* i 1787

konsonantforlængelse foran *i* og efterfølgende bortfald af dette *i* (DgP: 963; GGII: 388f.). *Michel* optræder i F1787 i købstadssognene Ringsted og Slagelse med 3 tilfælde i hver samt i 20 landsogne og fordeler sig frekvensmæssigt ganske ligeligt imellem de to sognetyper, da formen udgør henholdsvis 0,28 % i købstæderne og 0,24 % i landsognene. Kun i tre sogne udgør formen mere end 1% af det samlede antal løbenavne: Søstrup (1,53 %), Søndersted (1,47 %) og Allindemagle (1,27%) (jf. tabel 56). Der synes således ikke at være nogen sammenhæng imellem hverken Sankt Mikkels kirke i Slagelse eller sogne, i hvis kirke *Michael* er gengivet som motiv.

Også i 1880-folketællingen noteres *Michael* og den danske udvikling *Mikkel* i alt 50

	Antal	Frekvens
Michael	48	0,11 %
Mikkel	2	<0,01 %
Michael	50	0,11 %

Tabel 57: Udviklinger af *Michael* i F1880.

gange, men i modsætning til den tidligere folketælling er den oprindelige latinske form med 48 forekomster i klart overtal (jf. tabel 57). Udover *Michael*, der i denne staveform er anført 24 gange, optræder variantformerne *Mikael* (9), *Michal* (5), *Mikal* (3), *Mikarl* (2) samt *Micael*, *Mical*, *Micharl*, *Mickael* og *Mickal* (1). Variantformerne med

	Sogn	Frekvens
1	Vrangstrup	0,82 %
2	Søstrup	0,61 %
3	Nordrup	0,49 %
4	Skellebjerg	0,43 %
5	Tølløse	0,41 %
---	-----	-----
10	Holbæk købstad	0,29 %
14	Ringsted købstad	0,22 %
18	Slagelse købstad	0,14 %
---	-----	-----
25	Sorø købstad	0,08 %

Tabel 58: De enkelte sognes frekvens for formen *Michael* i F1880.

-r- kan muligvis være opstået ved samme form for folkeetymologisk omdannelse, som tidligere foreslået for formerne *Laurist*, *Vildhelm* og *Hvilhelm* (jf. afsnit 7.4; 8.2), hvor navneelementet *-karl* (og *-charl*) er dannet ved association til det velkendte substantiv 'karl' (ØMO.9: 242ff.). Varianterne med *-r-* optræder i sognene Holbæk købstad, Skellebjerg og Sønder Jernløse, hvor også former uden *r* optræder, men da de to varianttyper ikke anføres på samme lokalitet indenfor sognet, er det sandsynligt at former med *-r-* repræsenterer enkelte

skrives foretrukne stavevariation, der muligvis skyldes den nævnte association til 'karl'. De 48 forekomster af *Michael* fordeler sig i 25 sogne, heriblandt alle fire købstæder, hvor formen samlet noteres 19 gange, svarende til 0,18 % af navnemassen (jf. tabel 58). Trods den lave frekvens fremstår navnet mest frekvent i købstæderne, da *Michael* i landsognene blot udgør 0,08 % af navnestoffet.

Med kun enkeltstående forekomster i Soderup og Sankt Mikkel's landsogn noteres *Mikkel* påfaldende sjældent i F1880. At formen optræder i landsognet tilknyttet Sankt Mikkel's kirke i Slagelse, synes at være et tilfælde, da kirkens værnehelgen ellers ikke ser ud til at have præget navnevalget i området. Således adskiller Slagelse købstad og byens opland⁹ sig ikke nævneværdigt i hverken F1787 eller F1880, når sogne i dette områdes betragtes samlet i forhold til de øvrige sogne (jf. tabel 59). I Slagelse-området noteres i F1787 i alt 2.196 løbenavne, hvoraf blot 8, svarende til 0,36 %, har

	1787 antal frekvens		1880 antal frekvens	
Slagelse købstad	4	0,46 %	7	0,14 %
Slagelse "opland"	4	0,30 %	7	0,17 %
Slagelse + opland	8	0,36 %	14	0,15 %
Øvrige sogne	42	0,37 %	36	0,10 %

Tabel 59: Michaels frekvens i og omkring Slagelse kbst. i F1880.

oprindelse i *Michael*. Dette modsvarer undersøgelsens øvrige sogne, hvor 0,37 % af løbenavnene er dannet af *Michael*. I F1880 optræder formerne *Michael* og *Mikkel* i alt 14 gange i Slagelse og de omkringliggende sogne, hvilket svarer til en andel på 0,15 % af områdets 9.190 løbenavne, hvilket kun er en smule højere end i undersøgelsens øvrige sogne.

Samlet er indtrykket for de to folketællinger, at Slagelse kirkes værnehelgen ingen betydning har i navngivningen. Heller ikke sogne, hvor *Michael* er gengivet som motiv i form af dragedræberen eller som sjælevejeren i kalkmalerier, spores nogen særlig brug af navnet.

9.2 *Benedictus*

Det sidste helgennavn, der skal næves her, er det latinske *Benedictus* (Hornby 1978: 96), der hører til de tidligt indlånte kristne navne og kan spores tilbage til midten af det 11. århundrede. Den første kendte danske bærer af navnet er som tidligere nævnt Svend Estridsens søn, *Benedikt*, der nævnes i flere kilder, eksempelvis *Benedictum* (Vitæ sanct.: 144); *Beynth* (Rimkr.1495: 107) og *Benedictus* (Saxo:

⁹ Dette indbefatter foruden Slagelse købstad sognene, der i 1787 henhører under Slagelse herreds provsti, Kindertofte, Nordrup, Ottestrup, Sankt Mikkel's landsogn, Sankt Peders landsogn, Sorterup og Sønderup. Dertil medregnes Gudum sogn, der i 1787 henhører til Løve herreds provsti, men grundet geografisk placering handelsmæssigt må formodes have søgt Slagelse. (digdag.dk).

11,7,1) (jf. DgP: 103), og som dør i 1086 i forbindelse med drabet på broderen Knud den Hellige (jf. afsnit 3.2). At *Benedict* er indlånt tidligt vidner bebyggelsesnavnet Bendstrup, der forekommer en gang i Nordsjælland og to gange i Østjylland (Hald 1974: 53f.), om, dog henfører Lerche Nielsen et af de østjyske -torp-navne til *Bēnir** (Lerche Nielsen 1997bilag: 30).

Helgennavnets udbredelse må særligt tillægges benediktinerordenens stifter *Benedictus af Nursia* (DgP: 108), der affattede den omfattende åndelige vejledning, Benedikts regel, der siden adopteredes af flere klostre (Gallén 1956: 451f.). I Norden hører Benedikts klosterorden til blandt de centrale (Nyberg 2006: 28), og i Danmark alene er det "Benediktinerne [der] tegner sig for det største antal klostre..." (Vogt 2002: 180). Et af disse oprettes i midten af det 12. århundrede i Ringsted, hvor den tilhørende kirke på et tidspunkt i middelalderen overgår til at have Sankt Benedictus som værnehelgen (jf. afsnit 8.1). Dette er tilsyneladende den eneste danske kirkededikation til Benedictus, da denne overhovedet ikke optræder i Ellen Jørgensens oversigt over de danske kirker og klostres værnehelgener, mens Ringsted kirke anføres under *Canutus dux* (Jørgensen 1909: 138). Heller ikke i kalkmalerierne er Benedictus synlig, da han kun optræder som motiv i Skive gamle Kirke (DKalk.6: 223).

Udviklinger af *Benedictus* spiller ingen markant rolle i F1787, da blot 13 løbenavne har oprindelse i dette navn fordelt på to leksikalske navne (jf. tabel 60). 6 gange, svarende til 0,04 % af den samlede navnemasse, noteres den danske udvikling *Bent*, heraf variantformerne *Bendt* (2) og *Bend* (1), der er opstået i løbet af det 14. århundrede ved synkopering af det trykssvage *e* til formen *Bendict* (Hansen 1962: 318f.), yderligere sammentrækning ved bortfald af *i*, hvorved former som *Benkt* og *Bænkt* fremkommer (Hald 1974: 53), og siden bortfald af *-k-* i trekonsonantgruppen (Hansen 1971: 358f.; Hald 1974: 53). Den anden udvikling af *Benedictus*, der noteres i F1787, er *Bendix*, der kendes i Danmark fra slutningen af middelalderen og "...forudsætter Benedictus med den latinske

bøjningsendelse bevaret." (Hald 1974: 53). De få forekomster af *Bent* og *Bendix* fordeler sig ganske forskelligt med hensyn til sognetype. *Bent* er således kun noteret i landsogne, mens *Bendix* med 4 forekomster i byerne udgør 0,19 % af købstædernes samlede navnemasse, men kun 0,05 % af landsoggenes.

	Antal	Frekvens
Bent	6	0,04 %
Bendix	7	0,05 %
<i>Benedictus</i>	13	0,10 %

Tabel 60: Udviklinger af *Benedictus* i F1787.

Benedictus udgør i F1880 fortsat en forsvindende lille del af navnemassen, da blot 12 løbenavne udspringer af det latinske navn, hvilket svarer til 0,03 % af den samlede navnemasse (jf. tabel 61). Af de tre udviklinger er *Bendt* med 7 forekomster, heraf variantformerne *Bent* (2) og *Benth* (2), hyppigst. Formen *Bendix* noteres 4

	Antal	Frekvens
Bendt	7	0,02 %
Bendix	4	<0,01 %
Bengt	1	<0,01 %
<i>Benedictus</i>	12	0,03 %

Tabel 61: Udviklinger af *Benedictus* i F1880.

gange, mens *Bengt*, den svenske udvikling af *Benedictus* (Otterbjörk 1985 [1964]: 79), optræder en enkelt gang. Den antydning, der i 1787 synes at være til, at *Bendix* er et købstadsnavn i forhold til *Bent*, er i 1880 forsvundet. Her optræder alle tre udviklinger i købstadssogne, *Bendt* og *Bengt* i Holbæk, *Bendt* og *Bendix* i Slagelse.

Alene den påfaldende lave frekvens af *Benedictus* i begge folketællinger indikerer, at Sankt Bendts kirke i Ringsted ikke har haft indvirkning som navngivningsmotiv. Dette fremtræder imidlertid endnu mere evident, når der tages et nærmere blik på helgennavnets geografiske fordeling (jf. kort 7). Skulle Sankt Bendts kirke have haft virket motiverende for brug af navnet, da måtte det være naturligt, at en markant andel af formene udviklet af *Benedictus* ville forekomme i Ringsted købstad og de omkringliggende sogne, men dette er langt fra tilfældet. Tværtimod træffes i F1787 én forekomst i nærområdet, *Bendix* i Ringsted landsogn, mens navnet overhovedet ikke optræder i eller omkring købstaden i 1880-folketællingen.

Benedictus udgør samlet set en forsvindende lille del af de to folketællingers navnestof, men der forekommer i F1787 alligevel visse indikationer på, at helgennavnets danske udvikling, *Bent*, hører til i bondesamfundet, mens *Bendix* i videre omfang benyttes i byerne. Ringsted kirkes værnehelgen ser ikke ud til at have betydning som navngivningsmotiv overhovedet.

10. Konklusion

Jeg har i dette speciale undersøgt, hvordan kristendommen har sat spor i navnebrugen i et sjællandsk område eksemplificeret i udbredelsen af mandlige helgennavne og udviklinger heraf i folketællingen fra 1787 og i mindre grad folketællingen fra 1880. Det fremgår heraf ganske tydeligt, at helgennavne, primært i de danske udviklinger, hører blandt de mest frekvente kristne navne, herunder 1787-folketællingens fem absolut hyppigste navne, *Hans*, *Jens*, *Niels*, *Peder* og *Lars*.

Når alle de i 1787-folketællingen tilstedeværende manifestationer og udviklinger samles under de oprindelige navne, hvori de har sit udspring, er det en meget broget skare af katolske helgener, der ligger bag de almindeligste navne. Således udgøres de otte vanligste helgennavne i 1787 af den centrale bibelske figur Johannes Døber (*Iohannes*), den lilleasiatiske biskop Nikolaus fra Myra (*Nicolaus*), apostlen og den himmelske nøglebærer Peter (*Petrus*), den romerske martyr Laurentius (*Laurentius*), apostlen Andreas (*Andreas*), den norske kongehelgen Olaf (*Olaf*) samt de to nødhjælpere Jørgen (*Georgius*) og Erasmus (*Erasmus*). Med undtagelse af nødhjælperne hører netop disse allerede i middelalderen til de mest udbredte navne, hvilket opmålinger af seddelsamlingen til værket *Danmarks gamle Personnavne* vidner om (Meldgaard 1982: 198). Heraf fremgår det, at de seks mest udbredte helgennavne i 1787-folketællingen alle tager del i middelalderens syv almindeligste navne. Resultatet stemmer ligeledes overens med de hyppigste mandsnavne på landsplan omkring år 1800, hvor kun *Olaf* og *Georgius* ikke indgår i topti (Eggert 2009: 104).

Forholdet imellem almue- og købstadsnavne synes ganske klar for de fleste af navnenes vedkommende, da de danske udviklinger *Jens*, *Niels*, *Peder*, *Lars*, *Anders*, og *Ole* alle optræder langt mere frekvent i landsogne, end det er tilfældet i byerne. I købstæderne er formerne *Johan*, *Nicolai* og *Andreas* hyppige, mens også *Peter* og *Lorentz* tenderer til at være bynavne. For nødhjælpernavnene, der er senere indlånt, optræder mindre markante forskelle, da *Rasmus* og i særdeleshed *Jørgen* har mere jævne frekvenser imellem land og by.

Generelt er den geografiske fordeling af disse helgennavne i 1787 ganske jævn i den forstand, at der ganske vist forekommer stor divergens imellem de enkelte sognes frekvens for et givent helgennavn, men at sogne med høj frekvens forekommer spredt over hele det undersøgte område, og ligeså sogne med en lav frekvens. Dog fremtræder *Jørgen* (*Georgius*) mere frekvent i det undersøgte områdes sydlige del, hvor sogne øst for Slagelse gennemgående har en højere frekvens af navnet end det undersøgte områdes øvrige dele. Grunden hertil lader sig imidlertid ikke fastslå ud fra de undersøgte navngivningsmotive såsom kirkededikationer, kalkmalerier og helligkilder.

Heller ikke når det drejer sig om helgennavne, man grundet synlighed i samfundet kunne forestille sig en særlig tilknytning til i området, dels i kraft af status som de

eneste danske kanoniserede helgener *Knud den Hellige*, *Knud Lavard* (*Knut*) og *Vilhelm af Æbelholt* (*Wilhelm*), dels kirkelige dedikationer til *Sankt Mikkel* (*Michael*) i Slagelse og *Sankt Bendt* (*Benedictus*) i Ringsted, synes disse helgeners navne overordnet ikke at have betydning som navngivningsmotiv. Det er påfaldende, at helgennavnet *Benedictus*, grundlæggeren af den mest udbredte klosterorden i Danmark, som navngivningsmotiv fremstår uden betydning, da kun samlet 13 løbenavne i et korpus på over 13.000 har sin oprindelse i *Benedictus*. Kun for navnet *Knud* ses tilnærmelsesvis en koncentration omkring Haraldsted skov og Ringsted købstad, hvilket falder sammen med lokaliteter, der har særlig tilknytning til helgenen *Knud Lavard*, der dræbtes netop i Haraldsted skov og siden gravlagdes i Ringsted kirke, den senere *Sankt Bendt*. *Knud* er imidlertid et lavfrekvent navn i de enkelte sogne, også i området omkring Haraldsted og Ringsted, men er dog en anelse hyppigere her. De kirkelige værnehelgener og lokalhelgener, der indgår i folketællingens otte hyppigste helgennavne, *Sankt Nikolai* i Holbæk og *Sankt Peder* i Slagelse, samt denne kirkes lokalhelgen *Hellig Anders*, synes ikke at have haft betydning som navngivningsmotiv.

Specialet må betragtes som et bidrag til spørgsmålet angående helgeners betydning indenfor navngivningen. Netop dyrkelsen af helgenerne bag navnene tillægges ofte at være medårsag til et navns udbredelse, eksempelvis under de enkelte opslagsformer i *Danmarks gamle Personnavne*. Denne kobling synes også at være åbenlys, hvorfor det i forlængelse heraf er nærliggende at antage, at helgeners synlighed i middelaldersamfundet måtte have en positiv virkning i forhold til udbredelsen af en pågældende helgens navn. Hvis de formodede forudsætninger omkring opkaldelsens konserverende effekt er sande, således at navnerepertoiret i de enkelte sogne i 1787 i vidt omfang stemmer overens med områdets middelalderlige navnestof, da viser undersøgelsen, at der heller ikke i middelalderen er relation imellem et nærområdes officielle helgendyrkelse og navnebrugen. Materialet er dog langt fra udtømt, da dette studie kun omhandler et fåtal af navne i forhold til den omfattende mængde af leksikalske navne, der relaterer sig til helgener.

11. Kilde- og litteraturliste

AdamBr. = Schmeidler, Bernhard (udg.) (1917): *Adam von Bremen, Hamburgische Kirchengeschichte* (2. udg.). Hannover & Leipzig.

Arhnung, J. O. (1939): "Holbæk Kirke som Kapitelskirke", i: *Fra Holbæk Amt – Historiske Aarbøger* 33, s. 87-123.

Barber, Malcolm (2004): *The Two Cities – Medieval Europe, 1050-1320* (2nd edition). London & New York.

Bibelen – Den Hellige Skrifts Kanoniske Bøger og Det Gamle Testaments Apokryfe Bøger. Det Danske Bibelselskab 1998-udgave. København.

Bolin, Sture (1960): "Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum", i: KLN M V, sp. 283-289.

Bolvig, Axel (2002): *Politikens bog om Danmarks kalkmalerier*. København.

Bonderup, Gerda (2002): "Enevælde og reformer 1720-1848", i: *Danmarks historie – i grundtræk*. Steen Busck & Henning Poulsen (red.). Aarhus, s. 185-242.

DBL + bind = Svend Cedergren (red.) (1979-1984): *Dansk Biografisk Leksikon*, bind 1-16 (3. udg.). København.

DDKirk.8 = Horskjær, Erik (red.) (1967): *De danske Kirker: Sydfyn*, bind 8. København.

Degn, Ole (2001): "Folketællingen 1801 og andre folketællinger", i: *Metode & Data*, nr. 84, 2001:1, s. 3-11. [læst online]
<http://samfund.dda.dk/ddakatalog//mogd/md84.pdf> (sidst set: 6. december 2013).

DgF.II = Grundtvig, Svend (udg.) (1966 [1854-56]): *Danmarks gamle Folkeviser*, bind II. København.

DgP = Knudsen, Gunnar et al. (1936-48): *Danmarks gamle Personnavne*, bind I.1-2: *Fornavne*. København.

DHL = Olrik, Hans (overs.) (1968 [1893-94]): *Danske Helgeners Levned*, 2 bind. København

DiplDan1.2 = Weibull, Lauritz (udg.) under medvirken af Niels Skyum-Nielsen (1963): *Diplomatarium Danicum*, 1. række 2. bind. København.

DK + Amt = Nationalmuseet (udg.) (1933ff.): *Danmarks Kirker*. København.
(Holbæk Amt, Odense Amt, Præstø Amt, Sorø Amt).

DKalk + bind = Nationalmuseet (udg.) (1986-92): *Danske Kalkmalerier*, bind 1-7. København.

DSDE + bind = *Den Store Danske Encyklopædi. Danmarks Nationalleksikon*, bind 1-20. København. (1994-2001).

Daae, Ludvig (1879): *Norges Helgener*. Christiania [Oslo].

- Eggert, Birgit (2008): "Regionalitet i danske stednavne – med fokus på *torp*-, *rød*-, *tved*- og *holt*-navne", i: *Regionalitet i Danmark i vikingetid og middelalder – Tværfagligt symposium på Aarhus Universitet 26. januar 2007* (hikuin 35). Aarhus, s. 117-132.
- Eggert, Birgit (2009): "Almuens fornavne omkring år 1800", i: *Landbohistorisk Tidsskrift*, 2009:1, s. 89-125.
- Ellekilde, Hans (1943): *Danske Højtidsskikke*. København.
- Erslev, Kr. (1881-82): "Tre Gavebreve af Dronning Margrethe fra Aaret 1411", i: *Kirkehistoriske samlinger*, 3. række 3. bind. s. 367-379.
- Esmark, Kim & Brian Patrick McGuire (1999): *Europa 1000-1300*. Roskilde.
- Farmer, David Hugh (1978): *The Oxford Dictionary of Saints*. Oxford.
- Fredriksson, Ingvar (1961): *Svenska personnamnsstudier*. Uppsala. (Acta Universitatis Upsaliensis. *Studia Philologiae Scandinavicae Upsaliensis* 2).
- Gad, Tue (1963a): "Knud den Hellige", i: KLNМ VIII, sp. 596-600.
- Gad, Tue (1963b): "Knud Lavard", i: KLNМ VIII, sp. 600-603.
- Gad, Tue (1965): "Legenda aurea", i: KLNМ X, sp. 410-412.
- Gad, Tue (1966): "Mikael", i: KLNМ XI, sp. 616-620.
- Gad, Tue (1967): "Nicolaus af Myra", i: KLNМ XII, sp. 288-294.
- Gad, Tue (1968): "Petrus" i: KLNМ XII, sp. 254-261.
- Gad, Tue (1971): *Helgener – Legender fortalt i Norden*. København.
- Gallén, Jarl (1956): "Benediktinorden", i: KLNМ I, sp. 451-455.
- Garner, H. N. (1968): *Atlas over danske klostre*. København.
- GG + bind = Brøndum Nielsen, Johannes (1928-73): *Gammeldansk Grammatik i sproghistorisk Fremstilling*. København. (Bind. I 2. udg. København 1950).
- Hald, Kristian (1961): 'Danmark: H[elgen]navne' under "Helgener", i: KLNМ VI, sp. 336-338.
- Hald, Kristian (1965): *Vore Stednavne*, (2. reviderede og forøgede udgave). København.
- Hald, Kristian (1971): *Personnavne i Danmark. I. Oldtiden*. København.
- Hald, Kristian (1974): *Personnavne i Danmark. II. Middelalderen*. København.
- Hansen, Niels (1917): *Vore Helgener – Livsskildringer af danske og islandske Helgener*. København.
- Hansen, Aage (1962 & 1971): *Den lydlige udvikling i dansk*, bind. I *Vokalismen* & bind II *Konsonantismen*. København.

HDV + bind = Seibicke, Wilfried (1996-2007): *Historisches Deutsches Vornamenbuch* Band 1-5. Berlin & New York.

Heebøll-Holm, Thomas K. (2013): "Wilhelm af Æbelholt", i: *Siden Saxo – udgivet af Statens Arkiver*, nr.1 2013. s. 4-17.

Heiberg, Steffen (2008): *En ny begyndelse – Europas kulturhistorie i middelalderen*. København.

Holmberg, Bente (2006): "Personnavnene i Broderlisten", i: *Broderliste, Broderskab, Korstog – Bidrag til opklaringen af en gåde fra dansk højmiddelalder*. Janus Møller Jensen (red.). Odense, s. 123-140.

Holtmark, Anne (1967): "Óláfs saga helga", i: KLNLM XII, sp. 546-550.

Hornby, Rikard (1947): "Fornavne i Danmark i Middelalderen", i: *Personnavne*, Nordisk Kultur VII. Assar Janzén (udg.). København, Oslo og Stockholm, s. 187-234.

Hornby, Rikard (1978): *Danske Personnavne*. København.

Jacobsen, Fritz (1956): "Bondeliv og bondevirke i Vestsjælland 1770", i: *Aarbog for historik samfund for Sorø Amt* 43. s. 43-58.

Jacobsen, Johnny Grandjean Gøgsig (2001): "Abbed Vilhelms idealer", i: *Kirkehistoriske samlinger* 2001. s. 7-36.

Johannessen, Ole-Jørgen (2002): "Kristne personnavn i norsk middelalder", i: *Kristendommens indflydelse på nordisk navngivning*. Svavar Sigmundsson (red.) (NORNA-rapporter 74). Uppsala, s. 29-57.

Jørgensen, Bent (1986): "Frit og bundet navnevalg", i: *Mange bække små – Til John Kousgård Sørensen på tresårsdagen 6.12.1985*. Vibeke Dalberg & Gillian Fellows-Jensen (red.). København: s. 129-146.

Jørgensen, Bent (1997): *Stednavne i Vestsjællands Amt – Sorø · Ringsted · Alsted Herred · Ringsted Herred*. (Danmarks Stednavne nr. 23). København.

Jørgensen, Bent (2002): "Kirkens navn. Danske kirkers navne gennem 1000 år", i: *Kristendommens indflydelse på nordisk navngivning*. Svavar Sigmundsson (red.) (NORNA-rapporter 74). Uppsala, s. 145-151.

Jørgensen, Ellen (1909): *Helgendyrkelse i Danmark – Studier over Kirkekultur og kirkeligt Liv fra det 11te Aarhundredes Midte til Reformationen*. København.

Kilström, Bengt Ingmar (1965): "Laurentius", i: KLNLM X, sp. 348-353.

Kisbye, Torben (1984): "»Alfred Dreyfus Nielsen« Identifikationsmodeller i dansk navneskik – belyst ved drengenavne i Århus 1800-1950", i: *Convivum*. s. 82-107. [Småtrykssamlingen, Afd. for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet]

KLNM + bind = Danstrup, John et al. (red.) (1956-78): *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*, bind I-XXII (1956-78). København.

- Knudsen, Gunnar (1941): "Navnet Nilaus", i: *Danske Studier* 1941. s. 129-135.
- Koch, Hal (1949): *Danmarks Kirke gennem Tiderne* (4. udg.). København.
- Kousgård Sørensen, John (1990): "The Change of Religion and the Names", in: *Old Norse and Finnish Religions and Cultic Place-Names*. Tore Ahlbäck (red.). Stockholm, p. 394-403.
- Kramer, Finn Erik (2013): "Klostrets historie", i: *Æbelholt Klosters Brevbog*. Finn Erik Kramer et al. (red.). København, s. 13-29.
- Kristensen, Marius (1938): *Gamle navne – Spredte iagttagelser og overvejelser*. København. (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning. Nr. 177).
- Kællerød, Lars-Jakob Harding (2010): *Slægten fra Kællerød – En undersøgelse af opkaldelsesmotiver og navnetendenser i et sydvestsjællandsk almuesamfund*. Kandidatopgave på dansk. Upubliceret.
- LDL = Weeke, C. (udg.) (1884-89): *Libri datici Lundenses. Lunde Domkapitels Gavebøger*. København.
- Leibring, Katharina (2006): "Förnamnsskicket i Norra Råda och Gustav Adolf 1730-1837", i: *Studia anthroponymica Scandinavica* 24, s. 23-52.
- Leibring, Katharina (u. år): "Variantformer eller olika namn? Vid lemmatiseringens vägskäl", i: *Rapport fra Den femtende nordiske navneforskerkongres 6.-9. juni 2012* (NORNA-rapporter). Under udgivelse.
- Lerche Nielsen, Michael (1997 & 1997bilag): *Vikingetidens personnavne i Danmark – belyst gennem runeindskrifternes personnavne og stednavne på -torp sammensat med personnavneforled*. (Ph.d.-afhandling & bilag). København.
- Liebgott, Niels-Knud (1982): *Hellige mænd og kvinder*. Højbjerg.
- Meldgaard, Eva Villarsen (1965): *Sydvestjysk navneskik gennem 300 år*. København. (Navnestudier udg. af Institut for Navneforskning 4).
- Meldgaard, Eva Villarsen (1982): "Dansk fornavneskik i 1600-tallet", i: *Studier i Nordisk Filologi* 63, s. 186-210.
- Meldgaard, Eva Villarsen (1990): *Studier i københavnske fornavne 1650-1950*. København. (Navnestudier udg. af Institut for Navneforskning 32).
- Meldgaard, Eva Villarsen (1991): "På sporet af Erasmus", i: *Namn och Bygd – Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning*. 79, s. 5-12.
- Meldgaard, Eva Villarsen (1994): "De kristne personnavne kommer", i: *Vikingetidens sted- og personnavne*. Gillian Fellows-Jensen & Bente Holmberg (red.) (NORNA-rapporter 54). Uppsala, s. 201-217.
- Meldgaard, Eva Villarsen (1995): "Agia Marina – rundt om Maren", i: *Studia anthroponymica Scandinavica* 13, s. 75-87.

Meldgaard, Eva Villarsen (1997): "Fornavnemoder i Danmark 1820-2020", i: *Studia anthroponymica Scandinavica* 15, s. 101-112.

Müller, Lisbet Kjær & Mogens Müller (2004): *Politikens bog om bibelen*. København.

NecrLund = Weibull, Lauritz (udg.) (1923): *Necrologium Lundense. LundS domkyrkas nekrologium*. Lund.

Normann Andersen, Ivan (2006): "Klostre og helgenkult i tidlig middelalder", i: *Tidlige klostre i Norden før 1200 – Et symposium*. Lars Bisgaard & Tore Nyberg (red.). Odense, s. 97-116.

NPL = Kruken, Kristoffer & Ola Stemshaug (1995): *Norsk Personnamnleksikon* (2. utgåva). Oslo.

Nyberg, Tore (2006): "De benediktinske klostergrundlæggelser i Norden", i: *Tidlige klostre i Norden før 1200 – Et symposium*. Lars Bisgaard & Tore Nyberg (red.). Odense, s. 13-30.

Odenius, Odolph (1959): "Erasmus", i: KLNLM IV, sp. 3-6.

Odenius, Odolph & Bengt Ingmar Kilström (1960): "Georg", i: KLNLM V, sp. 268-272.

Olrik, Axel (1903): *Danmarks Heltedigtning – En Oldtidsstudie. Første Del – Rolf Krake og den ældre Skjoldungrække*. København.

Otterbjørk, Roland (1968): "Personnavn" i: KLNLM XIII, sp. 206-217.

Otterbjörk, Roland (1985 [1964]): *Svenska förnamn – kortfattat namnlexikon*. Stockholm.

Pertl, Hans. Chr. (1974): "Jernbanens anlæg", i: *Fra Holbæk Amt* 67, s. 35-49.

Pettersen, Egil (1981): *Personnavn i Vest-Norge 1450-1550*. Oslo.

Rimkr.1495 = Toldberg, Helge (udg.) (1958): *Den danske rimkrønike 1495*. København.

Raasted, Jørgen (1961): "Helgener", i: KLNLM VI, sp. 321-327.

Saxo = Friis-Jensen, Karsten (udg.); Zeeberg, Peter (overs.) (2005): *Saxo Grammaticus: Gesta Danorum – Danmarkshistorien*, 2 bind. København.

Secher, V. A. (1918): "Opkaldelsesskikke i østjyske Bondeslægter fra 17de og 18de Århundrede – Bidrag til genealogisk Metodelære", i: *Meddelelser fra Det Danske Rigsarkiv. Bind I (1906-1918)*. København, s. 471-520.

Storm, Gustav (1893): "Vore Forfædres Tro paa Sjælevandring og deres Opkaldelsessystem", i: *Arkiv för Nordisk Filologi (Nionde bandet, Ny Följd. Femte bandet)*. s. 199-222.

Svane, Siegfried (1984): *Danske Helligkilder og Lægedomskilder*. København.

Søndergaard, Georg (1979): *Bogen om personnavne – Oprindelse · Historie · Brug*. København.

Søndergaard, Georg (1986): "Canutus – historien om et navn", i: *Knuds-Bogen 1986 – Studier over Knud den Hellige*. Fynske Studier XV. Tore Nyberg et al. (red). Odense, s. 157-180.

Thomsen, Alfred (1926): "Et Bidrag til dansk Navneskiks Historie", i: *Danske Studier* 1926. s. 135-146.

Trab2 = Trab, J. P., (1872): *Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*, Anden Udgave, Tredje Deel, København.

Trab3 = Trab, J. P., (1898): *Kongeriget Danmark*, Tredje omarbejdede Udgave, under medvirken af V. Falbe-Hansen og H. Westerfaard, Udarbejdet i H. Weitemeyer, Andet Bind.

Utterström, Gudrun (1995): *Dopnamn i Stockholm 1621-1810*. Uppsala. (Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica. Arkiv för germans namnforskning 19).

Vitæ sanct. = Gertz, M. Cl. (udg.) (1908-12): *Vitae sanctorum Danorum*. København.

VJb = Aakjær, Svend (udg.) (1926-43): *Kong Valdemars Jordebog*, bind I. København.

Vogt, Susanne (2002): "Danske klosternavne – og disses holdbarhed", i: *Kristendommens indflydelse på nordisk navngivning*. Svavar Sigmundsson (red.) (NORNA-rapporter 74). Uppsala, s. 177-188.

ØMO + bind = *Ømålsordbogen. En sproglig-saglig ordbog over dialekterne på Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og omliggende øer*. Bind 1ff. + Tillægsbind (1992ff.). København.

Ømålssaml. = Ømålssamlingen: Seddelsamling, der danner grundlag for udarbejdelsen af ØMO. Ømålssamlingen findes på Afd. for Dialektforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet.

Databaser:

Folketællingerne 1787 (F1787) og 1880 (F1880) er begge henter fra Statens Arkivers faksimiledatabase *arkivalieronline*:

http://www.sa.dk/content/dk/ao-forside/find_folketallinger
(sidst set: 6. december 2013).

Folketællingerne 1787 (F1787) og 1880 (F1880) i digitaliseret udgave:

<http://ddd.dda.dk/kiplink1.htm>
(sidst set: 6. december 2013).

Webportalen DigDag (Digitalt atlas over Danmarks historisk-administrative geografi):

<http://www.digdag.dk>
(sidst set: 6. december 2013).

12. Kort

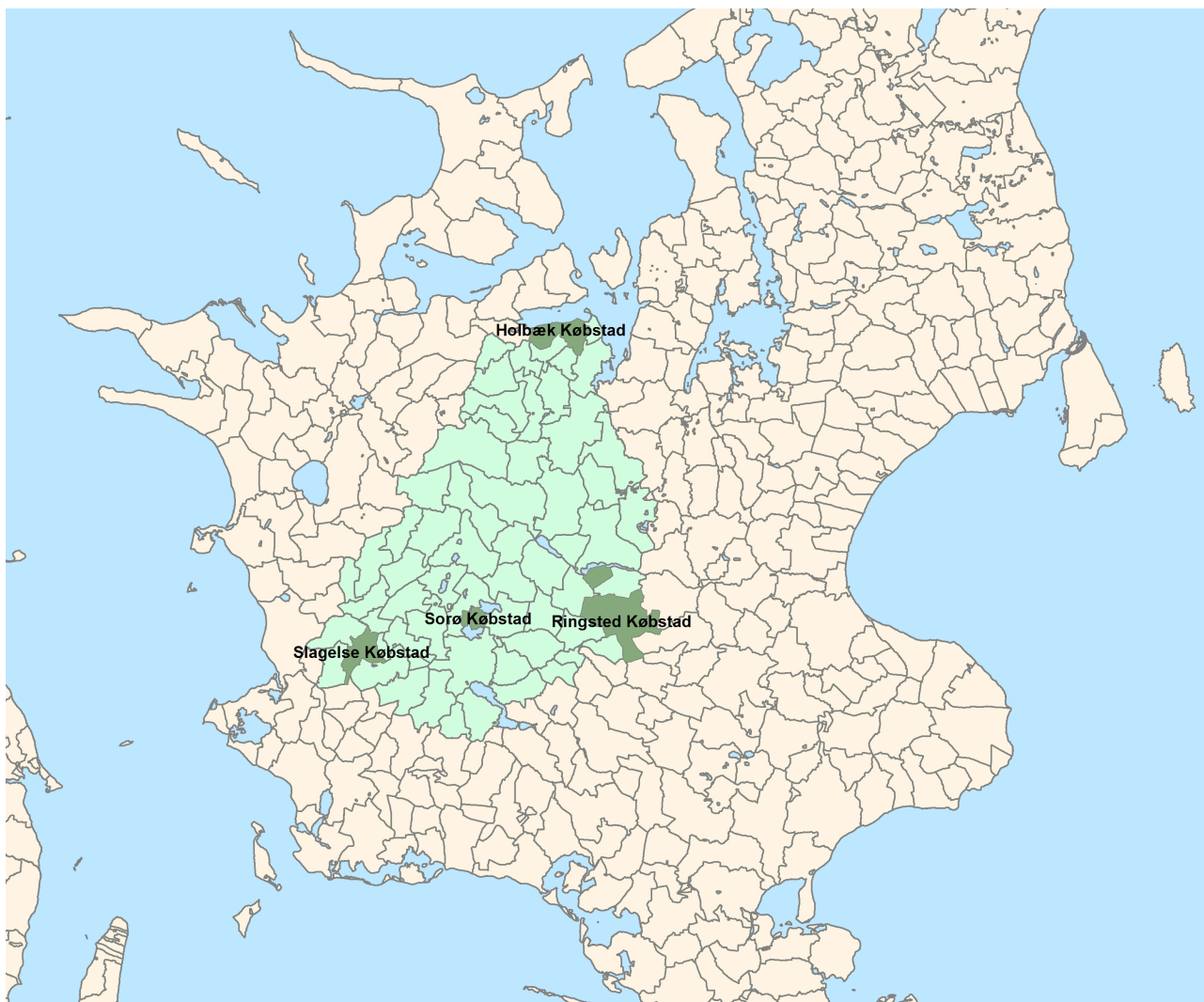
Kort 1: Oversigtskort over det undersøgte område	83
Kort 2: Oversigtskort over det undersøgte område med sognenavne.	84
Kort 3: Udbredelsen af <i>Peder</i> og <i>Peter</i> i F1880.	85
Kort 4: Udbredelsen af <i>Laurits</i> i F1880.	86
Kort 5: Udbredelsen af <i>Jørgen</i> 1787 og 1880.	87
Kort 6: Udbredelsen af <i>Knud</i> 1787 og 1880.	88
Kort 7: Forekomster af <i>Benediktus</i> i Folketællingerne.	89

Kortene er baseret på sogneinddelingen 1820.

Ringsted landsogn og Sorø landsogn eksisterer ikke på dette tidspunkt, men falder her sammen med de respektive købstæder.

(digdag.dk)

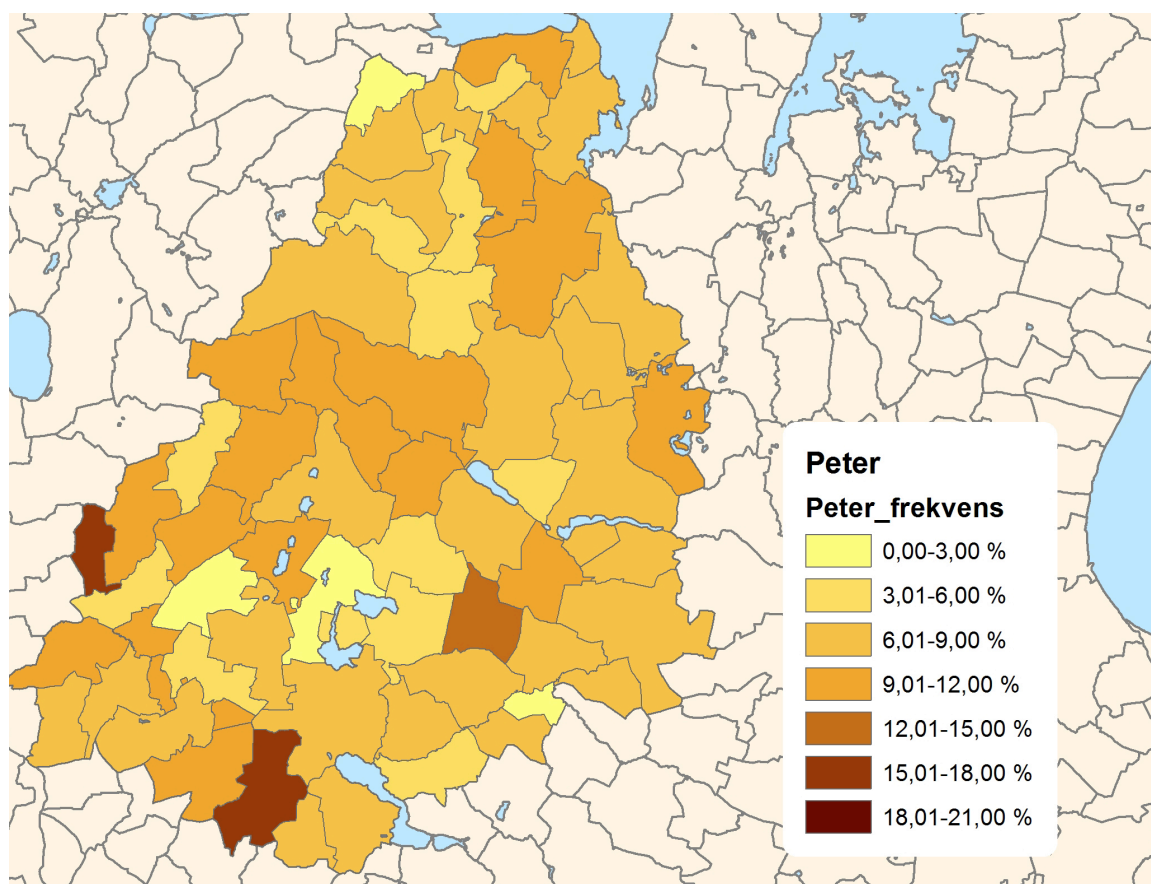
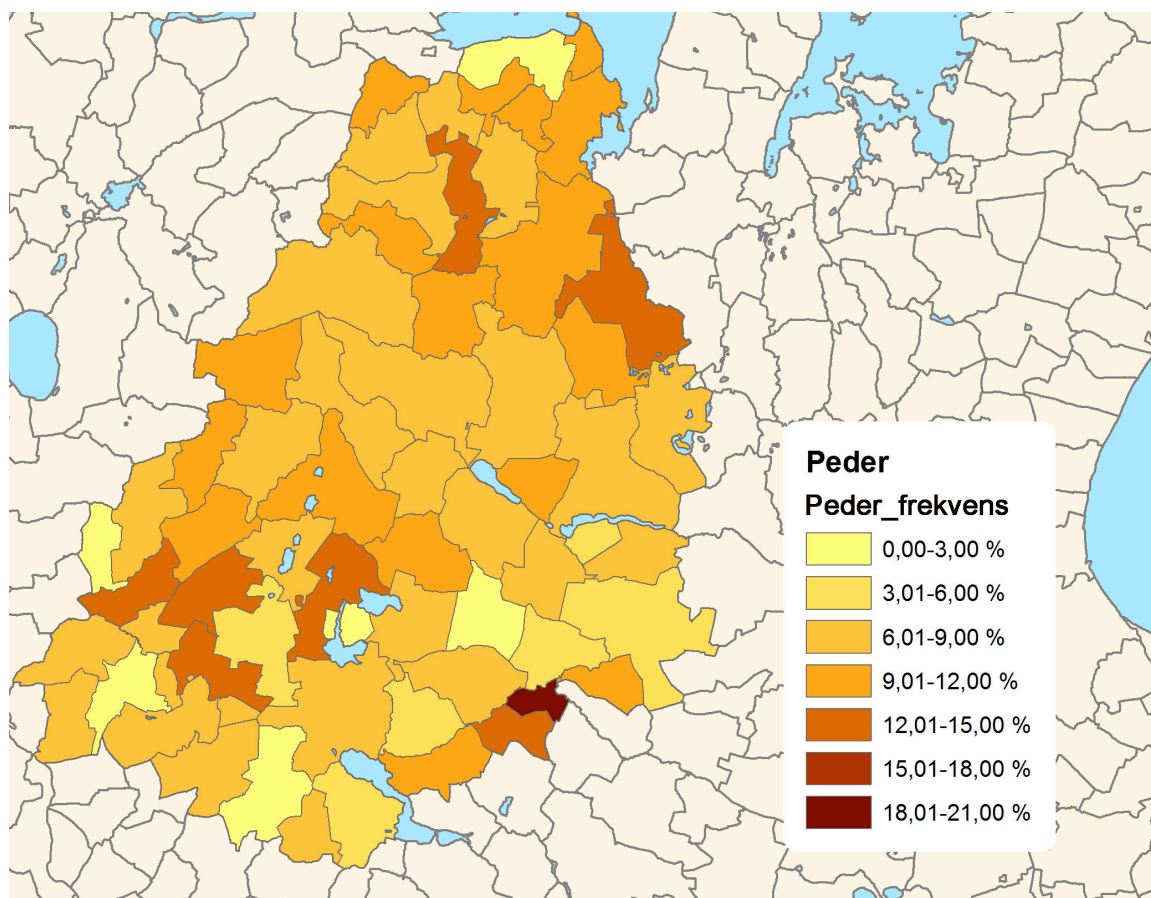
Kort 1: Oversigtskort over det undersøgte område

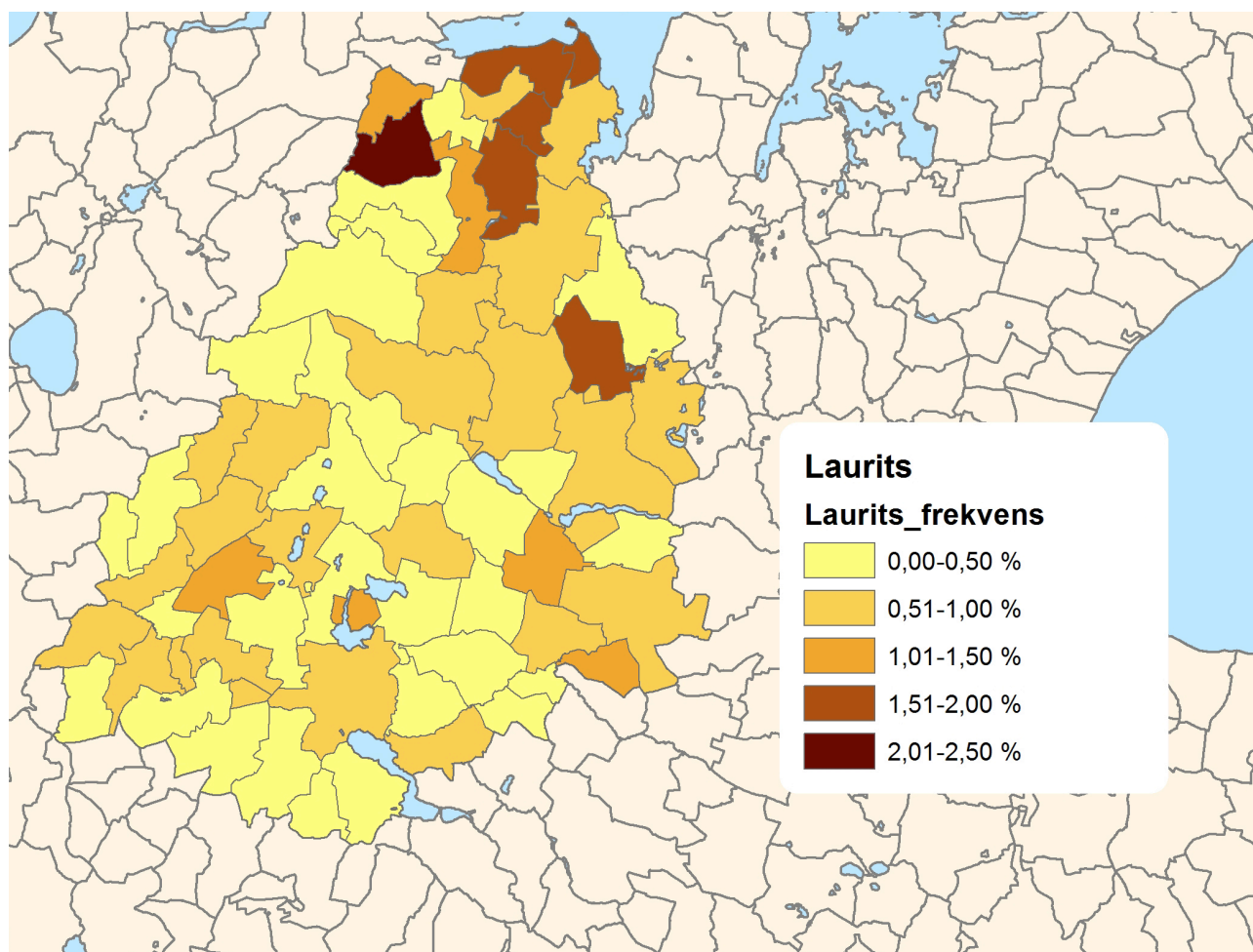
Kort 2: Oversigtskort over det undersøgte område med sognenavne.

Kort 3: Udbredelsen af *Peder* og *Peter* i F1880.

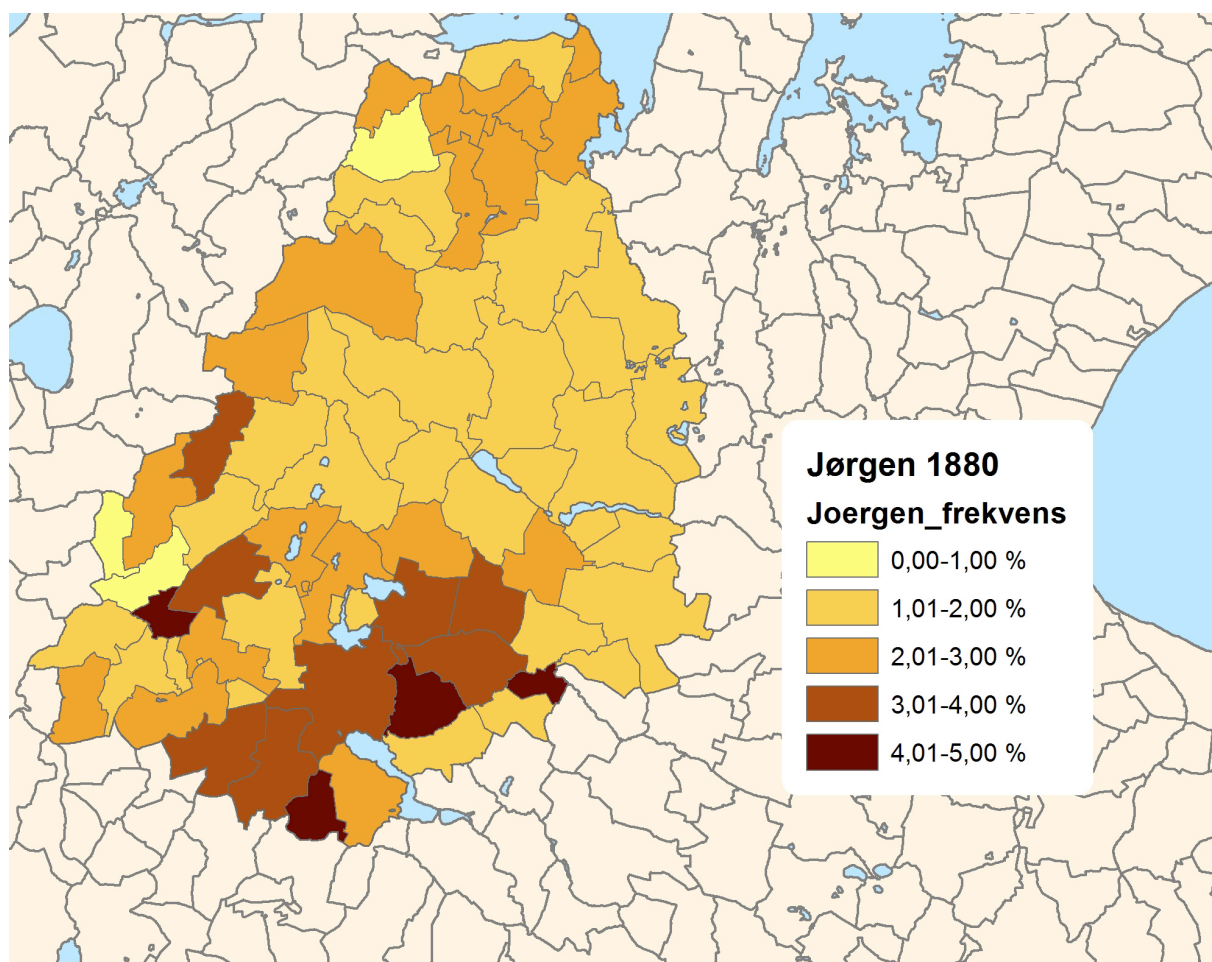
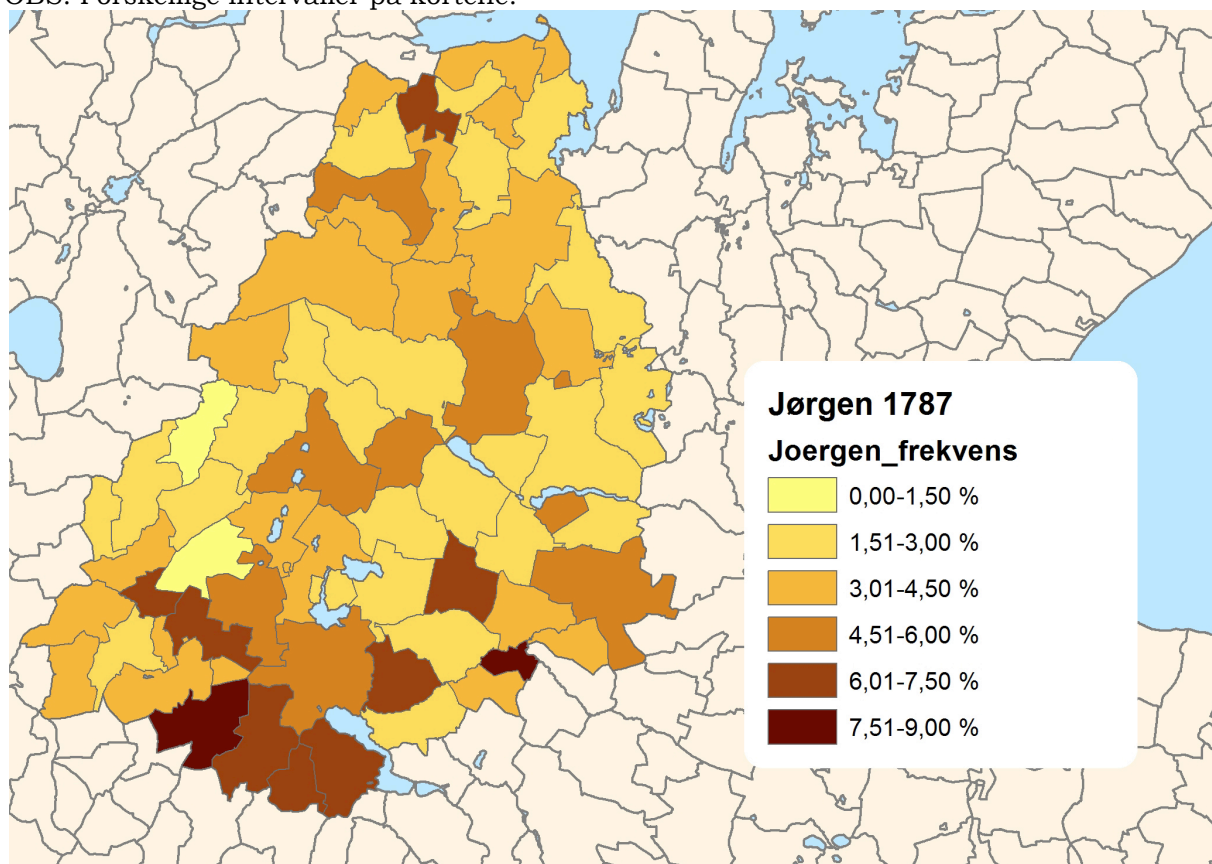

Kort 4: Udbredelsen af *Laurits* i F1880.

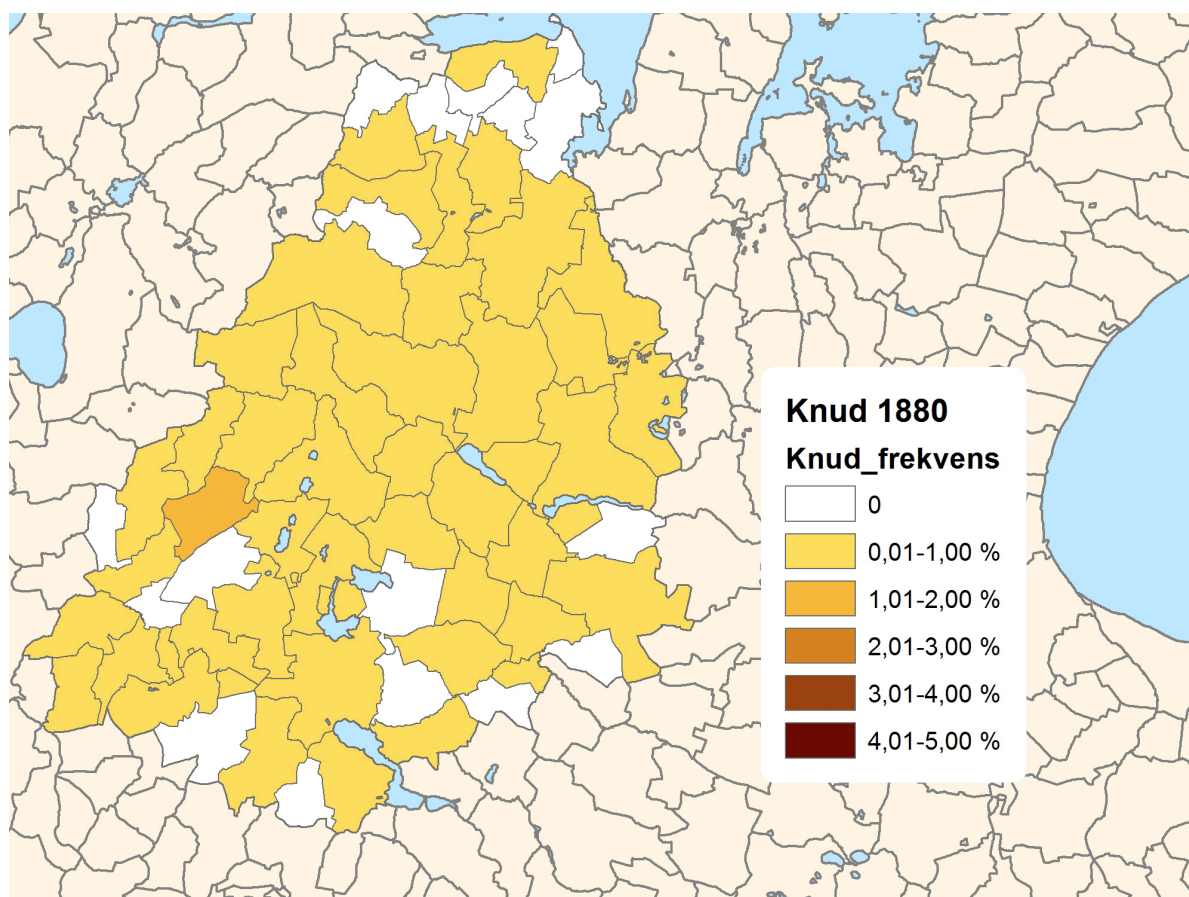
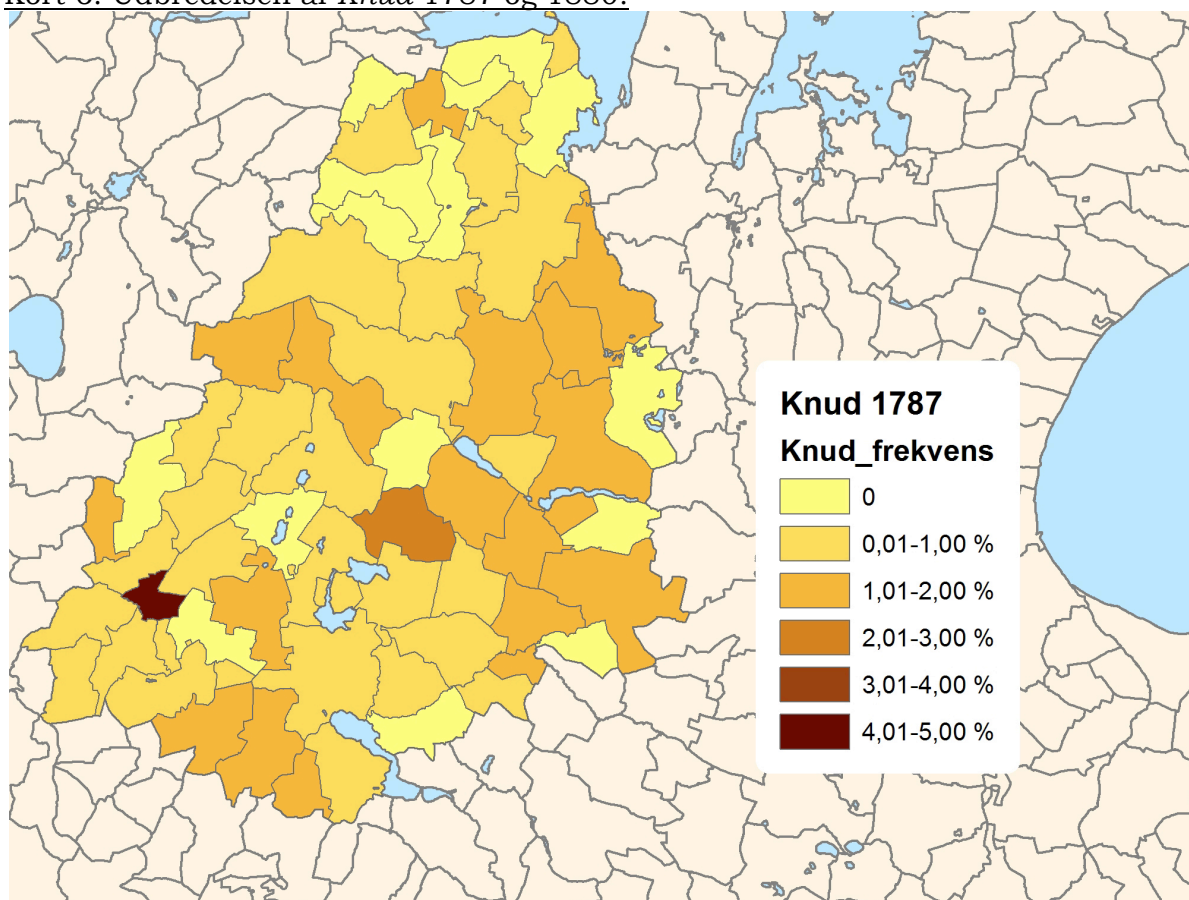

Kort 5: Udbredelsen af Jørgen 1787 og 1880.

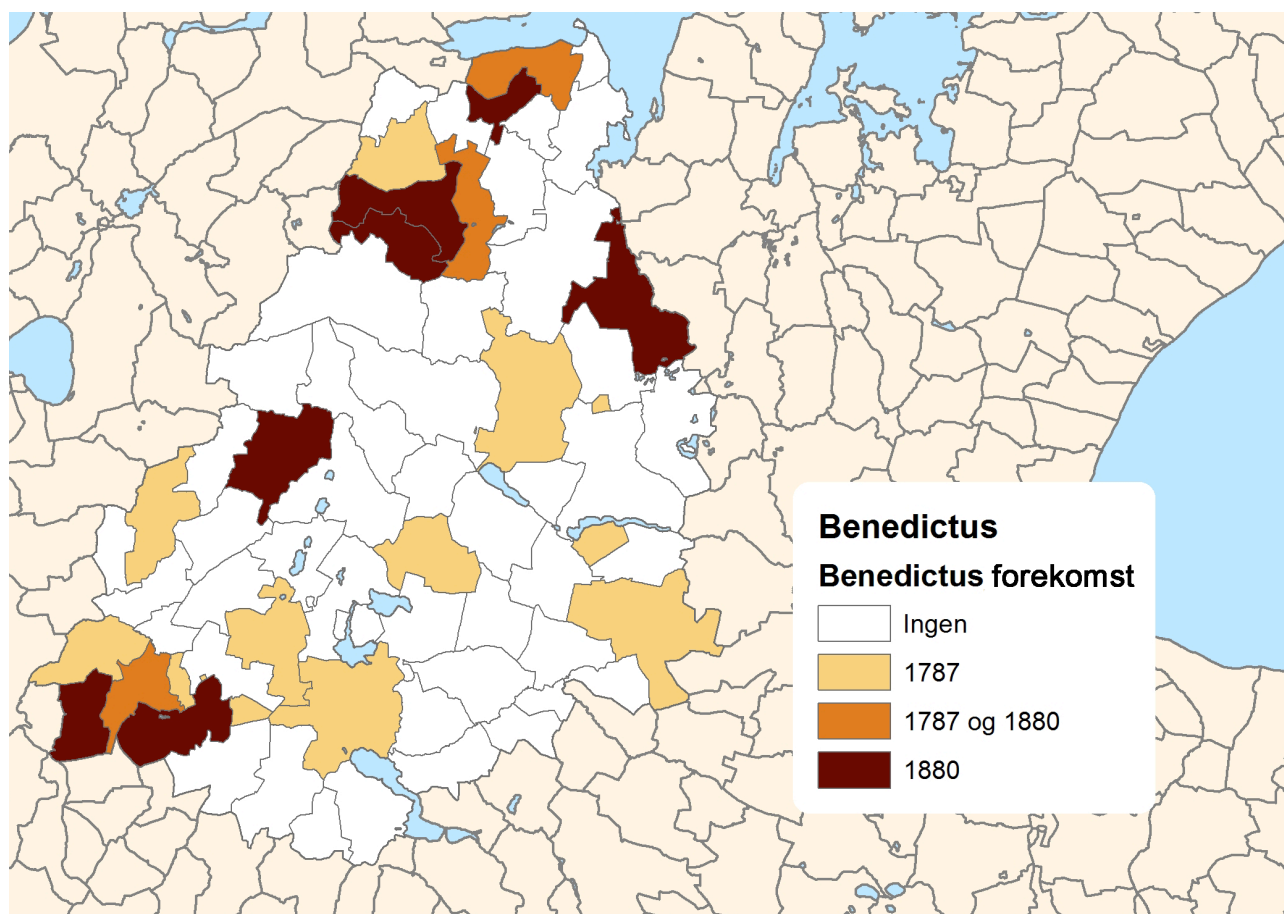
OBS: Forskellige intervaller på kortene.

Kort 6: Udbredelsen af *Knud* 1787 og 1880.

Kort 7: Forekomster af *Benediktus* i Folketællingerne.

13. Bilag

Bilag 1a: Sogn, antal navnebærere, antal løbenavne, antal (?) og udøbte - 1787.	91
Bilag 1b: Sogn, antal navnebærere, antal løbenavne, antal (?) og udøbte - 1880.	93
Bilag 2: Navne i 1787-folketællingen.	95
Bilag 3: Navne i 1880-folketællingen.	103
Bilag 4: Helgennavne der formodes at gøre sig gældende i Danmark.	117
Bilag 5: Helgennavne i 1787-folketællingen.	119

Bilag 1a: Sogn, antal navnebærere, antal løbenavne, antal (?) og udøbte - 1787.

	Sogn	Navnebærere	Løbenavne	(?)	udøbte
1	Alindemagle	154	157	0	0
2	Alsted	242	245	1	0
3	Benløse	151	152	0	0
4	Bjernede	149	149	1	0
5	Bringstrup	171	173	2	0
6	Bromme	175	182	0	0
7	Butterup	91	95	1	0
8	Fjenneslev	143	145	0	0
9	Grandløse	152	152	0	0
10	Gudum	65	65	1	0
11	Gyrstinge	210	221	1	0
12	Haldagerlille	75	75	0	0
13	Haraldsted	331	331	0	0
14	Holbæk Købstad	559	601	3	0
15	Høm	95	101	1	0
16	Kindertofte	171	177	0	0
17	Kirke Eskilstrup	174	178	0	0
18	Kirke Flinterup	109	110	0	0
19	Kirkerup	113	122	1	0
20	Kvanløse	199	202	0	0
21	Lynge	376	386	1	0
22	Munke Bjergby	263	266	0	0
23	Niløse	154	158	0	0
24	Nordrup	197	204	4	0
25	Næsby	174	179	0	0
26	Nørre Jernløse	277	283	0	0
27	Ottestrup	160	162	3	0
28	Pedersborg	261	266	0	0
29	Ringsted Købstad	357	380	16	1
30	Ringsted Landsogn	273	274	0	0
31	Sankt Mikkel's Landsogn	143	145	0	0
32	Sankt Peders Landsogn	227	242	1	0
33	Sigersted	161	162	1	0
34	Skellebjerg	126	127	0	0
35	Slagelse Købstad	855	861	63	0
36	Slaglille	138	142	2	0
37	Soderup	355	365	3	0
38	Solbjerg	91	95	0	0
39	Sorterup	181	181	5	0
40	Sorø Købstad	233	266	2	0
41	Sorø Købstad Landdistrikt	7	9	0	0
42	Stenlille	194	194	16	0
43	Stenmagle	324	325	12	0
44	Store Tåstrup	385	396	1	0
45	Sønder Asmindrup	212	214	9	0
46	Sønder Jernløse	205	211	0	0
47	Søndersted	135	136	5	0
48	Sønderup	155	159	13	0
49	Sørbymagle	230	237	1	0
50	Søstrup	131	131	0	0
51	Tersløse	261	268	2	0
52	Tveje Merløse	123	127	1	0
53	Tystrup	183	183	1	0
54	Tyvelse	112	113	1	0
55	Tølløse	467	477	1	0

	Sogn	Navnebærere	Løbenavne	(?)	udøbte
56	Ugerløse	232	236	1	0
57	Undløse	354	362	2	0
58	Valsøllille	195	207	3	0
59	Vester Broby	143	147	0	0
60	Vrangstrup	73	74	0	0
61	Ørslev	205	206	3	0
62	Ågerup	204	225	8	0
	I alt	13061	13414	193	1

Bilag 1b: Sogn, antal navnebærere, antal løbenavne, antal (?) og udøbte - 1880.

	Sogn	Navnebærere	Løbenavne	(?)	udøbte
1	Alindemagle	184	255	0	1
2	Alsted	478	671	0	0
3	Benløse	417	625	7	4
4	Bjernede	413	573	5	2
5	Bringstrup	292	402	4	1
6	Bromme	296	431	5	1
7	Butterup	180	275	2	2
8	Fjenneslev	296	417	3	0
9	Grandløse	245	356	0	2
10	Gudum	114	169	1	0
11	Gyrstinge	445	616	19	1
12	Haldagerlille	172	234	6	0
13	Haraldsted	715	1025	38	8
14	Holbæk Købstad	1371	2456	48	11
15	Høm	195	267	7	1
16	Kindertofte	247	379	13	1
17	Kirke Eskilstrup	299	422	6	1
18	Kirke Flinterup	328	494	22	0
19	Kirkerup	373	543	9	0
20	Kvanløse	327	453	6	1
21	Lynge	807	1187	55	2
22	Munke Bjergby	696	994	38	1
23	Niløse	475	672	13	1
24	Nordrup	301	406	3	2
25	Næsby	337	482	13	1
26	Nørre Jernløse	474	746	16	2
27	Ottestrup	268	402	17	2
28	Pedersborg	650	990	25	5
29	Ringsted Købstad	1051	1778	69	10
30	Ringsted Landsogn	587	853	19	1
31	Sankt Mikkel's Landsogn	441	684	31	1
32	Sankt Peders Landsogn	766	1223	112	7
33	Sigersted	298	403	10	3
34	Skellebjerg	313	460	5	0
35	Slagelse Købstad	2881	5131	243	22
36	Slaglille	338	497	32	1
37	Soderup	710	1014	27	3
38	Solbjerg	178	259	4	0
39	Sorterup	291	418	14	2
40	Sorø Købstad	715	1311	72	3
41	Sorø Landsogn	286	493	22	3
42	Stenlille	508	707	30	3
43	Stenmagle	781	1117	24	5
44	Store Tåstrup (Tostrup)	782	1048	39	5
45	Sønder Asmindrup	294	462	6	0
46	Sønder Jernløse	374	598	31	1
47	Søndersted	377	595	59	1
48	Sønderup	264	378	5	0
49	Sørbymagle	514	742	43	1
50	Søstrup	231	326	8	1
51	Tersløse	592	863	27	3
52	Tveje Merløse	521	806	20	5
53	Tystrup	316	421	9	1
54	Tyvelse	222	314	14	1
55	Tølløse	794	1227	46	1

	Sogn	Navnebærere	Løbenavne	(?)	udøbte
56	Ugerløse	544	771	30	3
57	Undløse	639	963	48	2
58	Valsøllille	348	539	9	2
59	Vester Broby	291	384	35	1
60	Vrangstrup	96	122	1	1
61	Ørslev	303	451	15	0
62	Ågerup	459	699	42	0
	I alt	29500	44999	1582	146

Bilag 2: Navne i 1787-folketællingen.

Navn	I alt	1. fornavn	2. fornavn	3. fornavn	Antal Sogne
Hans	1552	1550	1	1	62
Jens	1428	1427	1		61
Niels	1341	1341			60
Peder	1230	1225	5		60
Lars	809	809			60
Christen	698	697	1		60
Ole	612	612			61
Anders	551	551			61
Jørgen	465	455	10		60
Rasmus	398	397	1		61
Søren	378	377	1		60
Christian	334	274	58	2	59
Johan	243	237	6		54
Jacob	240	232	8		57
Mads	196	196			56
(?)	193	180	12	1	37
Friderich	163	140	21	2	40
Andreas	108	104	3	1	36
Peter	108	85	23		35
Christopher	102	96	5	1	40
Morten	97	97			46
Knud	89	88	1		46
Henrich	79	64	15		31
Poul	69	69			26
Jeppe	65	65			37
Njels	57	57			1
Thomas	54	53	1		37
Johannes	51	50	1		25
Hendrich	47	43	4		18
Carl	45	39	5	1	22
Jesper	42	42			26
Claus	41	41			29
Povel	40	40			19
Christjan	36	36			1
Jakob	33	33			4
Mathias	31	30	1		16
Daniel	27	23	4		23
Erich	27	27			20
Mogens	25	25			18
Ludvig	24	12	11	1	15
Michel	24	23	1		17
Svend	23	23			13
Wilhelm	23	11	12		16
Jochum	22	22			16
Berthel	21	21			14
Lorentz	21	19	2		16
Nils	19	19			2
Elias	18	16	2		13
Nicolai	18	15	3		10
Christoffer	16	14	2		5
Frederich	16	12	4		7
Michael	16	14	2		12
Abraham	15	13	2		9
Casper	15	15			12
Matthias	15	14	1		12

Navn	I alt	1. fornavn	2. fornavn	3. fornavn	Antal Sogne
Conrad	14	13	1		12
Johanes	14	14			1
Peer	14	14			3
Martin	13	8	5		10
Bertel	12	12			8
David	12	11	1		9
Iver	12	11	1		8
Laers	12	12			1
Simon	12	11	1		10
Gabriel	11	11			7
Karl	11	10		1	1
Morthen	11	11			1
Nicolaj	11	11			10
Stephen	11	11			6
Ferdinand	10	9	1		8
Henrik	10	9	1		5
Herman	10	9	1		8
Nikolaj	10	10			1
Otto	10	10			7
Samuel	10	7	3		7
August	9	6	3		5
Frands	9	9			4
Friderik	9	5	4		5
Marcus	9	9			8
Truels	9	9			8
Adam	8	8			7
Arild	8	8			4
Holger	8	8			5
Mikkkel	8	8			5
Otte	8	8			3
Tobias	8	8			4
Anthon	7	4	3		5
Axel	7	7			7
Bendix	7	7			5
Caspar	7	6	1		5
Clemen	7	7			6
Frantz	7	7			6
Gregers	7	7			5
Jonas	7	7			5
Joseph	7	7			3
Jurgen	7	7			7
Olle	7	7			2
Peiter	7	7			1
Salomon	7	7			6
Adolph	6	2	4		6
Emanuel	6	1	5		5
Frideric	6	5	1		4
Fridrich	6	5	1		2
Gotfred	6	4	2		3
Henric	6	3	3		4
Isach	6	6			4
Joh(annes)	6	6			4
Jokum	6	6			2
Mouritz	6	6			4
Ove	6	6			5
Paul	6	6			2
Stephan	6	6			6

Navn	I alt	1. fornavn	2. fornavn	3. fornavn	Antal Sogne
Ulrich	6	5	1		6
Villads	6	6			3
Christ(ian)	5	2	3		3
Christoph(er)	5	4	1		5
Diderich	5	2	3		4
Espen	5	5			5
Georg	5	5			4
Johann	5	5			2
Martinus	5	4	1		5
Nicolay	5	2	3		4
Albreth	4	4			1
Anthoni	4	4			3
Arent	4	4			3
Augustinus	4	4			3
Cornelius	4	4			4
Dideric	4	3	1		4
Ebbe	4	4			3
Envold	4	4			4
Frid(erich)	4	1	3		3
Gert	4	4			4
Gunder	4	4			4
Haagen	4	4			4
Ib	4	4			4
Jocum	4	4			4
John	4	4			3
Just	4	4			3
Kield	4	4			4
Markus	4	4			2
Steffen	4	4			2
Tomas	4	4			3
Tønne	4	4			3
Torkild	4	4			4
Willads	4	4			2
Willum	4	4			4
Bent	3	3			3
Chr(istian)	3		3		2
Dines	3	3			3
Ditlev	3		2	1	2
Enevold	3	3			3
Ernst	3	3			3
Eske	3	3			2
Falentin	3	2	1		2
Frants	3	3			3
Frederik	3	2	1		2
Fritz	3	2	1		2
Gotlieb	3	1		2	3
Hartvig	3	3			1
Henning	3	3			3
Ivar	3	3			3
Johannis	3	3			2
Konrath	3	3			1
Magnus	3	3			3
Mourits	3	3			3
Valentin	3	3			3
Wildhelm	3	3			1
Abild	2	2			1
Albert	2	2			1

Navn	I alt	1. fornavn	2. fornavn	3. fornavn	Antal Sogne
Baltzar	2	2			2
Bendt	2	2			2
Benjamin	2	2			2
Berent	2	2			1
Bernhard	2	2			2
Bernt	2	2			2
Bolle	2	2			2
Carsten	2	2			2
Clemmen	2	2			2
Ditløv	2	2			1
Eberhard	2	1	1		2
Edvard	2	2			1
Ejlert	2	2			1
Erenst	2	2			1
Erik	2	2			2
Eschild	2	2			2
Evert	2	2			2
Ferdinandt	2	2			2
Fr(iderich)	2		2		1
Frans	2	2			2
Frider(ich)	2	2			2
Geert	2	2			2
Gotlob	2		2		2
Greis	2	2			2
Hemming	2	2			2
Hendr(ich)	2		2		1
Hendric	2	1	1		1
Hieronymus	2	1	1		2
Joachim	2	2			2
Lorens	2	2			2
Meinert	2	2			2
Moses	2	1	1		1
Oluf	2	2			2
Pejter	2	2			2
Reinholt	2	2			1
Severin	2		2		2
Sigfred	2		2		2
Sigvadt	2	2			1
Sivert	2	2			1
Sven	2	2			2
Terkel	2	2			2
Thobias	2	1	1		2
Thor	2	2			2
Thyge	2	2			2
Werner	2	2			1
Wulf	2	2			2
Zacharias	2	2			2
Aage	1	1			1
Abel	1		1		1
Adil	1	1			1
Adrian	1	1			1
Adser	1	1			1
Albret	1	1			1
Ambjørn	1	1			1
Andres	1	1			1
Anthonii	1	1			1
Anton	1		1		1

Navn	I alt	1. fornavn	2. fornavn	3. fornavn	Antal Sogne
Antoni	1	1			1
Arenth	1	1			1
Arnbiorn	1	1			1
Arnoldus	1	1			1
Arnt	1	1			1
Aron	1	1			1
Asser	1	1			1
Bagge	1		1		1
Baltzer	1	1			1
Barthel	1	1			1
Barthol(omæus)	1	1			1
Bartholomeus	1	1			1
Bastian	1	1			1
Bastjan	1	1			1
Bech	1	1			1
Bend	1	1			1
Benjamin	1	1			1
Boe	1	1			1
Borge	1	1			1
Børge	1		1		1
Bøye	1	1			1
Bredo	1	1			1
Carel	1	1			1
Casten	1	1			1
Christop(her)	1	1			1
Clemens	1	1			1
Cordt	1		1		1
Corfitz	1	1			1
Cort	1	1			1
Corth	1	1			1
Danjel	1	1			1
Detlev	1		1		1
Diderick	1	1			1
Diderik	1	1			1
Didrich	1	1			1
Dithmar	1	1			1
Eggerich	1	1			1
Eghardt	1	1			1
Eichel	1		1		1
Eiler	1	1			1
Eilet	1	1			1
Ekkert	1	1			1
Engel	1	1			1
Engelbret	1	1			1
Engelhard	1	1			1
Erick	1	1			1
Ertmann	1	1			1
Eskild	1	1			1
Evard	1	1			1
Evert	1	1			1
Fallentin	1		1		1
Ferdinan	1			1	1
Ferdinant	1		1		1
Filop	1	1			1
Florian	1	1			1
Frandtzt	1	1			1
Frank	1	1			1

Navn	I alt	1. fornavn	2. fornavn	3. fornavn	Antal Sogne
Franz	1	1			1
Fredrich	1	1			1
Fridts	1	1			1
Friederik	1	1			1
Georgius	1	1			1
Gerd	1	1			1
Gerhard	1		1		1
Gerhardt	1	1			1
Giert	1	1			1
Gierth	1	1			1
Gilbert	1	1			1
Godlob	1	1			1
Godtfred	1	1			1
Godtlib	1	1			1
Gotfr(ed)	1		1		1
Gotfried	1		1		1
Gottfred	1	1			1
Gottfridt	1		1		1
Gottfried	1	1			1
Gottlieb	1		1		1
Gottlob	1		1		1
Grejs	1	1			1
Gudman	1	1			1
Gudmand	1	1			1
Gudmun	1	1			1
Gulbrand	1	1			1
Gustav	1		1		1
Gustavus	1	1			1
Habakuk	1	1			1
Hassel	1	1			1
Herløv	1	1			1
Herland	1	1			1
Hermann	1	1			1
Hieronimus	1	1			1
Holten	1		1		1
Ingmar	1	1			1
Ingvor	1	1			1
Ip	1	1			1
Isaac	1		1		1
Isaach	1	1			1
Isaak	1	1			1
Isak	1	1			1
Ivert	1	1			1
Janus	1	1			1
Joen	1	1			1
Joh(anne)s	1	1			1
Johnas	1	1			1
Jordan	1	1			1
Jørg(en)	1		1		1
Julius	1		1		1
Klaus	1	1			1
Kraft	1		1		1
Kristen	1	1			1
Lauge	1	1			1
Laurentius	1	1			1
Lauritz	1	1			1
Laurs	1	1			1

Navn	I alt	1. fornavn	2. fornavn	3. fornavn	Antal Sogne
Lenart	1	1			1
Leonard	1	1			1
Leopold	1	1			1
Lorents	1	1			1
Lucas	1	1			1
Mandrup	1	1			1
Marius	1	1			1
Marthin	1	1			1
Marthinus	1	1			1
Matthies	1	1			1
Mauritz	1	1			1
Maxcimilianus	1	1			1
Maximilianus	1	1			1
Mikel	1	1			1
Mikkael	1	1			1
Mons	1	1			1
Mort(en)	1	1			1
Nekolaj	1	1			1
Nelaus	1	1			1
Nicodemus	1	1			1
Nicol(ai)	1		1		1
Nicolaii	1	1			1
Nikolai	1	1			1
Nilaus	1	1			1
Niss	1	1			1
Ochel	1	1			1
Ottho	1	1			1
Owe	1	1			1
Ped(er)	1	1			1
Peitter	1	1			1
Pejder	1	1			1
Philip	1	1			1
Pouel	1	1			1
Povl	1	1			1
Ramboldus	1	1			1
Raphael	1	1			1
Sacharias	1	1			1
Sander	1	1			1
Seyer	1	1			1
Siger	1	1			1
Sigfrid	1	1			1
Sixtus	1	1			1
Sophus	1		1		1
Sørren	1	1			1
Steen	1	1			1
Sylvester	1	1			1
Tabert	1		1		1
Tabort	1	1			1
Terkild	1	1			1
Thoer	1	1			1
Tobjas	1	1			1
Tøger	1	1			1
Tolle	1	1			1
Tolver	1	1			1
Tønnes	1	1			1
Tonni	1	1			1
Troels	1	1			1

Navn	I alt	1. fornavn	2. fornavn	3. fornavn	Antal Sogne
Tyche	1	1			1
udøbt drengebarn	1	1			1
Uhrban	1	1			1
Ulbrix	1		1		1
Uldrich	1	1			1
Ulr(ich)	1		1		1
Ulric	1	1			1
Vesti	1	1			1
Vilhelm	1	1			1
Villars	1	1			1
Vincentz	1	1			1
Vogelius	1		1		1
Wallentin	1	1			1
Walmer	1	1			1
Wensel	1	1			1
Wenzel	1	1			1
Westi	1	1			1
Willadz	1	1			1
Willars	1	1			1
William	1	1			1
Winzens	1	1			1
Wulff	1	1			1

Bilag 3: Navne i 1880-folketællingen.

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Hans	4434	4389	38	6	1				62
Jens	3700	3658	37	2	2		1		62
Peter	3567	1030	2492	42	2	1			61
Niels	3290	3249	37	4					62
Christian	3260	1149	1932	169	9	1			62
Peder	3118	1066	2041	11					62
Lars	1695	1674	21						62
(?)	1582	714	666	182	16	4			59
Frederik	1359	661	617	76	5				62
Anders	1155	1103	50	2					62
Carl	1040	873	137	29	1				60
Jørgen	880	759	117	4					62
Ole	853	832	21						62
Rasmus	713	627	76	10					62
Christen	701	645	52	4					62
Søren	689	632	55	2					62
Kristian	671	247	390	33	1				53
Vilhelm	659	183	382	91	3				60
Johan	591	447	124	17	3				61
Julius	404	138	194	66	6				54
Karl	377	293	70	14					55
Valdemar	359	132	155	66	6				59
Emil	349	68	205	68	7	1			52
Jacob	337	228	98	10	1				55
Johannes	327	222	92	13					54
Henrik	312	153	143	16					56
Ludvig	295	122	140	30	3				54
August	238	68	130	36	3	1			48
Kristen	230	213	17						46
Andreas	213	112	74	25	2				50
Jakob	194	141	48	5					52
Ferdinand	189	31	121	30	6	1			47
Laurits	178	79	80	19					48
Theodor	174	54	85	33	2				42
Wilhelm	170	41	95	32	2				33
Mads	163	156	7						55
Martin	152	53	79	19	1				45
udøbt drengebarn	146	146							50
Georg	133	56	53	21	3				30
Lauritz	131	74	47	9	1				36
Poul	131	112	18	1					46
Christoffer	127	77	41	8	1				43
Morten	121	95	21	5					47
Otto	121	75	39	6	1				38
Knud	109	94	14	1					44
Hendrik	107	49	55	2	1				41
Herman	103	42	51	9	1				34
Alfred	101	53	36	11	1				34
Fredrik	100	43	48	9					27
Sophus	98	45	33	19	1				31
Anton	94	34	50	10					39
Chr(istian)	94	12	72	8	2				23
Marius	92	19	40	31	1		1		33
Axel	86	68	13	5					27
Thomas	78	58	16	4					34
Nicolai	77	22	44	10	1				24

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Albert	76	32	31	10	2	1			27
Thorvald	76	31	37	7	1				22
Waldemar	76	33	29	13	1				20
Adolf	73	31	30	10	2				31
Oluf	71	36	28	7					29
Harald	65	48	10	7					24
Edvard	62	23	30	5	4				20
Adolph	58	19	27	11	1				23
Holger	57	42	11	4					24
Kristjan	56	25	30	1					8
Olaf	55	36	15	4					18
Charl	54	48	6						27
Erik	53	38	11	4					27
Sofus	53	17	26	9	1				25
Daniel	48	10	31	7					25
Herland	47	15	29	3					28
Claus	46	38	8						25
Gustav	46	22	19	5					18
Villiam	43	15	20	7	1				19
Emanuel	42	8	23	10	1				15
Frits	42	37	4	1					24
Viggo	40	19	15	6					19
Christjan	37	15	21	1					11
Ernst	37	23	10	4					15
Gabriel	37	16	15	6					20
Elias	35	18	14	1	2				20
Fritz	34	27	5		1			1	20
Rudolf	34	17	15	2					16
Simon	34	14	16	2	2				22
Hermann	33	19	13		1				14
William	32	6	18	7	1				8
Conrad	31	15	13	3					15
Eduard	30	8	16	5	1				6
Alexander	29	8	17	4					15
Heinrich	29	13	13	2	1				10
Kristoffer	29	16	13						21
Mathias	29	12	12	4	1				16
Ulrik	29	12	14	3					15
Charles	28	17	7	4					13
Nils	28	27	1						10
Anthon	27	8	13	6					14
Gotfred	26	7	16	3					15
Emilius	25	4	15	5	1				10
Olof	25	12	5	7	1				15
Victor	25	12	8	5					8
Michael	24	9	8	7					13
Emiel	23	5	14	3	1				13
Christopher	22	11	8	3					16
Jesper	22	12	8	2					15
Johanes	22	15	7						17
Magnus	22	6	10	6					11
Mogens	22	16	6						18
Frands	21	17	4						18
Oskar	21	13	6	2					10
Severin	21	3	10	6	2				10
Aage	20	16	2	2					9
Bernhard	20	5	12	3					12

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Ferdinan	20	7	12	1					17
Isak	20	9	11						13
Svend	20	15	3	2					10
Henning	19	5	9	5					10
Klaus	19	14	4		1				11
Oscar	19	11	6	2					7
Ferdinant	17	5	9	2	1				11
Joachim	17	4	10	2		1			7
Konrad	17	8	7	2					14
Ove	17	11	3	3					11
Rudolph	17	4	10	3					8
Bertel	16	11	4	1					12
Teodor	16	2	7	6	1				14
Arnold	15	6	4	5					9
Casper	15	6	7	2					9
David	15	8	6	1					13
Frants	15	13	2						10
Frantz	15	12	3						7
Jeppe	15	11	3	1					12
Nikolaj	15	4	9	2					10
Richard	15	5	7	3					9
Adam	14	7	5	2					9
Louis	14	4	7	3					6
Marthin	14	7	6	1					12
Sørren	14	13	1						4
Heinrik	13	4	7	2					6
Jakop	13	6	5	2					7
Kresten	13	11	2						8
Krestian	13	3	10						4
Lorentz	13	4	6	3					7
Torvald	13	5	6	2					7
Vigo	13	5	6	2					11
Ditlev	12	2	6	4					8
Henry	12	8	2	2					7
Nels	12	12							7
Philip	12	3	7	2					7
Tomas	12	7	4	1					9
Vilh(elm)	12	2	5	4	1				6
Jakkob	11	9	2						6
Nikolai	11	4	5	2					8
Christijan	10	4	6						3
Ferdinandt	10	3	6	1					4
Jokum	10	7	3						8
Martinus	10	4	6						5
Steffen	10	5	4	1					7
Tommas	10	6	3	1					8
Abraham	9	7	2						8
Augustinus	9	2	7						8
Dines	9	5	4						7
Eiler	9	3	5	1					7
Haral	9	6	3						7
Hartvig	9	3	3	2	1				4
Hjalmar	9	3	4	2					6
Jacop	9	5	4						3
John	9	6	3						6
Joseph	9	5	2	2					5
Mandrup	9	2	4	3					3

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Mikael	9	2	5	2					8
Nicolaj	9	2	6	1					7
Paul	9	9							5
Povl	9	8	1						6
Thor	9	5	3	1					8
Bernhart	8	1	5	2					8
Claudius	8	3	4	1					5
Godtfred	8	3	2	3					7
Gottlieb	8	1	4	3					4
Gunder	8	4	4						6
Hannibal	8	1	5	2					5
Joakim	8	3	5						6
Laurids	8	2	5	1					6
Marcus	8	5	3						6
Markus	8	6	2						7
Salomon	8	1	7						7
Sander	8	3	4	1					6
Thommas	8	7	1						6
Thorval	8	2	6						5
Constantin	7	1	5	1					3
Edvart	7	1	6						6
Einer	7	3	4						3
Gerhard	7	3	3	1					5
Iver	7	5	1	1					5
Jes	7	6	1						6
Lavrits	7	3	3	1					6
Lorents	7	4	2		1				7
Robert	7	3	4						3
Torval	7	5	2						6
Viktor	7	4	3						4
Vildhelm	7		6	1					4
Viliam	7	2	5						5
Wiggo	7	3	3	1					4
Bernhardt	6	2	3	1					4
Chresten	6	4	1	1					6
Chrestian	6	2	3	1					1
Edvardt	6	4	2						6
Einar	6	5	1						5
Erhard	6		4	1	1				4
Evald	6	1	2	3					6
Folmer	6	3	3						5
Frans	6	4	1	1					6
Frederich	6	2	4						4
Gudmand	6	1	3	1	1				5
Hakon	6	3	3						5
Hemming	6	4	1	1					4
Henrich	6	4	2						6
Hugo	6	3	2	1					4
Jean	6	4		2					4
Joh(annes)	6	4		2					5
Petter	6	1	5						3
Reinholdt	6	4	2						2
Sven	6	6							5
Aksel	5	5							5
Albrecht	5	3	1		1				4
Arild	5	4	1						4
Carel	5	5							1

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Christ(ian)	5	2	2	1					1
Clemens	5	1	3	1					2
Didrik	5	3	1	1					4
Ejnar	5	4		1					3
Gotlieb	5		4	1					4
Heinrick	5	3	2						3
Helmuth	5	1	2	2					3
Hilarius	5	1	4						3
Ivar	5	2	2	1					4
Kristofer	5	4		1					3
Laurentius	5	2	2	1					4
Leopold	5		3	2					2
Levin	5		3	2					4
Luvig	5	3	2						5
Max	5	4	1						5
Meinert	5	3	2						2
Michal	5	1	2	2					2
Orla	5	5							3
Sigfred	5		4	1					5
Sigvard	5	2	2	1					4
Tobias	5	3	1	1					4
Torkild	5	4	1						3
Vallentin	5	1	4						5
Villads	5	3	2						4
Villars	5	2	3						5
Wiliam	5	4	1						2
Bendix	4		3		1				3
Berthel	4	4							4
Bertram	4	1	2	1					3
Eilert	4	1	2	1					3
Ejner	4	3	1						3
Enevold	4	3	1						3
Filip	4		1	3					2
Fr(ederik)	4		2	2					3
Fred(erik)	4	1	2	1					2
Frederrick	4	2	1	1					1
Gottfred	4	1	3						4
Gustau	4	2	2						4
Haagen	4	4							3
Hanibal	4	2	1	1					3
Helge	4	3		1					4
Hvilhelm	4	1	3						3
Imanuel	4	2	2						4
Janus	4	1	3						3
Josef	4	3	1						3
Karel	4	4							2
Klavs	4	2	1	1					4
Laurist	4	4							4
Ludvi	4	1	2	1					3
Ola	4	4							3
Osvald	4		4						3
Rasmus	4	3	1						2
Reinhardt	4	1	2	1					2
Richardt	4		3	1					2
Valentin	4	1	3						4
Vigtor	4	2	2						4
Wilh(elm)	4		2	1	1				4

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Albertus	3	1	2						1
Albret	3		2	1					2
Arthur	3	3							3
Asmus	3	2	1						2
Bendt	3	1	2						3
Boe	3	2	1						2
Christofer	3	2	1						3
Ebbe	3	3							3
Edmund	3	1	1	1					1
Erhardt	3	1	2						3
Espen	3	2	1						3
Evert	3	2	1						3
Find	3	1	2						2
Friderich	3	2	1						3
Friderik	3	2	1						1
Frode	3	2	1						2
George	3	2	1						3
Gerhardt	3		3						3
Gregers	3	2		1					3
Hænrík	3	2	1						2
Herluf	3	1	2						3
Ib	3	2	1						3
Immanuel	3	1	2						3
Jak(ob)	3	2	1						1
Jakkop	3	3							2
James	3	2	1						3
Jochum	3	3							3
Johann	3	1	1	1					3
Jonas	3	2	1						2
Kay	3	3							3
Klemmen	3	1	2						1
Kornelius	3		2	1					2
Leopol	3		2	1					3
Lodvig	3		3						2
Marinus	3		1	2					3
Matias	3	2		1					3
Mikal	3	1	2						3
Mouritz	3	2	1						3
Nicolaus	3	3							3
Olivarius	3		1	2					1
Otte	3	3							3
Phillip	3	2	1						2
Preben	3	1	1			1			2
Thorkil	3	1	2						3
Thorkild	3		2	1					3
Truels	3	2	1						3
Ulrich	3		3						2
Vald(emar)	3			3					2
Vilhjelm	3	1	2						2
Volmer	3		3						2
Abel	2	2							1
Albin	2	2							2
Alexius	2		2						2
Amandus	2		2						2
Anker	2	1	1						2
Antonius	2	2							1
Arent	2		2						2

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Arvig	2	1	1						1
Aug(ust)	2	1	1						1
Axsel	2	2							2
Balthasar	2			1	1				2
Balthazar	2		1	1					1
Bent	2	2							2
Benth	2	1		1					2
Berndt	2		2						2
Bernt	2	2							2
Bille	2		1	1					2
Birger	2	2							2
Bjørn	2		2						1
Børge	2	2							2
Bruno	2	1	1						2
Carsten	2	2							2
Caspar	2	2							1
Cornelius	2		1	1					2
Cristian	2		2						2
Dan	2		1	1					2
Detløv	2	1	1						1
Diderik	2		2						2
Didrick	2		1	1					2
Ditløv	2		2						2
Ebehardt	2		1	1					1
Eduart	2		2						2
Edward	2	2							2
Egil	2	2							2
Ejler	2	1	1						2
Elof	2	1	1						2
Erasmus	2		2						2
Erich	2	1	1						1
Esben	2	2							2
Eskild	2		2						2
Evard	2	1	1						2
Evardt	2	2							2
Ewald	2	1	1						2
Fallentin	2	1		1					2
Felix	2	1	1						2
Ferdiand	2	2							1
Flemming	2	1			1				2
Franz	2	2							1
Fridts	2	2							2
Friedrich	2		2						1
Geert	2	1	1						2
Godtlib	2		1	1					2
Gothardt	2	1		1					1
Gotlib	2	1	1						2
Gotlob	2		1	1					2
Greis	2	1	1						2
Gusstav	2	1	1						2
Gustaf	2	1	1						2
Halfdan	2		2						2
Harrald	2	1	1						2
Hogen	2	2							2
Holten	2		2						1
Jachob	2	1		1					1
Jarkob	2	2							1

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Jensenius	2		1		1				2
Jocum	2		2						1
Karsten	2	1		1					1
Kaspar	2	2							2
Kasper	2	2							2
Kjeld	2	2							1
Kristijan	2	2							1
Lauge	2	2							2
Lavrids	2	2							1
Leon	2	1	1						2
Lorent	2	2							2
Lorenz	2	1		1					2
Mathis	2	2							2
Mikarl	2	2							2
Mikkel	2	2							2
Olav	2	2							2
Olluf	2	1		1					2
Oto	2	1		1					2
Oue	2	1	1						1
Paulus	2		1	1					1
Pouel	2	2							2
Reinholt	2		1	1					2
Ricard	2	1	1						1
Richart	2	1	1						2
Roger	2	2							2
Samuel	2	1	1						2
Seier	2		1	1					2
Sigismund	2	1	1						2
Sivert	2	1	1						2
Stefan	2	2							2
Tage	2		1	1					2
Thevedor	2		2						2
Thobias	2	2							2
Thomads	2	2							1
Tønnes	2	2							2
Vagn	2	1	1						2
Vensel	2	1	1						2
Verner	2		1	1					2
Vesti	2		2						1
Vilhælm	2		2						1
Villum	2			2					2
Vincent	2	1		1					2
Werner	2	1	1						2
Wictor	2	1	1						2
Wigandt	2	2							1
Wigo	2		2						2
Willads	2	2							1
Wolfgang	2		2						2
Wulff	2	1	1						2
Zacharias	2	2							2
Abdul	1	1							1
Abild	1		1						1
Absalon	1		1						1
Achen	1			1					1
Adrian	1			1					1
Ægidius	1		1						1
Ahrent	1	1							1

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Albanus	1		1						1
Alberth	1		1						1
Albinus	1		1						1
Albrekt	1		1						1
Alex(ander)	1			1					1
Alexis	1		1						1
Alf	1	1							1
Alicsander	1		1						1
Ambrosius	1		1						1
Ammon	1	1							1
Amund	1	1							1
Ancker	1		1						1
Andr(eas)	1		1						1
Andrias	1		1						1
Angelo	1	1							1
Angelus	1			1					1
Antoni	1	1							1
Archibald	1		1						1
Arend	1		1						1
Arendt	1		1						1
Arenth	1		1						1
Arne	1	1							1
Arnol	1		1						1
Augustinnus	1		1						1
Aurelius	1	1							1
Bærtel	1	1							1
Baldur	1	1							1
Baltaser	1			1					1
Bartholomæus	1	1							1
Bengt	1	1							1
Benjamin	1			1					1
Benjammin	1		1						1
Berdel	1	1							1
Berenhart	1		1						1
Berent	1		1						1
Berenth	1		1						1
Bernharth	1			1					1
Berthil	1		1						1
Berthold	1			1					1
Bertinus	1		1						1
Birge	1	1							1
Bøie	1		1						1
Bøje	1		1						1
Børre	1		1						1
Bugge	1		1						1
Cæsar	1	1							1
Caj	1		1						1
Cajus	1			1					1
Camillus	1	1							1
Carlo	1	1							1
Charlo	1		1						1
Chasper	1	1							1
Chonrad	1	1							1
Chonstantin	1	1							1
Chri(stian)	1		1						1
Christan	1		1						1
Christoper	1	1							1

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Claude	1			1					1
Clemen	1		1						1
Conelius	1			1					1
Cosmus	1		1						1
Davig	1	1							1
Dedlef	1		1						1
Denis	1			1					1
Detlef	1			1					1
Detlev	1			1					1
Diderich	1	1							1
Dinius	1	1							1
Ditmar	1		1						1
Dusinius	1		1						1
Eberhard	1				1				1
Edmond	1			1					1
Eduar	1	1							1
Edvar	1	1							1
Edvin	1		1						1
Egger	1	1							1
Eggert	1		1						1
Ejlert	1	1							1
Ekard	1			1					1
Elers	1		1						1
Eloff	1		1						1
Elov	1	1							1
Eluf	1	1							1
Emeil	1	1							1
Emerentius	1			1					1
Enemark	1	1							1
Engelbert	1		1						1
Engelbret	1		1						1
Engelhard	1		1						1
Ephraim	1			1					1
Erhart	1		1						1
Erland	1	1							1
Ernest	1		1						1
Evert	1			1					1
Ferdenan	1		1						1
Ferdian	1	1							1
Ferdiant	1		1						1
Ferdidian	1	1							1
Fernando	1	1							1
Fertinan	1	1							1
Florents	1		1						1
Folker	1	1							1
Frances	1	1							1
Frank	1			1					1
Fredik	1	1							1
Fredr(ik)	1	1							1
Frets	1			1					1
Friederich	1			1					1
Fritchoff	1			1					1
Frithiof	1			1					1
Gerh(ard)	1	1							1
Gerhart	1		1						1
Gert	1	1							1
Gilbert	1	1							1

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Gothard	1	1							1
Gotliep	1		1						1
Gotlop	1		1						1
Gottlib	1		1						1
Gottlob	1		1						1
Grægers	1	1							1
Gravers	1	1							1
Greger	1		1						1
Gregorius	1	1							1
Grotfred	1	1							1
Gudman	1		1						1
Gudmann	1			1					1
Guido	1	1							1
Gunner	1			1					1
Gustauv	1		1						1
Hågen	1	1							1
Halvor	1	1							1
Han	1	1							1
Handrik	1	1							1
Hansenius	1		1						1
Harral	1	1							1
Hartman	1			1					1
Heinreich	1	1							1
Hendrek	1	1							1
Hendrich	1	1							1
Henri	1	1							1
Henrick	1		1						1
Herlov	1	1							1
Hieronumus	1	1							1
Hindric	1	1							1
Hjalmer	1	1							1
Holker	1	1							1
Hoter	1		1						1
Hother	1		1						1
Imil	1		1						1
Ingbert	1			1					1
Ingvard	1		1						1
Isach	1	1							1
Isaias	1		1						1
Ivart	1		1						1
Ivert	1	1							1
Jaahannes	1	1							1
Jackob	1	1							1
Jæspær	1	1							1
Jagi	1	1							1
Jakobi	1		1						1
Jakobus	1			1					1
Jannik	1	1							1
Jorgen	1	1							1
Jørn	1	1							1
Josias	1		1						1
Josva	1		1						1
Juel	1			1					1
Jul(ius)	1			1					1
Jules	1		1						1
Julijus	1		1						1
Just	1	1							1

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Justinus	1			1					1
Kaj	1	1							1
Kamillus	1		1						1
Kanellius	1		1						1
Kjærulf	1		1						1
Klaudius	1	1							1
Klevfas	1			1					1
Konrat	1		1						1
Konstantin	1			1					1
Korfiz	1		1						1
Kornillius	1			1					1
Krestoffer	1		1						1
Krisian	1	1							1
Krist(ian)	1		1						1
Kristjand	1	1							1
Kristjarn	1	1							1
Kristopher	1	1							1
Larets	1	1							1
Larits	1	1							1
Las	1	1							1
Lauris	1	1							1
Lauriths	1		1						1
Laurs	1	1							1
Laust	1	1							1
Lavrets	1	1							1
Lavridts	1	1							1
Lavritz	1	1							1
Lazarus	1		1						1
Lentz	1				1				1
Leo	1			1					1
Leonard	1		1						1
Leonhad	1		1						1
Leonhard	1		1						1
Lodvi	1		1						1
Lorentius	1		1						1
Lucas	1			1					1
Ludevig	1			1					1
Ludolf	1			1					1
Ludolph	1	1							1
Luffe	1	1							1
Maans	1	1							1
Maltha	1	1							1
Malthe	1	1							1
Marcellinus	1			1					1
Marcellius	1		1						1
Marcellus	1		1						1
Marentin	1			1					1
Marinius	1		1						1
Marten	1	1							1
Marthinus	1			1					1
Martinus	1			1					1
Mas	1	1							1
Matthæus	1	1							1
Mattias	1	1							1
Maurentius	1		1						1
Maximilian	1		1						1
Meiner	1		1						1

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Mejland	1		1						1
Micael	1	1							1
Mical	1	1							1
Micharl	1		1						1
Mickael	1	1							1
Mickal	1		1						1
Morden	1	1							1
Moris	1			1					1
Moritz	1	1							1
Moses	1	1							1
Mourits	1	1							1
Nathaniel	1		1						1
Necolai	1		1						1
Nelaus	1	1							1
Nikolei	1			1					1
Noah	1		1						1
Ochskar	1		1						1
Octavus	1		1						1
Olafus	1	1							1
Olavius	1		1						1
Olle	1	1							1
Oloff	1		1						1
Orluf	1		1						1
Palle	1		1						1
Patrick	1				1				1
Pedro	1	1							1
Per	1	1							1
Petro	1		1						1
Petrus	1	1							1
Pierre	1		1						1
Pius	1			1					1
Pouvl	1		1						1
Povel	1	1							1
Regnar	1			1					1
Reinhard	1			1					1
Reinhart	1			1					1
Reinhold	1	1							1
Ricardt	1	1							1
Rikardt	1	1							1
Rikkart	1	1							1
Roald	1	1							1
Rolf	1			1					1
Rud	1	1							1
Sakarias	1	1							1
Samson	1	1							1
Scharles	1		1						1
Schjarles	1			1					1
Sebastian	1	1							1
Seiersfred	1		1						1
Sidenius	1		1						1
Siegfred	1		1						1
Sigfrid	1		1						1
Sigmund	1			1					1
Sigurd	1	1							1
Sigvart	1	1							1
Sigvert	1	1							1
Sivardt	1			1					1

Navn	I alt	1. forn.	2. forn.	3. forn.	4. forn.	5. forn.	6. forn.	7. forn.	Antal Sogne
Sivart	1	1							1
Sjales	1	1							1
Skjold	1		1						1
Sofås	1	1							1
Sofos	1	1							1
Sommer	1	1							1
Sørenius	1		1						1
Sten	1					1			1
Stephan	1	1							1
Stephen	1	1							1
Storm	1					1			1
Sufus	1			1					1
Sverkel	1	1							1
Sylvester	1	1							1
Terkil	1		1						1
Termann	1	1							1
Theod(or)	1			1					1
Theophile	1		1						1
Thorning	1	1							1
Thorstein	1		1						1
Thorv(ald)	1	1							1
Thorvalt	1	1							1
Thyge	1	1							1
Tinus	1		1						1
Titus	1			1					1
Tommes	1	1							1
Tønne	1		1						1
Torben	1	1							1
Torkil	1	1							1
Troels	1	1							1
Tycho	1	1							1
Tyge	1	1							1
Valdema	1		1						1
Valentinus	1		1						1
Valther	1				1				1
Velhelm	1	1							1
Ventzel	1	1							1
Vilars	1	1							1
Vilas	1	1							1
Vilfred	1	1							1
Vilhelt	1		1						1
Vilhem	1		1						1
Viljelm	1		1						1
Vilman	1			1					1
Vindsent	1		1						1
Vitalis	1			1					1
Vittus	1		1						1
Vogelius	1		1						1
Walfred	1		1						1
Walther	1		1						1
Wiktor	1		1						1
Wildhelm	1		1						1
Wiljam	1			1					1
Willars	1	1							1
Willas	1	1							1
Wincent	1		1						1
Wolmer	1		1						1

Bilag 4: Helgennavne der formodes at gøre sig gældende i Danmark.

Helgennavn	1	2	3
Achatius		x	
Albanus	x	x	x
Alexius			x
Ambrosius		x	x
Andreas	x	x	x
Ansgar		x	x
Anthonius	x	x	x
Augustin		x	x
Balthasar [Hellig tre konger]		x	x
Bartholomæus	x	x	x
Benedictus		x	x
Bernhard		x	x
Blasius	x	x	x
Botolphus	x	x	x
Botvid			x
Brendan		x	
Canutus (dux & rex) [Knud]	x	x	x
Caspar [Hellig tre konger]		x	x
Crispinus og Crispinianus			x
Christophorus	x	x	x
Chrysostomus	x		
Clemens	x	x	x
Cornelius		x	
Cosmas		x	
Cyprianus			x
Damianos		x	
Dionysius	x	x	x
Dominicus		x	x
Eligius		x	x
Emilianus		x	
Erasmus		x	x
Erik		x	x
Eskil			x
Eustachius		x	x
Filip		x	
Fransiscus		x	x
Georgius [Jørgen]	x	x	x
Germanus			x
Godehardus	x		
Gregorius	x	x	x
Henrik		x	x
Hieronymus		x	x
Hippolytos		x	
Hubertus			x
Jacobus (major & minor)	x	x	x
Jodocus	x		x
Johannes (Baptistes & Evangelistes)	x	x	x
Judas	x	x	
Kjeld		x	x
Lambertus	x		x
Laurentius	x	x	x
Lazarus			x
Leonardus	x		x
Lucius	x	x	x
Lukas		x	

Helgennavn	1	2	3
Magnus	x	x	
Markus		x	
Martinus	x	x	x
Mathias	x	x	
Mathæus	x	x	
Mauritius	x	x	x
Melchior [Hellig tre konger]		x	x
Michael	x	x	x
Nicolaus	x	x	x
Olavus	x	x	x
Patrick			x
Paulus	x	x	x
Petrus	x	x	x
Remigius		x	
Rimbert		x	
Rochus		x	x
Samson	x		
Sebaldus			x
Sebastianus	x	x	x
Severinus	x	x	x
Sigfred		x	x
Simon	x	x	
Stephanus	x	x	x
Theodgarus	x		x
Thomas	x	x	
Thøger		x	
Victorinus		x	
Vilhelmus	x	x	x
Vilhadus	x		
Vincentius	x	x	
Vitus			x
Ægidius			x

1 = Kirke- eller klosterdedikation (Jørgensen 1909: 136ff.).

2 = Kalkmalerier på middelalderlig dansk grund (Bolvig 2002: 298ff.)

3 = Omtale i *Helgener – Legender fortalt i Norden* (Gad 1971: 55ff.).

I alt 88 navne.

Bilag 5: Helgennavne i 1787-folketællingen.

Med 10 forekomster eller derover

	Helgennavn	Antal	Leksikalske navne
1.	<i>Iohannes</i>	3319	<i>Hans</i> 1552; <i>Jens</i> 1428; <i>Johan</i> 248; <i>Johannes</i> 75; (<i>Jonas</i> 8); [<i>Jon</i>] 5; <i>Henning</i> 3
2.	<i>Nicolaus</i>	1510	<i>Niels</i> 1417; <i>Nicolai</i> 48; <i>Claus</i> 42; <i>Nelaus</i> 2; <i>Niss</i> 1
3.	<i>Petrus</i>	1364	<i>Peder</i> 1231; <i>Peter</i> 108; <i>Peer</i> 14; <i>Peiter</i> 11
4.	<i>Laurentius</i>	848	<i>Lars</i> 821; <i>Lorentz</i> 24; <i>Laurenthius</i> 1; <i>Lauritz</i> 1; <i>Lauris</i> 1
5.	<i>Andreas</i>	660	<i>Anders</i> 551; <i>Andreas</i> 108; <i>Andres</i> 1
6.	<i>Olaf</i>	621	<i>Ole</i> 619; <i>Oluf</i> 2
7.	<i>Georgius</i>	479	<i>Jørgen</i> 473; <i>Georg</i> 5; <i>Georgius</i> 1
8.	<i>Erasmus</i>	398	<i>Rasmus</i> 398
9.	<i>Severinus</i>	381	<i>Søren</i> 379; <i>Severin</i> 2
10.	<i>Jacobus</i>	343	<i>Jakob</i> 273; <i>Jeppe</i> 65; <i>Ib</i> 5
11.	<i>Matthæus</i>	243	<i>Mads</i> 196; <i>Mathias</i> 46; <i>Matthies</i> 1
12.	<i>Henrik</i>	146	<i>Henrik</i> 95; <i>Hendrich</i> 51
13.	<i>Martinus</i>	129	<i>Morten</i> 109; <i>Martin</i> 14; <i>Martinus</i> 6
14.	<i>Christophorus</i>	124	<i>Christopher</i> 124;
15.	<i>Paulus</i>	117	<i>Poul</i> 111; <i>Paul</i> 6
16.	<i>Knud</i>	89	<i>Knud</i> 89
17.	<i>Caspar</i>	64	<i>Jaspar</i> 42; <i>Casper</i> 22
18.	<i>Thomas</i>	58	<i>Thomas</i> 58
19.	<i>Michael</i>	50	<i>Michel</i> 33; <i>Mikael</i> 17
20.	<i>Vilhelm</i>	32	<i>Wilhelm</i> 27; <i>William</i> 4; <i>Willum</i> 1
21.	<i>Erik</i>	30	<i>Erik</i> 30
22.	<i>Franciskus</i>	23	<i>Frands</i> 23
23.	<i>Stefanus</i>	21	<i>Stephen</i> 11; <i>Stephan</i> 6; <i>Steffen</i> 4
24.	<i>Anthonius</i>	20	<i>Anthon</i> 8; <i>Anthoni</i> 6; <i>Tønne</i> 4; <i>Tonni</i> 1; <i>Tønnes</i> 1
25.	<i>Markus</i>	13	<i>Marcus</i> 13
26.	<i>Benedictus</i>	13	<i>Bendix</i> 7; <i>Bendt</i> 6.
27.	<i>Simon</i>	12	<i>Simon</i> 12
28.	<i>Gabriel</i>	11	<i>Gabriel</i> 11
29.	<i>Clemens</i>	10	<i>Clemen</i> 9; <i>Clemens</i> 1
30.	<i>Gregorius</i>	10	<i>Gregers</i> 7; <i>Greis</i> 3
31.	<i>Mauritus</i>	10	<i>Mouritz</i> 9; <i>Mauritz</i> 1